

پوهاند رښتين نظري د هغه د مرکو په هېنداره کې

پوهاند صديق الله رښتين

Ketabton.com

ذکریا ملاتړ

۱۳۹۴ لمریز کال

د پوهاند رښتين نظريې

(د مرکوپه هنداره کې)

ليکوال:

زکريا ملاټر

۱۳۹۴ ل کال

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د پوهاند رښتين نظريې (د مرکوپه هېنداره کې)

ليکوال: زکريا ملاتړ

خپرونډی: د افغانستان ملي تحريک، فرهنگي خانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

دیزاینګر: ضياء ساپی

پښتۍ دیزاین: فیاض حمید

چاپشمبر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵ م

د تحريک د خپرونو لړ: (۴۴)

يادونه: د چاپ حقوق له ملي تحريک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسوليت ليکوال پورې اړه لري.

دلارښود استاد نظر

د ښاغلي زکریا ملاتړ د ماسترۍ تېزس (د پوهاند صدیق الله رښتین نظریې دهغه د مرکو په هنداره کې) په درې برخو کې لیکل شوی او بشپړ شوی دی.

په مخنیو خبرو او سریزه کې د دې رسالې د لیکنې اهداف او د منځپانګې موضوعات په ښه توګه څرګند او روښانه شوي دي.

همدارنګه په لومړۍ برخه کې د پوهاند رښتین ژوند لیک، یعنې دهغه د ژوند ټول اړخونه، ادبي او فرهنګي مصروفیتونه، رسمي دندې او آثارو مکمل فهرست او نور اړوند موضوعات په کروڼولوژیک ډول بیان شوي دي. په دې څپرکي کې د څېړنې د پرتلیز او تشریحي میتود څخه کار اخیستل شوی دی.

په دویمه برخه کې د پوهاند رښتین مرکې راغلې دي، لیکوال په دې برخه کې زیات زیار ویستلی او د پوهاند رښتین په مرکو پسې ګرځېدلی، هغه یې راټولې کړي دي، د تکراري مرکو له راوړلو څخه یې ډډه کړې او اته مرکې یې د لاسوهنې پرته کټ مټ راټول کړي دي. هغه مرکې چې لاس ته نه دي ورغلي دهغو یادونه یې هم کړې ده. د دې رسالې د لیکلو هدف همدا دویمه برخه جوړوي، ځکه دارواښاد پوهاند رښتین ټول نظریات، د پښتو

ژبې د ادبي يون او پرمختگ پړاوونه ، ځوان او راتلونکي نسل ته دهغوی
لارښوونې او مشورې ددې برخې عمده منځپانگه جوړوي .
دریمه برخه د پوهاند رښتین په اړه دنورو پوهانو نظریاتو ته ځانگړی
شوی دی ، ددې برخې موضوع ډېره لویه او پراخه ده ، ځکه د پوهاند رښتین
دادبي او علمي شخصیت په اړه دهغه په ژوند او تروفات وروسته ډېرو
لویو لویو پوهانو ، عالمانو ، څېړونکو ، قومي او سیاسي مشرانو خپل
نظریات ، اندونه او عقیدت پېرزوني څرگندې کړي دي .
دتېزس لیکوال په دې اړه ډیر زیات زیارویستلی مهم او گټور نظریات
بې راټول کړي او په دې برخه کې یې ځای کړي دي .
دتېزس په پای کې نتیجه ، وړاندیزونه ، مناقشه او د مآخذونو فهرست ،
چې د الفبا په ډول ترتیب او لیکل شوی ، راغلی دی .
زه د ښاغلي زکریا ملاتړ د ماسترۍ تېزس بریالی او د هراړخه پوره او
گټور ارزوم او نوموړي د دغه زیار او زحمت په بدله کې د ماسترۍ
د تحصیلي درجې وړ او مستحق گڼم .

په درنښت

پوهاند ډاکتر زېورالدین زېور

مخني خبرې

د علامه پوهاند رښتين بابا له درانه نامه سره له ډير پخوانه اشناوم، ځكه دهغوى دكورنۍ ځينې غړي به د ژمي په موسم كې د پوهاند ډاكتر زيورځاى (كوټ) ته راتلل.

خود پوهاند صاحب سره زما كتل هغه وخت وشول چې كله زه د كابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي په لومړي ټولگي كې محصل وم داد (۱۳۵۳) لمریز كال پيل و.

مونږ د پښتو څانگې محصلينو به هغه وخت د پوهاند صاحب ټولې ليكنې او كره كتنې په شوق او مينه سره لوستلې.

په دې دوران كې به مونږ كله كله دهغوى كور ته هم تللو. هغه هيڅ وخت مونږ يوازې او ځانته نه وليدلې ډله ډله سپين ږيري مشران او ليكولان به يې هروخت ميلمانه وو، مونږ به يوازې هلته د مشرانو خبرې اوريدې او بيا به ترې رخصت شو.

كله چې په افغانستان كې د داخلي او خپلمنځي جنگونو اور بل شو او خلك د كورونو په پرېښودلو مجبور شول نو پوهاند صاحب هم لومړى ننگرهار او بيا پېښور ته هجرت وكړ. د مهاجرت په كلونو كې به زه په هفته كې يوځلې حتمي د پوهاند صاحب ليدلو ته تلم او دروانو پېښو او ادبي غونډو گذارش به مې ورته وركاوه هغه به زما په راتگ ډير خوشاليدو، تر ډيروخت پورې به ورسره په خبرو اترو بوخت وم.

ماته به يې دا خبره تل کوله چې که ته يو ځلې په هفته کې زمونږ کورته رانه شى نوزه به درنه خفه يم.

کله چې پوهاند صاحب د پېښور په ليډي ريډينگ روغتون کې بسترونه او استاد محمد اصف صميم دواړه په يو وخت پوښتنې ته برابر شو، نوردوستان هم راغلي وو. دهغه ډيره زياته تبه وه خبرې يې ښې نه شوې کولې، پر کاله پروت و.

په ډير تکليف سره يې دا وويل (زه ډير ناروغ يم څه به کيږي تاسو به څه کوئ) صميم صاحب په ځواب کې ورته وويل چې مونږ به درته دعا کوو او شيرخان به درته دوا (دارو) کوي مونږ رخصت شو او شيرخان هم مونږ سره تريو ځايه راغی. په دې ورځو کې د پوهاند صاحب د پښتو ادبياتو تاريخ دويم ځلې له چاپه راوتی و، ددې کتاب بيا چاپول د پوهاند صاحب ډير ارمان و، هغه ورته ډير خوشحاله و او په لاس کې به يې کلک نيولی و او کتلوبه يې.

پوهاند صاحب د ژوند په وروستيو لسو کلونو کې چې روغتيايي حالت يې د ډاډ وړ نه و، د زړه تکليف او تشویش يې دواړه درلودل نوزياته غوښتنه او هيله يې وه چې د مطبوعاتو او خپرونو له لارې خپل نظريات، تجربې او د پښتو ژبې د ترقۍ او پرمختگ لارې چارې راتلونکي نسل ته په گوته کړي، چې ددې رسالې دويمه برخه د همدې موضوع په اړه ده. په دې برخه کې د پوهاند رښتين اته مرکې چې په مختلفو وختونو کې يې د مختلفو ورځپاڼو، جريدو، او مجلو سره کړي بې له کوم تغيير او لاس وهنې پرته کټ مټ په تاريخ وار ډول راغلي دي.

همدارنگه د علامه رښتين بابا په ژوند، فن او ټولو ادبي خدمتونو باندې څه ليکل په يوه رساله يا يو کتاب کې نه ځايږي بلکې څو کتابونه ورباندې ليکل کېدای شي.

درسالي په پای کې پایله او وړاندیزونه او دماخذونو فهرست هم دالفبا په ترتیب سره وړاندې شوی دی، داوه ددې رسالې د موضوعاتو او ځانګړنو په اړه یوه لنډه یادونه، چې په پورته توګه وړاندې شوه.

پټه دې پاتې نه وي، چې ددې رسالې په تکمیل او بشپړونه کې مې دخپل لارښود استاد ښاغلي پوهاند ډاکټر زېورالدین زېورله لارښوونو څخه پوره ګټه اخیستې او زه یې دلارښوونو مننه کوم.

په پای کې دخپلې استادې پوهندوی ډاکټر زرغونې او عبدالظاهر شکیب څخه مننه کوم، چې ددې تیزس دماخذونو په برابرولو کې یې زما سره پوره مرسته کړې ده.

په درنښت

زکریا ملاتړي

لړلیک

مخ	سرلیک
۱.....	سریزه
۷.....	د پوهاند رښتین پیژندلیک (زوکړه او زده کړه)
۱۲.....	د رسمي ماموریت دوره
۱۸.....	په علمي غونډو او کانفرانسونو کې گډون
۲۰.....	ستاينليکونه او نښانونه
۲۱.....	آثار او لیکنې
۲۷.....	مړینه او مزار
۳۰.....	د پوهاند رښتین مرگې
۳۰.....	د جرگې مجلې سره مرکه
۳۵.....	د شهادت (اردو) ورځپاڼې سره مرکه
۴۲.....	د سپیدې مجلې سره مرکه
۴۸.....	د لیکوال مجلې سره مرکه
۶۹.....	مخ په مخ رسالې سره مرکه
۷۴.....	د وفا جريدې سره مرکه
۷۷.....	مرکه نامه رسالې سره مرکه
۸۱.....	د خاورې جريدې سره مرکه
۸۵.....	پوهاند رښتین د بهرنیو پوهانو په نظر
۹۴.....	پوهاند رښتین د افغانستان او کوزې پښتونخوا د پوهانو
۱۵۲.....	پایله او لنډيز
۱۶۳.....	وړاندیزونه
۱۶۵.....	مناقشه
۱۶۸.....	اخځلیکونه

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كابل د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملى كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

سريزه

ارواښاد پوهاند رښتین دڅه د پاسه نیمه پېړۍ د پښتو ژبې او ادب خدمت په ډېر اخلاص سره کړی دی ، هغه په پښتو ژبه ډېر مټین و ، د پښتنو او د پښتو ژبې په نقصان خفه کېدلو ، دخپل یواثر (پښتو نثر هندهاره) په سريزه کې یې داسې لیکلي دي:

که مې دا خدمت پښتو لره پکار شي
پښتانه پرې هم له خوبه را بیدار شي
نو هله به مې خدمت ونیسي ځای څه
څه ناڅه به مې زړگی هم په قرار شي

لومړی تر هرڅه وړاندې ، چې ددې تېزس په موضوعاتو باندې رڼا واچول شي ، بې ځایه به نه وي ، چې د مرکو په اړه هم څه ناڅه وغږېږو .
مرکه: هغه ژورنالستیک صنف دی ، چې دیلا بیلو هدفونو له پاره تر سره کیږي ، خو اساسي هدف په کې د معلوماتو راټولول دي .
مرکه په لغت کې هم صحبتۍ او گډې ناستې ته وایي .
او په اصطلاح کې هغه خبرې اترې ، چې دیوه ټاکلي هدف په رڼا کې د سمو او باوري معلوماتو دراتلولو له پاره دیو یا ډیرو کسانو سره دهغوي د فن ، مسلک او تخصص په ساحه کې تر سره کیږي ، مرکه وایي .

مرکه ډیر اوږد تاریخ لري ، چې لرغونتیا یې پخواني یونان ته رسیږي ، دغه فن په ابتدايي بڼه د لرغوني یونان د مشهور عالم او فیلسوف سقراط له خوا رامنځته شوی دی .

نوموړي به تل د اهڅه کوله ، چې مقابل لوری (حریف) له دې لارې نه مات او په دې وپوهوي ، چې په هیڅ نه پوهیږي .

مرکه د پوښتنو او ځوابونو په بڼه په ډله ییزو رسنیو کې کټ مټ خپرېږي . څرنگه ، چې یو ژورنالست یا خبریال هر وخت نه شي کولای ، چې هره پېښه په خپله ویني یا هرې غونډې او مجلس ته ورشي ، نو له همدې امله هغه دې ته اړ کیږي ، چې د پېښې یا موضوع په اړه مؤثق او باوري معلومات له عیني شاهدانو او یا له هغه چا چې په دې اړه بشپړ او دقیق معلومات لري ، د مرکې په وسیله ترلاسه کړي او بیا یې درسنیو له لارې نورو ته وړاندې کړي .

کله داسې هم کیږي ، چې د راپورتاژ تهیه کوونکی لو مړی د مرکې له لارې معلومات ترلاسه کوي او بیا د هغه معلوماتو له مخې راپورتاژ برابروي . او کله داسې هم کیږي ، چې یو خبریال د علمي او تحقیقي مسایلو په څېړنه کې دې ته اړ کیږي ، چې د اختصاصي او مسلکي موضوعاتو په اړه د مسلکي او تجربه لرونکو کسانو سره مرکې ترسره کړي او په دې توګه خپله معلوماتي پانګه زیاته او څېړنیزه دنده ترسره کړي .

نو پردې اساس ویلای شو ، چې د معلوماتو د راټولولو له پاره مرکه ترټولو ښه او اغېزمنه وسیله ده . (۱۳۱، ۱۳۲)

د مرکې د تاریخچې په اړه د دې لنډې یادونې وروسته بیرته خپلې اصلي موضوع ته راځو .

د پوهاند رښتین نظریې دهغه د مرکو په هنداره کې رساله په درې برخو کې لیکل شوې ده.

په لومړۍ برخه کې دارو اېښاد پوهاند رښتین ژوند لیک راغلی دی، په دې برخه کې دارو اېښاد د ژوند پوره حال احوال د پیدائش څخه تر وفات پورې ټول په مفصل ډول بیان شوی دی، د نشر او نظم بېلگې یې وړندې شوي او د ټولو آثارو فهرست یې راغلی دی.

په دوهمه برخه کې د پوهاند رښتین اته ادبي او سیاسي مرکې بې له کوم تغیر او لاسوهنې پرته کټ مټ په تاریخ وار ډول راغلي دي.

په دې مرکو کې له تکراري مرکو څخه یوازې یوه مرکه انتخاب شوې او تکرار مرکه یې نه ده راوړل شوې، خو دا څرگنده شوې چې دا مرکه په کومو کومو ځایونو کې نشر شوې دی. دا مرکې د تېز اصلي او اساسي موضوع جوړوي، ځکه چې د پوهاند صیب نظریات او افکار په کې په مفصل ډول راغلي دي.

ددې رسالې دریمه برخه پوهاند رښتین دنورو پوهانو په نظر سرلیک ته ځانگړې شوی دی. په دې برخه کې یوازې د لویو او نامتو لیکوالانو نظریات او د عقیدت څرگندونې راغلي او په دوه برخو ویشل شوی دی، لومړۍ برخه یې د بهرنیو پوهانو نظریات دي، چې دا نظریات زیاتره نوموړي ته دهغه په ژوند د لیکونو او پیغامونو په وسیله څرگند شوي دي. ددې څپرکي په دوهمه برخه کې دهېواد او لرې پښتونخوا د نامتو لیکوالانو، سیاسي او قومي مشرانو نظریات او د عقیدت څرگندونې د پوهاند رښتین په ژوند او تروفات وروسته ډالۍ شوي دي. د موضوع شالید :

د پوهاند رښتین مرکې تر اوسه پورې هیچا نه وې راټولې کړې دا مرکې هغوی زیاتره د ژوند په وروستیو کلونو کې کړې وې ، استاد د زړه تکلیف او تشویش دواړه درلودل ، هیله یې دا وه ، چې د مرکو له لارې دخپلو ټولو معلوماتو او نظریاتو څخه ځوان او راتلونکی نسل خبر کړي .
 څرنگه چې په دې مرکو کې د پښتو ژبې او ادب د پرمختګ ټول بهیر په مکمل ډول تشریح شوی ، نو له دې امله اړین وو ، چې دا گټور کار ترسره شي .

د پوهاند رښتین په ژوند ، فن او نورو ادبي خدمتونو باندې هم د پرو پوهانو کار کړی دی ، په لومړي ځل استاد بېنوا داوسني لیکوال په لومړي ټوک ۴۷۳-۴۹۳ مخونو کې په تفصیل سره معرفي کړی دی .

دهغه تروفات وروسته دلرې او برې پښتونخوا د پرو لیکوالانو د استاد رښتین په باره کې خپل نظریات او د عقیدت پېرزوینې په نظم اوږنثر دواړو کې وړاندې کړي دي او بیا داټولې لیکنې (د لوی استاد پوهاند رښتین یاد) په ټولگه کې چې (۴۹۰) مخونه لري .

همدغه شان یوه بله ټولگه ، چې (د علامه پوهاند رښتین بابا یاد) نومېږي او (۲۹۷) مخونه لري ، همدارنگه (د پوهاند رښتین ژوند هنداره) اثر ، چې (۱۸۲) مخونه لري .

په پورتنیو درې واړو آثارو کې چې د پوهاند رښتین تروفات وروسته لیکل شوي دي ، ما په خپل دې تیزس کې دیادو شویو درې واړو ماخذونو څخه استفاده کړې ده او پاتې نور معلومات مې د سبا ستوري مجلې د ۱۳۷۹ څخه تر ۱۳۸۱ کلونو د کلکسونو څخه راخیستي دي ، پاتې دې نه وي ، چې د پوهاند رښتین دیو ناچاپ اثر (د رښتین ژوند پېښې) اثر څخه

هم په دې تيزس کې گټه اخيستل شوې ده او د پوهاند رښتين مرکې مې له مختلفو ورځپاڼو ، جريدو ، مجلو او ځانگړو رسالو څخه راټولې کړي دي .
د ليکنې مواد او لارې چارې :

څرنگه چې ما د ماسترۍ د تيزس دا موضوع دارواښاد پوهاند رښتين تر وفات وروسته ليکلې ، نو د پوهاند صيب تر وفات وروسته دهغه د ادبي فرهنگي او علمي خدمتونو په درناوي کې ډېرې لويې لويې يادغونډې او سيمينارونه د هېواد دننه او بهر جوړ شوي او په وياړ يې فوق العاده خپرونې ، علمي او ادبي کتابونه چاپ شوي دي ، چې دهغو ټولو څخه په دې رساله کې استفاده شوې ده ، بله خبره ، چې دلته يې يادونه ضروري گڼم دارواښاد پوهاند رښتين دا مرکې د يوې ورځپاڼې ، جريدې ، مجلې او يا يوې رسالې سره په يو وخت نه دي تر شوي ، بلکې د امرکې ورسره په مختلفو وختونو کې شوي دي ، ما په دې برخه کې ډېر زيار گاللی ، چې دورځپاڼو ، جريدو او مجلو د ټولو کلونو کلکسونونه تر نظر تېر کړم او دا مرکې ورڅخه راوباسم ، دارواښاد پوهاند رښتين له خپلو اثارو څخه هم په کې استفاده شوې ، اوسني ليکوال ، درښتين ژوند هنداره ، د لوی استاد پوهاند رښتين ياد ، د علامه پوهاند رښتين بابا ياد او نورو گڼو ليکوالو او پوهانو د ليکنو او څېړنو څخه استفاده شوې ده ، چې د دې رسالې په پای کې د ما خذونو په فهرست کې يې يادونه راغلې ده .

ددې رسالې په ليکلو کې زياته هڅه شوې ، چې د لومړي لاس منابعو څخه کټ مټ پرته له کومې لاس وهنې دغه مرکې را نقل شي او د څېړنې د تشریحي او پرتليز ميتود څخه په کې زياته استفاده شوې ده ، ځکه موضوع د نوعيت او کره توب له مخې له همدې ميتود سره تړاو درلود .
د ليکنې موخه :

دارواښاد پوهاند صديق الله رښتين په ژوند داسې تصميم نيول شوی و ، چې په ۱۳۷۷ ل کال د اوړي په موسم کې دهغه په ژوند د مرحوم د علمي او فرهنگي او ادبي خدمتونو په وياړ يو علمي - څېړنيز سيمينار د افغان نشراتي مرکز له خوا د ښاغلي حاجي سيد داود په نوبت جوړ شي ، مگر په اوړي کې د زياتې گرمۍ او د پوهاند صيب د ناروغتيا له کبله دغه سيمينار د همدې کال د ژمي موسم ته وځنډيده ، په دې سيمينار کې ما ته د پوهاند رښتين د مرکو موضوع وټاکل شوه ، هغه وخت چې ما د امرکې کتلې وې ، نو ډېرې گټورې او د معلوماتو څخه ډکې وې ، نو تصميم په دې ونيول شو ، چې يو وخت به دا مرکې راټولوم ، چې له يوې خوا به د امرکې له ورکېدو څخه خوندي شي او له بلې خوا به د پښتو ژبې د ترقۍ او پرمختگ مختلفو پړاوونو څخه راتلونکي نسل خبر او گټه واخلي ، نو په همدې موخه مې دخپلې ماسترۍ د تيزس لپاره همدا موضوع د پوهاند ډاکټر زېور په لارښوونه د ماسترۍ بورډ ته وړاندې کړه او د محترم بورډ تر تائيد وروسته مې دهغې په ليکنه او سپړنه پيل وکړ .

د پوهاند رښتين پېژند ليک

الف: زوکړه او زده کړه:

ارواښاد پوهاند صديق الله رښتين د پښتو ژبې او ادب سترليکوال محقق، اديب او نقاد، له پنځو ادبي ستورو څخه يو ځلاند ستوری چې شپيته کاله يې د پښتو ژبې او ادب د اسمان لمن پخپلو روښانه وړانگو سره ښايسته کړی وه.

ارواښاد په ۱۳۹۸ ل کال د مومندوپه ازاده علاقه غازي آباد کې زيږيدلی دی. د مولوی تاج محمد خان چې په مهتم صيب مشهور و زوی دمير احمد خان لمسی د محمد اکبر خان کړوسی او د شاه جهان خان کودی او په خټه سلیمان نخیل دی.

هغه وخت چې دهند آزادي غوښتونکو د مولانا محمود الحسن په فتوی د هجرت سلسله شروع کړه، نو مولوی تاج محمد خان د ترنگزو حاجي صاحب سره ملگری شو او د مومندو ازادې علاقې ته راغی.

پوهاند صاحب لومړی زده کړی په غازي آباد کې طورو مولوی محمد ايوب اوقاری عبدالمستعان څخه ترسره کړی ده په ۱۳۱۱ ل کال دهې په نجم المدارس کې داخل شو.

په ۱۳۱۵ ل کال د کابل په دارالعلوم کې شامل شو.

د دارالعلوم له فراغت وروسته يې په ۱۳۱۸ ل کال د سنبلې په مياشت کې يې د پښتو ټولنې څخه درسمې ماموریت دوره پیل شوي ده. (۴: ۴۷۳، ۴۹۴)
دا ستر اديب او فرهنگي شخصیت دخپل ژوند په باره داسې ليکي:

(زما ژوندانه کې چې ماته کوم په زړه پورې شی ښکاري هغه زما د تعلیم دوره او زما بې اسرې ژوند دی. زه د شپږو اوو کالوله پلار پاتې شوم، چې له دوو ماشومانو وروڼو او یوې مور نه به غیرمې څوک نه لرل، پلارمې مولوی تاج محمد نومید او په مهمتم صیب مشهور و. دې په پخواني صوبه سرحد کې د ټولو اسلامي مدرسو رئیس او مهمتم و، دده تعلیمي معیار ډیر اوچت و، او د انگریزي او عربي ژبې لوی فاضل و.

په نویو علومو کې یې (B,A) درجه اخیستې وه.

لس کاله یې په هند کې د عربي علومو په زده کړه تیر کړل، او په اخر کې ترې د خپل وخت یو زبردست سیاسي عالم، مبلغ، مجاهد، مدرس او زاهد جوړ شو. زمونږ په نژدې کورنۍ کې نور څوک پوهان او عالمان نه دي تیر شوي یوازې زما د پلار نه وروسته د اسلسله شروع شوې ده.

ده په خپل وخت کې د نورو عالمانو او ملگرو په مرسته ډیر دیني او مذهبي تبلیغونه کړي او د ملک او قام له پاره یې ډیر لوړ خدمتونه کړي دي. زما پلار د مومندو په (سره کمر) کې استوگنه لرله، او څه زمانه په (کمانگری) کې هم اوسیده، په ازاد سرحد کې هم دده دیني، مذهبي او قومي خدمتونه تر لمر ښکاره دي.

مهمتم صاحب د منگلو د بغاوت په کال (۱۳۰۳) ل د ترنګزو حاجی سره هلته تللی و، د غوږ له درده په خوست کې وفات او هلته د عسکري چاوښۍ تر څنګ په یو باغچه کې خاورو ته وسپارل شو. (۱۹: ۳۵، ۴۳)

پښتو ژبه چې اوس کوم مقام او نوم لری دا ټول د پوهاند صاحب او دهغه د ملگرو د کونښنونو برکت دی، هغه په عملي او نظري دواړو برخو کې پښتو ته خدمت کړی دی.

پوهاند صاحب تر (۸۰) زیات اشار د پښتو ژبې په هره برخه کې مونږ ته میراث پرېښي دي په پښتو او دری ژبو سر بیره په عربي او اردو ژبو هم پوهیده مقالې او مضامین ورباندې لیکل او ترجمې ورڅخه کړي دي. د پښتو ژبې د ترقۍ او پرمختګ اساس چې په دولتي او سیاسي سطحه وزیر محمد گل خان ایښی و د دوام او پرمختګ چارې یې ددغه پنځو ادبي ستورو پوهاند عبدالحی حبیبی، استاد قیام الدین خادم، استاد گل پاچا الفت، عبدالروف بینوا او پوهاند رښتین په غاړه وې. ۱۸: (۸۷)

پوهاند رښتین دخپل رسمي ماموریت په لومړنیو کلونو یعنی (۱۳۱۸ نه تر ۱۳۳۲) پورې دوطن دوستی او د پښتون قوم دیووالی په روحیه اشعار هم ویلی دي چې یوه ورکوټی مجموعه یې د (خوږې وږمې) په نوم (۱۱۱) مخونو کې په ۱۳۲۱ کال چاپ شوې چې دلته یې مونږ یو خوشعره راانقلوو.

پاکه هغه خاوره ده اوسي چې پښتون پکې
خوند له حده زیات لري مرګ وي که ژوندون پکې
واړه پښتون یو ګڼو، وي چې په هرځای کې دوی
ګوتې دیولاس دي ټول، نشته دی بیلتون پکې
په دې شعري مجموعه کې ځینې عشقي شعرونه هم ترسترګو کيږي لکه:

چې مې عشق رهنما د دین دنیا شو
نور حاجت مې دلارښود او رهبر نشته

که مې ستا خمارې سترګې وی لیدلې
د رښتین په زړه به پاتې ارمان نه وی

خوږې وږمې (۵) مخ

ياداچي:

ستادسترگو په جهان نشته ساهو
خلک خوشی صفت کاندې دآهو
سپين رخسار دې هسې چارې په ما وکړي
چې د عشق په درياب يې کړم لاهو
له غيړته مې سور اور په تن بليږي
چې دليچو همنشين دی وي باهو
چې نسبت يې ستا دشونډو سره شته دی
ځکه خورم نازکې پانې دکاهو
په کوم ځای کې چې دحسن جلوه گرشي
له تعجبه خلک جوړ کاندې هاهو
دميرانې اوهمت داسې ستاينه کوي:

دهمت توره ترملا کړه ډيربه ښه وي
پرې حاصله مدعا کړه ډيربه ښه وي
دهمت په وسله ځان پوره سمبال کړه
دوطن محبوب اشنا کړه ډيربه ښه وي
پردی کټ ترنيمو شپووي درته وایم
داستوگنې ځای پيدا کړه ډيربه ښه وي

خوډې وږمې (۱۸) مخ

ارواښاد پوهاند رښتين دنظم څخه دنثرو خواته ډير توجه درلوده دخپل يو
غوره ادبي نثر دکتاب په مقدمه کې داسې وايي:

(... نثر دیوې ژبې له پاره ډیر ضروري دی ځکه چې بې له نثره یوه ژبه پرمخ نه شي تلای، په نظم سره د ژبې خوند او کیف زیاتېږي مګر په نثر سره د ژبې پانګه او ذخیره زیاتېږي.

همدا سبب دی چې پرمختللی ژبې د نثر مرغلرې زیاتې لري....)
ارو اښاد نثر ډیر پوخ معیاری او د نثر لیکنی په برخه کې د کمال برید ته رسیدلی و.

ارو اښاد استاد پوهاند صدیق الله رشتین دخپل ادبي ژوند په اوږدو کې ګڼ شمیر منشور آثار کښلي دي چې د څومره والي او څرنگوالي (کمیت او کیفیت) دواړوله پلوه د پوره پاملرنې وړ دي.

الف (سفرنامی:

پوهاند رښتین دخپل ژوند په اوږدو کې یو زیات شمیر سفرنامې کښلې دي. دغه سفرنامې که له یوې خوا زموږ دلو ستونکیو لپاره د بیلابیلو سیمو او ځایونو او هیوادونو په پیژندنه کې ارزښتمن ګڼل کیږي، دا استاد رښتین د روان او خواږه نثر د بیلګو په توګه هم خپل ارزښت ساتي. دا استاد په لیکلیو سفرنامو کې دغه بې موږ ته څرګندې دي

۱- دننګرهار ننداره، ۲- دهند سفر، ۳- د کتغن سفر، ۴- د خوست لیدنه، ۵- د بدخشان ننداره، ۶- د الیشنگ او الینګار ننداره، ۷- د عشق آباد سفر، ۸- د شوروي اتحاد سفر، ۹- د مصر سفر، ۱۰- د پینور سفر.

له دغو څخه یې ځینې سفرنامې دهیواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي او ځینې دهغه د آثارو په بیلابیلو فهرستونو کې راغلې دي.

ب- ادبي ژباړې:

پوهاند رښتین د آثارو په فهرستونو کې د یو شمیر ادبي منشور و آثارو د ژباړو یادونه هم شوې ده، لکه: د مینو هندهاره او د زلمو و وظیفې

(د مینوهنداره) په عربي ژبه د ابراهيم ذکي الساعی، لیکنه ده، چې استاد رښتین په پښتونثر ژباړلې او په ۱۳۳۴ لمريز کال کې په کابل کې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوې ده.

ج - ډرامی:

ارواښاد استاد رشتین یو شمیر ډرامې او نندارې هم لیکلې دي او په دې توگه یې د پښتو ډرامو په تاریخې بهیر کې هم خپل نوم ثبت کړی دی. موږ ته یې په آثارو کې د پښتني میرمنې (په نوم د یوې ډرامې څرک لگیدلی دی).
د - ادبي نثرونه:

پوهاند رښتین یو زیات شمیر ادبي نثرونه لیکلي دي. دهغه زیاتره ادبي نثرونه د خواږه او په زړه پورې روان پښتو نثر غوره بیلگې دي. دهیواد په مطبوعاتو کې یې گڼ شمیر ادبي نثرونه د ادبي ټوټو او بیلابیلو تاریخي، اجتماعي، انتقادي نثرونو په بڼه خپاره شوي دي. دغه راز یې د ادبي نثرونو دغه ځانگړې ټولگې (مجموعې) هم خپرې شوې دي:

۱- د ژوند پلوشي، ۲- د ښکلا وړمه

ه - ادبي لیکنه:

پوهاند رښتین د ځانگړيو ادبي لیکنو ټولگه ده. نوموړې مجموعه، ارواښاد رشتین په ۱۳۲۱ لمريز کال کې چاپ ته چمتو کړې وه. دیو شمیر کورنیو او بهرنیو پوهانو هغه لیکنه په کې راغلې چې استاد رشتین ته یې لیکلې وو. دغه راز، په پای کې استاد بینواته د استاد رشتین یو اوږد لیک په کې راغلی دی. دغه اثر په ۱۳۷۳ لمريز کال کې په پېښور کې د دانش کتابتون له لوري چاپ او خپور شوی دی.

دارواښاد استاد رشتین نثر دیولې ځانگړنې لرونکې دی. لکه:

- دغه نثر خوږ، روان او ساده دی.

- تاريخي او ټولنيز مسايل هم د موضوعاتو له دروندوالي سره سره په روانه ژبه مطرح شوي او کښل شوي دي.
- جملې يې لنډې لنډې دي او مطلب په غوڅه توگه په کې بيان شوی دی.

دهيري استعارو او کنايو خواته ډيره پاملرنه نه ده په کې شوې. ددغو نثرونو موضوعگانې ژور تاريخي، ټولنيز، اخلاقي او حتی سياسي ارزښتونه لري.

خپله پوهاند رشتين دخپل نثرونو ځانگړنوته اشاره لري او يوځای دخپل يونثرپه اړه ليکي: (د انځور څه قدر ادبي رنگ او خوند لري، مگر زما نور نثرونه د ژبنيو څيړنو د پاره اسان او ساده شکل لري او دکنايو او استعارو اړخ په کې کمزوری دی. وجه يې داده چې علمي شيان په اسانه ژبه ليکل سوډمنه

خبره ده. زه کله کله دتورو او کلمو په سپيڅلتيا کې دومره گير شم، چې معنی خپل اهميت بايلي او فکر دلفظونو په لومه کې ونښلي.) پوهاند رشتين او دهغې دورې د يوشمير نورو ليکوالو د نثر همدغه مخکښ ارزښتونه دي چې د پښتو نثر د تاريخي بهير څيړونکو دوی د نثر د جلا سبکونو ايجادوونکي او مخکښان گڼلي چې پر راتلونکيو يې خپل اثرات لرلي دي. (۲: ۲۴۷)

اوس به د موضوع په اړه دهغوی د نثريوه نمونه هم دلته راوړو.
څوک گرم دي؟

هغه څوک چې په يوه موضوع کې دليل او منطق ته غوږ نه نيسي
هغه څوک چې د څوکۍ په زور د بل ملا متولو کوښښ کوي
هغه څوک چې پردی پښې په پښو کوي او سترگې پټوي

هغه څوک چې حلال حرام يوشان رانغاړي.
هغه څوک چې حق په زور ثابتوي.
هغه څوک چې غريب او مظلوم ځوروي.
هغه څوک چې دياراشنا سره هم په ټگۍ روان وي.
هغه څوک چې هم دغله ملگری وي هم دمله.
هغه څوک چې په دوو بېړيو پښې ږدي.
هغه څوک چې اوښان په بډه وهي.
هغه څوک چې پيلان ساتي او دروازي ننگې نه جوړوي.
هغه څوک چې دپښتنو سره په چل ول او ټگۍ چلېږي.
هغه څوک چې يوته وايې ستايم او بل ته وايې ستا.
هغه څوک چې سرونو خوشتوي او يوهم نه خړي.
هغه څوک چې وايې يوڅه او کوي بل څه.
هغه څوک چې دين په دنيا ، ملت او قوم په پردو خرڅوي.
هغه څوک چې غوږونه لري او سترگې نه لري.
هغه څوک چې دځان په گټه کې دقوم ضرر لټوي.
هغه څوک چې ملت خفه کوي او څو تنه خوشحالي.
هغه څوک چې په رسمي کارونو کې دوستي او اشنايې چلوي.
هغه څوک چې دمیزاو چوکې ناوړه استفاده کوي.
هغه څوک چې پښتون جگیدو او وينیدوته نه پریږدي (۳:۱۲)

دپوهاند صاحب دنثرپه اړه ډاکټر بناغلی راج ولی شاه خټک د پېښور د
پښتو اکيډيمی پخوانی مشر داسې وايي:

(...کوم بنيادي کار چې دې مشرانو کړی دی هغې پښتو ددې جوگه کړه چې ديو ملت قامي، سرکاري او دفتري ژبه وگرځي.

دا کتاب (د ښکلا وړمه) درشتين صاحب د تخليقي او فني نثر د مضامينو مجموعه ده، د تکل او انشايي انداز په دې نثر کې که يو خوا د مضمون ښکلا بریښي نو ورسره د فني نثريو ښکلې پسته او خوږه ژبه هم ده.....)

(د ښکلا وړمه) (۱۰) مخ.

انځور صاحب د پوهاند رښتين د نثر د ښيگڼو په اړه ليکي:

(... دا استاد رښتين نثر د هغه مهال د ادبي يون او پرمختگ په پام کې ساتلو سره خوږ، ساده او روان ادبي نثر دی د همدغو استادانو لومړنی ارزښتمنې هڅې ددې سبب شوي چې زموږ ادبي يون د ښايست په نويو ورښميو نولارو روان شي او لاهه زړه پورې او اغيزمنه بڼه غوره کړي.)

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ۲۵۴ مخ

پوهاند صاحب په شخصي لحاظ ښه ميلمه پالونکی، صادق او بې ريا سړی و.

په عقیده کې ډير ټينگ او سخت انسان و، د خپلې وظيفې تل پابند او په ملگرتوب کې غښتلی او کلک و، څه يې چې لرل هغه به يې د ملگرو سره يوځای خوړل، خبرې يې کمې کولې، خو عمل يې زيات کاوه.

نوموړي به تل خپلو ويناو کې د پښتنې خويونو او صفتونو يادونه کوله چې پخپله يې هم دغه ټول خويونه او صفتونه درلودل. (۳۳۷: ۱۴)

پوهاند صاحب د پښتو ژبې د علمي کيدو، ملي کيدو او رسمي کيدو له پاره بې سارې هلې ځلې کړې او ويل به يې:

پښتو ووايي، پښتو وليکي او پښتو وکړي.

درسمي ماموريت دوره

پوهاند صديق الله رښتين د لومړي ځل لپاره په ۱۳۱۸ لمريز کال د سنبلې په مياشت کې د ماموريت دوره پيل کړه چې تر دې وروسته يې جلا جلا چارې په دې ډول دي.

په ۱۳۱۸ ل کال په سنبله کې د کابل ادبي انجمن (پښتو ټولنې) غړی.

په ۱۳۲۰ ل کال د پښتو ټولنې د قواعدو د څانگې مدير.

په ۱۳۲۱ ل کال په ثور کې د پښتو ټولنې د معاون کفيل او د لغاتو او قواعدو څانگې مدير.

په ۱۳۲۲ ل کال په سنبله کې د پښتو دايرت المعارف د څانگې آمر.

په ۱۳۲۵ ل کال په اسد کې د مطبوعاتو درياست د نشراتو د لومړي څانگې مدير.

په ۱۳۲۷ ل کال په سنبله کې د پښتو ټولنې عمومي معاون او د پښتو دايرت المعارف آمر.

د ۱۳۲۵ ل کال څخه تر ۱۳۲۹ ل کال تراخه پورې سربيره په پورتيڼو وظيفو د ادبياتو په پوهنځي کې د استادۍ دنده هم سرته رسوله.

په ۱۳۳۰ ل کال د حمل مياشت کې د پښتو ټولنې عمومي مدير شو.

په ۱۳۳۴ ل کال د حمل په مياشت کې د پښتو ټولنې رئيس وټاکل شو.

په ۱۳۳۵ ل کال په جوزاکې د ادبياتو د پوهنځي رسمي استاد او د پوهنې وزارت د مشاور په توگه وټاکل شو.

په ۱۴۳۲ ل کال د پوهنوال په علمي رتبې ومنل شو.

په ۱۳۴۰ل کال يې د پوهاند علمي رتبې ته ترفيع وکړه.
په ۱۳۴۲ل کال د سرطان په مياشت کې په دويم ځل د پښتو ټولنې رئيس وټاکل شو، چې دا دوره يې لس کاله وه.
په ۱۳۵۲ل کال د سنبلې په مياشت کې تقاعد ورکړی شو.
په پورتنیو دندو سربيره يې له ۱۳۲۸ل کال څخه تر ۱۳۲۹ل کال پورې په کابل راډيو کې د يو خصوصي پروگرام چلوونکی و.
په ۱۳۲۹ل کال کې دهيواد ورځپاڼې چلوونکی.
په ۱۳۳۳ل کال څخه تر ۱۳۳۷ل پورې د مازديگر له خوا په کابل راډيو کې د يو مخصوص پروگرام (پښتونستان) دکميټې غړی و.
د ۱۳۳۲ دمیزان له مياشت څخه تر ۱۳۴۰ل کال پورې دکابل راډيو درنگارنگ پروگرام چلوونکی و.
په ۱۳۳۱ل کال کې د زيري جريدې د دويمې دورې مؤسس.
د ۱۳۴۳ل کال څخه تر ۱۳۴۸ل کال پورې دکابل راډيو د ادب وېرمو چلوونکی و.
د ۱۳۴۰-۱۳۴۴ل کال پورې د وېرمې مجلې دکتونکی ډلې غړی.
د ۱۳۳۷ل کال څخه تر ۱۳۴۲ل کال پورې د پوهنتون د عالي شورا غړی.
۱۳۲۱ل کال د پکتيا دورانگې جريدې مؤسس.
۱۳۲۲ل کال کې دفراه سيستان د جريدې مؤسس او لومړی چلوونکی.

په علمي غونډو او کنفرانسونو کې ګډون

پوهاند رښتين په ډيرو داخلي او خارجي غونډو او کنفرانسونو کې برخه اخيستی ده، په دې لړ کې پخواني شوروی اتحاد، ايران، مصر، هند او پېښور ته تللی.

او په دې هيوادونو کې علمي ويناوې کړې دي چې په وروسته ډول ښودل کېږي.

۱- ۱۳۲۹ل کال دهند د پښتون په لويې جرګې کې په دهلی او جمشید پور کې ويناوې کړې دي.

۲- په ۱۳۳۱ل کال په اسد مياشت کې د پښتونولي په باب دمطوعاتو په سالونو کې وينا کړې ده.

۳- په ۱۳۳۲ کال د پښتوليک دود په باب د پېښور په پښتو اکاډيمۍ کې وينا کړې ده.

۴- په ۱۳۳۲ل کال په عقرب کې د يو کلتوري هئيت دمشر په توګه شوري اتحاد سفر کړی او د پوښکين په باب يې په مسکو کې وينا کړې ده.

۵- په ۱۳۳۷ل کال د دلو په مياشت کې مصر ته تللی او د اسکندرې دادب په پوهنځي کې د پښتو په باب وينا کړې ده.

۶- په ۱۳۳۸ل کال کې د مسکو دختيځ پيژندنې په انستيتوت کې د پښتو په باب يو اوږد کنفرانس ورکړی دی.

۷- په ۱۳۴۲ل کال په میزان کې د خواجه عبداللہ انصاری په نړيوال سيمينار کې چې په کابل کې جوړ شوی و، د تصوف په باب وينا کړې.

- ۸- په ۱۳۴۳ ل کال په عقرب کې د جامي په کاليزه کې د جامي او پښتانه ادیبان په نامه وينا کړی.
- ۹- په ۱۳۴۴ ل کال په اسد کې د پيښور پوهنتون په سيمينار کې د پښتو دنثراو گرامر په باب وينا کړی.
- ۱۰- په ۱۳۴۴ ل کال د حوت په مياشت کې د ډهلي پوهنتون د پارسي ادبياتو په څانگه کې د پښتو ادبياتو په باب وينا کړی ده.
- ۱۱- په ۱۳۴۵ ل کال په اسد کې د خوشحال خان په سيمينار کې د خوشحال خان دنثريه باب يو کنفرانس ورکړی دی.
- ۱۲- ۱۳۴۶ ل کال په جوزا کې چې د قلمي نسخو يو نړيوال سيمينار جوړ شوی و د پښتو د قلمي نسخو په باب يو اوږد کنفرانس ورکړی دی.
- ۱۳- په ۱۳۴۸ ل کال په جوزا مياشت کې د تاشکند د ختيځ پيژندنې په انستيتوت کې د پښتو ادب په باب وينا کړی.
- ۱۴- په ۱۳۴۹ ل کال په اسد مياشت کې د خوشحال خان خټک په دويم نړيوال سيمينار کې د خوشحال دنثريه باب وينا کړی.
- ۱۵- په ۱۳۵۱ ل کال په ميزان مياشت کې د مرکزي اسيا د کلتور په غونډه کې د پښتو او پارسي د ارتباط په باب وينا کړی.
- ۱۶- په ۱۳۵۲ ل کال د جوزا په مياشت کې د البیروني د زرم تلين په غونډه کې دده د ژبپوهنې په باب وينا کړی.
- ۱۷- په ۱۳۵۴ ل کال د قوس په مياشت کې د پښتو څيړنو په نړيوال کنفرانس کې وينا کړی.
- ۱۸- په ۱۳۵۶ ل کال د اسد په مياشت کې د پښتو د چاپي اثارو په سيمينار کې وينا کړی. (۲:۱۱)

ستاینلیکونه او نښانونه

پوهاند رښتین دخپلو علمي او ادبی لیکنو د کښلو پر اساس په یو لړ ستاینلیکونو او نښانونو باندې هم لمانځل شوی دی.

په ۱۳۲۷ ل کال د صدارت له خوا دوهمه درجه ستاینلیک ورکړی شوی.

په ۱۳۳۳ ل کال د مطبوعاتو له خوا دریمه درجه ستاینلیک ورکړی شوی.

په ۱۳۳۸ ل کال د پوهنې وزارت له خوا د پوهنې مډال ورکړی شوی.

په ۱۳۴۵ ل کال د پوهنې وزارت له خوا درښتین طلايي نښان ورکړی شوی.

په ۱۳۴۹ ل کال ورته د پوهنې وزارت له خوا د نمانځنې پاڼه او دوه میاشتې بخشش ورکړی شوی.

په ۱۳۴۳ ل کال ورته د لویې جرگې د غړیتوب نښان ورکړی شوی دی.

په ۱۳۲۷ ل کال یې یو ادبي نثر (نوی کال نوی زیری) تر عنوان لاندې د پښتو او پارسی مقالوپه ډله کې لومړی درجه مطبوعاتي جایزه گټلې ده،

د قضاوت دهئیت غړي- شهید محمد هاشم میوندوال، ارواښاد

عبدالرحمن پژواک او مرحوم سید شمس الدین مجروح وو.

په ۱۳۴۰ ل کال د ننگرهار ورځپاڼې له خوا یو ستاینلیک ورکول شوی.

په ۱۳۴۲ ل کال دانیس ورځپاڼې له خوا ستاینلیک ورکول شوی.

په ۱۳۷۵ ل کال د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا

ستاینلیک او هم د خلیدونکي لمراداري له خوا هم ورته ستاینلیک ډالی شوی دی. (۴:۱۱)

د پوهاند رښتين اثار

دارواښاد پوهاند رښتين د ټولو اثارو په اړه پوهاند ډاکټرزيور (د لوی استاد پوهاند رښتين ياد) کتاب کې د (۴۵۵) مخونو کې يوه اوږده علمي مقاله د لوی استاد پوهاند رښتين ادبي هلې ځلې تر عنوان لاندې ليکلي او د هغه په اثارو کې تحليلي څېړنه کړې ده. همدا شان ښاغلي ازمون هم (د پوهاند رښتين ژوند هنداره) لومړۍ څپر کې د پوهاند رښتين ژوند او ادبي هلې ځلې تر عنوان لاندې د موضوع ښه په تفصيل سره څېړلې ده، ښاغلي سرمحقق زلمی هيواد مل صاحب هم د ازاد افغانستان مجلې لومړۍ کال دويمه گڼه کې د موضوع په تفصيل سره څېړلې ده.

دلته يې اوس مونږ يوازې د اثارو د نومونو فهرست وړاندې کوو.
لومړۍ چاپ شوي اثار:

- ۱- پښتانه شعراء دوهم ټوک ۱۳۲۱ ل کال
- ۲- پښتو ادب تاريخ ----- ۱۳۲۵ ل کال
- ۳- پښتو ژبې د شپږم سمستر کلي ۱۳۳۳ ل کال
- ۴- د پښتو کلي لومړۍ ليار ښوونکي ۱۳۳۲ ل کال

- ۵- پښتواشتقاقونه او ترکیبونه ۱۳۲۲ ل کال
- ۶- پښتوگرامر اول ټوک ۱۳۲۷ ل کال
- ۷- د عبدالحمید مومند دیوان تدوین او مقدمه .. ۱۳۳۱ ل کال
- ۸- د خوشحال خان خټک بازنامه ۱۳۳۲ ل کال
- ۹- د پښتو قیصې ۱۳۳۱ ل کال
- ۱۰- نوی ژوند ۱۳۳۱ ل کال
- ۱۱- د پښتون یار ۱۳۳۱ ل کال
- ۱۲- د معارف د دویم ټولګي پښتو قرائت خوځلې چاپ
- ۱۳- د معارف د دریم ټولګي پښتو قرائت خوځلې چاپ
- ۱۴- د معارف دریم ټولګي دینیات خوځلې چاپ
- ۱۵- د معارف د شپږم ټولګي دینیات خوځلې چاپ
- ۱۶- د معارف د دولسم ټولګي پښتو خوځلې چاپ
- ۱۷- د پښتو مصدر و نولارښود ۱۳۴۴ ل کال
- ۱۸- د هند سفر ۱۳۳۴ ل کال
- ۱۹- د مینو هندهاره ۱۳۳۴ ل کال
- ۲۰- د ژوند سندره ۱۳۳۸ ل کال لومړی چاپ او دویم چاپ ۱۳۸۵ ل
- ۲۱- د پښتونخوا پیښې ۱۳۳۰ ل کال
- ۲۲- ژبښودنه ۱۳۴۲ ل کال
- ۲۳- پښتو عروض ۱۳۴۴ ل کال
- ۲۴- د خوشحال طب نامه ۱۳۴۴ ل کال
- ۲۵- د جلال الدین تذکره ۱۳۱۸ ل کال
- ۲۶- ننني لیکوال ۱۳۱۸ ل کال
- ۲۹- د پښتو ادبیات تاریخ ۱۳۱۸ ل کال

- ۳۰- دپښتو ادب درې ادبي کورنۍ ۱۳۲۲ ل کال
- ۳۱- دپښتو او سانسکریت نیرې دیوالی ۱۳۲۵ ل کال
- ۳۲- شیر شاه سوري ۱۳۳۴ ل کال
- ۳۳- تاریخچه ادب پښتو ۱۳۳۳ ل کال
- ۳۴- دفراه پیژندنه ۱۳۲۲ ل کال
- ۳۵- دعلیخان پیژندنه ۱۳۳۲ ل کال
- ۳۶- دپښتو قلمي نسخې ۱۳۴۷ ل کال
- ۳۷- پښتو پیژندنه ۱۳۵۲ ل کال
- ۳۸- دالماتا سفر ۱۳۵۱ ل کال
- ۳۹- داریانا دایرت المعارف پښتو ژباړه
- ۴۰- پښتو نثر ۱۳۲۰ ل کال
- ۴۱- دپښتو قلمي نسخو د څیړنې لارښود ۱۳۴۷ ل کال
- ۴۲- دکتغن سفر ۱۳۳۰ ل کال
- ۴۳- پښتني لارښود ۱۳۵۲ ل کال
- ۴۵- روښان ستوری ۱۹۸۷ م کال
- ۴۶- نومیالي پوهان او غازیان ۱۹۸۸ م کال
- ۴۷- دپښتو تاریخي سیمینار ۱۹۸۷ م کال
- ۴۹- دپښتو نثر هندهاره ۱۳۴۲ ل کال
- ۵۰- نوې څیړنه ۱۳۵۸ ل کال
- ۵۱- ادبي او تاریخي سمونې ۱۹۹۲ م کال
- ۵۲- دپښتو ادبي مکتبونه ۱۳۲۲ ل کال
- ۵۳- ادبي لیکونه ۱۳۷۳ ل کال
- ۵۴- دمهتم ژوند ۱۹۹۸ م کال

- ۵۵- پیاوړي شاعران ۱۹۹۳م کال
۵۶- دننگرهار ننداره ۱۳۷۴ل کال
۵۷- لرغوني پښتو ۱۳۷۳ل کال
۵۸- پښتو گرامر لومړۍ او دویم ټوک
۵۹- د ژوند پلوشې ۱۹۹۵م کال
۶۰- نوميالي شاعران ۱۳۷۰ل کال
۶۱- داشعار وډولونه ۱۳۷۴ل کال
۶۲- خوږې وږمې ۱۳۶۱ل کال
۶۳- د ښکلا وږمه .. ۱۹۹۲م کال
۶۴- غوره کتنه او نوی کتنه ۱۳۸۳ل کال
يادونه: نوی کتنه او غوره کتنه دوه اثره په يو ټوک کې چاپ شوی.
دویم ناچاپ آثار:
۱- پښتني ميرمنې (ډرامه)
۲- د ژوند پلوشې دوهم ټوک
۳- په هند کې پښتو کتابونه
۴- خپلواک ژوند
۵- نړيوال کنفرانسونه
۶- د شوروي سفر
۷- د مصر سفر
۸- زما ژوند او هلې ځلې
۹- انوک اردن
۱۰- دهيواد نندارې
۱۱- د زلمو وظيفې.

- ۱۲- درېستين ژوند پيښې.
- ۱۳- د بدخشان ننداره کابل مجله کې چاپ
- ۱۴- دالينگار او اليشنگ ننداره کابل مجله کې چاپ
- ۱۵- د خوست ليدنه کابل مجله کې چاپ
- ۱۶- د عشق آباد سفر کابل مجله کې چاپ
- يادونه: د پورته څلورو سفرنامو يادونه ښاغلي سرمحقق زلمی هيوادمل صاحب د آزاد افغانستان مجلې په دويمه گڼه (۷۹) مخ کې راوړې ده.
- همدارنگه پوهاند رښتين داثارو يوه زياته برخه دهيواد په مطبوعاتو کې دمقالو او مضامينو په ښه خپاره شوې چې ځينو مضامينو ته يې کتابي شکل ورکول شوی خوداسې مضامين يې هم پاتې دي چې په دې کتابونو کې نه دي راغلي که هغه مضامين راټول شي نو کيدای شي چې د پوهاند صيب په کتابونو او اثارو کې به نوره اضافه هم وشي. (*)
- هغه کتابونه چې جايزې اخيستي دي په لاندې ډول ښودل کيږي:
- ۱- پښتني تورسري: ۱۳۱۸ ل کال د اقتصاد دريمه درجه جايزه.
 - ۲- د حميد ديوان تدوين او مقدمه: ۱۳۲۰ ل کال د اقتصاد اوله درجه جايزه.
 - ۳- خوږې قيصې: ۱۳۲۲ ل کال د اقتصاد څلورمه درجه جايزه.
 - ۴- د پښتو ادب تاريخ: ۱۳۲۳ ل کال د خوشحال اوله درجه جايزه.
 - ۵- د پښتو لومړی ليارښوونکی: ۱۳۲۴ ل کال د اقتصاد اوله درجه جايزه.
 - ۶- د پښتو اشتقاقونه: ۱۳۲۵ ل کال د اقتصاد دوهمه درجه جايزه.
 - ۷- د زلمو وظيفي: ۱۳۲۵ ل کال د اقتصاد دريمه درجه جايزه.

* د پوهاند صاحب په اثارو کې په دې نوم دکوم اثر ذکر نشته خود ژوند پلوشې په نوم لومړی او دويم ټوک لری چې لومړی ټوک يې په ۱۹۹۵ ع کال په پېښور کې چاپ شوی دی.

- ۸- دبستونشر: ۱۳۳۲ل کال داقتصاد خلورمه درجه جايزه .
- ۹- خلاندي پلوشي: ۱۳۳۲ل کال داقتصاد دريمه درجه جايزه .
- ۱۰- دبستنومجاهدي: ۱۳۳۷ل کال دخوشحال دريمه درجه جايزه .
- ۱۱- نوي ژوند: ۱۳۳۱ل کال دخوشحال لومړي درجه جايزه .
- ۱۲- هندسفر: ۱۳۳۲ل کال درحمان بابا لومړي درجه جايزه .
- ۱۳- پښتو خيرنه(پښتو پيژندنه): ۱۳۳۳ل کال دخوشحال دريمه درجه جايزه .
- ۱۴- داشعارو ډولونه: ۱۳۳۴ل کال دخوشحال خلورمه درجه جايزه .
- ۱۵- دبستونشرهنداره: ۱۳۴۲ل کال دسيد جمال الدين دوهمه درجه جايزه .

د پوهاند رښتين مړينه او مزار

ارواښاد پوهاند رښتين دژوند وروستي کلونو دهيواد په روان ناورين کې دناروغتيا په حال کې تيرکړل، چې ددې ناروغۍ څولاملونه ووچې يولامل يې تنظيمي او خپلمنځي جنگونه اوزياتې مرگ ژوبلې وې. بل لامل يې دهيواد څخه په مهاجرت مجبور کيدل و. اودريم لامل يې دهغه وخت ددوولسيزو دچارواکوبې کفايتي اوناپوهي وه.

دهمدې ناخوالو پراساس ورته دزړه ناروغي پيدا شوه اوبالاخره د ۱۳۷۷ل کال دليندۍ دمياشتې په پنځمه نيټه دپنجشنبې په ورځ دولس نيمې بجې دپېښور په جرنيلي (R,H) روغتون کې د (۷۹) کالو په عمر په حق ورسيد. (انا الله وانا اليه راجعون)

دمرحوم دجمعي مبارکه شپه په خپل کور حيات آباد کې راغله اود جنازې لمونځ يې دجمعي په ورځ (۹) بجې دليندۍ دمياشتې په شپږمه نيټه دحيات آباد په څلورم فيزکي دکوزې اوبرې پښتونخوا دگڼو ليکوالو ادبيانو، قومي مشرانو، دوستانو او خپلوانو په گډون کولو سره ادا شو.

دجنازې لمانځه وروسته نوميالي ليکوال اوقومي مشرا جمل خټک او پوهاند محمدرحيم الهام دارواښاد په ژوند او ادبي هلوځلو باندې رڼا واچوله ورپسې دپوهاند صاحب دوو زامنو، الحاج فضل الله رښتين او پوهنمل شيرخان رښتين لنډې خبرې وکړې له (۹) بجو وروسته دارواښاد جنازه پورته او دخپل وصيت سره سم دننگرهار ولايت دبېسودو په ولسوالۍ کې خاوروته وسپارل شود جنازې دخښولو په مراسمو کې يې هم

د ننگرهار ولايت زيات شمير منورينو ، دننگرهار پوهنتون استادانو محصلينو او گڼ شمير فرهنگيانو ، دوستانو او خپلوانو گډون کړی و .

دارو اښاد فاتحه د ليندۍ د مياشتې په (۱۲) نيټه ۱۳۷۷ ل کال د پېښور په سپين جومات کې واخيستل شوه چې د کوزې او برې پښتونخوا لوی لوی دولتي او قومي مشرانو پکې برخه اخيستې وه .

د فاتحې په پای کې د افغانستان د مطالعاتو د مرکز مشر پروفيسر رسول امين او جهادي مشر قاضي محمد امين وقاد دارو اښاد په خدمتونو باندې رڼا واچوله .

همدارنگه دارو اښاد فاتحه د ننگرهار ولايت په سپين جومات او د کابل پوهنتون او علومو اکاډمۍ له خوا د کابل د شيرپور په جومات کې واخيستل شوه .

همدا شان د هيواد څخه بهر او داخل په نورو ولايتونو کې هم دارو اښاد د ادبي ، فرهنگي او علمي خدمتونو په اړه درنې تعزيتي غونډې او کنفرانسونه جوړ شوي دي .

پوهاند رښتين دوه زامن او درې لوڼه لري چې مشر زوی يې الحاج فضل الله رښتين او کشر زوی يې پوهنمل شير خان رښتين چې په يوه ترافيکي پيښه کې شهيد شوی دی او نور اولادونه يې د خدای په فضل تر اوسه حيات دي .

د پوهاند رښتين مرکې

ارو اښاد پوهاند رښتين دخپل ژوند په ادبي بهير کې يو شمير ادبي او سياسي مرکې د راډيو ، تلويزون او مختلفو ورځپاڼو جريدو او مجلو سره د ژوند په وروستيو لسو کلونو کې کړي دي د امرکې ټولې گټورې او د معلوماتو څخه ډکې دي ځکه چې د يوې خوا پکې د پښتو ژبې ادبي

بهير خپړل شوی اوله بلې خوا د ځوان نسل لپاره د پښتو ژبې د پرمختګ په اړه مهمې سپارښتنې شوی دي.

پوهاند صاحب له ډير پخوانه دکابل راډيو سره همکاري لرله ، هلته يې په مختلفو ختوکې مختلف پروگرامونه چلولی دي ، کيدای شي چې په هغه وخت کې يې هم گومه يوه مرکه کړی وي.

په وروستيو وختونو کې يې د (بي ، بي ، سي) راډيو سره هم مرکه کړی وه . دننگرهار دشاعرانو او ليکوالو له خوا ورسره په ۱۳۷۴ل کال د ثور په مياشت کې د پوښتنو او ځوابونو په بڼه يو ادبي بنډار جوړ شوی و چې دننگرهار د تلویزون له لارې خپور شوی .

دهمدې تلویزون له لارې يوبل ادبي پروگرام هم په ۱۳۷۵ل کال د حمل په مياشت کې د پوهاند رښتين د پيژندنې په نامه دوه ساعته ادبي خپرونه خپره شوی چې لومړی برخه يې د پوهاند رښتين سره ناسته ولاړه د خاطرو په بڼه چې څيرنپوه عبدالله بختاني ، پوهاند ډاکتر زيور ، محمد آصف صميم ، روغمن صاحب او داود شهيد د پوهاند صاحب په اړه د خپلو خاطراتو څرگندونې کولی . د دې پروگرام دويمه برخه د پوهاند صاحب سره مرکې ته ځانگړې شوې وه .

ماکونښن وکړ چې د دغه مرکو ويدويي کاپي ترلاسه کړم ، خود ځينو ستونزو له امله په دې کار بريالی نشوم .

کومې مرکې چې پوهاند صاحب داخبارونو ، جريدو او مجلو سره کړې وې هغه مې اکثره راټولې کړې چې تعداد يې تر لسو پورې رسيږي - په دې مرکو کې يوه مرکه درې ځلې تکراري خپره شوې چې مونږ له هغه تکرارې مرکو څخه يوازې يوه مرکه دلته رانقل کړې ده .

نو پر دې اساس په دې فصل کې يوازې اته مرکې په تاريخ وار ډول وړاندې شوی دي .

د پوهاند رښتين مرګې

له جرګې مجلې سره د پوهاند صدیق الله رښتين مرګه

د پښتو ژبې او ادب ځلانده څيره

مرګه کوونکې: سارا بياباني

نوميالی فرهنگي او علمي شخصيت پوهاند استاد صدیق الله رښتين
زمونږ د پښتو ژبې او ادب د آسمان هغه ځلانده ستوری دی چې په ملي
اونډيوال ګرګې يې خپل دريځ څرګند کړی دی.

استاد د پښتو ژبې ليکوال، څيړونکي، ژبپوه، ادبپوه او ژورناليست
دی، چې د پښتو ژبې د پالنې، روزنې، پياوړتيا او عملي کولو په لار کې يې
خپل افکار په بيلا بيلو ډګرو نو او ساحو کې په کار اچولی او خپلې عملي
څيړنې او هڅې يې په عالمانه توګه سرته رسولې دي.

د استاد افکار او جذبات دده له ليکنو څخه پوره څرګند يري. دی د ملي
جذباتو ترجمان، د قوم، وطن او خپلې ژبې د خدمت پاکه جذبه او تعليمي
مفکوره په خپلو اثارو کې ځايوي چې په دې لار کې دده اراده د پولادو
د ديوال حيثيت لري.

استاد عقیده لري چې په دنيا کې پرته له ټينګ غزم او سمې لارې يو کار هم
بريالی پای ته نه رسيږي.

محترم استاد صديق الله رښتين دښاغلي مولوی تاج محمد خان زوی دی چې د مومندو د سرکمرپه غازي آباد کې زيږيدلی دی. لومړی زده کړې يې په خپل کور کې د ځانگړو استادانو څخه کړي دي. دی په (۱۳۱۱) ش کال د جلال آباد د هډې په نجم المدارس کې شامل شو، بيا په (۱۳۱۵) ش کال د کابل عربي دارالعلوم ته راغی. په (۱۳۱۸) ش کال يې له عربي دارالعلوم نه د منځنۍ دورې اعلی درجه شهادت نامه واخيسته او په دې ډول يې د زده کړې دوره ختمه کړه.

په (۱۳۱۸) ش کال د سنبلې له مياشتې په کار وگمارل شو.

چې د ماموريت جلا جلا چارې يې په دې ډول دي:

په (۱۳۱۸) ش کال د کابل د ادبي انجمن يعنی د پښتو ټولنې د غړي په توگه.

په (۱۳۲۰) ش کال د پښتو ټولنې د قواعدو د څانگې مدير.

په (۱۳۲۱) ش کال د پکتيا ولايت د وړانگې جريدې بنسټ ايښودونکی.

په (۱۳۲۱) ش کال د ثور په مياشت کې د پښتو ټولنې معاون او د لغاتو د قواعدو مدير.

په (۱۳۲۲) ش کال د پښتو دايرة المعارف د څانگې آمر.

په (۱۳۲۵) ش کال د مطبوعاتو رياست د خپرونو د لومړي څانگې مدير.

په (۱۳۲۲) ش کال، فراه، سيستان د جريدې مؤسس او لومړی چلوونکی.

په (۱۳۲۷) ش کال کې د پښتو ټولنې عمومي مرستيال او د پښتو دايرة المعارف آمر.

په (۱۳۲۹) ش کال کې سربيره پردغودندو د هيواد د جريدې مدير او چلوونکی.

په (۱۳۳۰) ش کال د پښتو ټولنې عمومي مدير.

په (۱۳۳۱) ش کال کې د زيري جريدې د دوهمې دورې بنسټ ايښودونکی.

په (۱۳۳۴) ش کال کې دادبیا تو دپوهنځي استاد او دپوهنې وزارت مشاور.

په (۱۳۴۰) ش کال دپوهانو علمي رتبې ته لوړ کړای شو. په (۱۳۴۲) ش کال کې یې ددوهم ځل له پاره دپښتو ټولنې درئیس په توګه چې لس کاله یې خپل علمي او اداري خدمت سرته ورساوه او په (۱۳۵۲) ش کال په سنبه کې جبري تقاعد ورکړی شو.

په دری ژبه هم مسلط دی. او په خارجي ژبو هم ښه پوه او ځینې اثاریې ژباړلې اولیکلې دي، او ځینې مسلکي دندې یې هم په ښه توګه اجرا کړې دي. خارجي سفرونه یې هم کړي دي چې په (۱۳۲۹) ش کال یې دهند دپښتون جرګې په غونډه کې دافغانستان دمطوعاتو دهئیت دغړی په توګه ګډون کړی دی.

همداراز یې پېښور ته درحمان بابا دمقبرې له پاره مرمرې ډبرې وړي دي. محترم پوهاند رښتین ډیر ستاینلیکونه، نښانونه او جایزې دلورومقامونو څخه ترلاسه کړي دي چې دپوهنې وزارت له خوا طلايې نښان هم پکې شامل دی.

دمحترم پوهاند رښتین په هکله بهرنیو او داخلي پوهانو هم بیلابیل نظرونه درلودلی چې په لنډه توګه یې یادونه کیږي: اسلانونف روسي پوهاند لیکي:

رښتین یومشهور لیکوال او نومیالی ژبپوهاند دی. دده یوتازه اثر (دهند سفر) د ادب په دنیا کې یومهم وړ اثر ګڼل کیږي.

یوبل روسي پوهاند ګیرس په خپل کتاب، پښتو ادبیاتو کې لیکي: رښتین یو ښه نثر لیکونکی او په نثر کې دبدیعی اثارو خاوند دی.

د ژبې او تاریخ په برخه کې زیاته څېړنه لري، دده (دهند سفر) یو په زړه پورې منلې اثر دی او په پښتونشر کې یو غوره او تازه اثر باله شي. بناغلی عبدالحمید دمصر په المشاء اخبار کې لیکي: رښتین د پښتو ادب استاد او یو مشهور عالم شاعر او لیکوال دی. د افغانستان د لیکوالو د انجمن پخوانی مشر عبدالحمید محمود په لیک کې داسې لیکي:

تاسې د پښتو ادب د پراختیا په لار کې پخوا هم ډیر د قدرو څه خدمتونه کړي دي، خو باور لرم چې د پښتو ټولنې په ریاست کې ستاسې مقرري د پښتو ادب او کلتور دغه مرکز ته یونوي او تازه رنګ وښی او زموږ د ملي ژبې انکشاف له پاره به فایده من ثابت شي زه د لیکوالو د ټولنې له خوا تاسې ته مبارکي وایم او ستاسې بری او کامیابي غواړم.

محترم رښتین صاحب زموږ د یوې پوښتنې په ځواب کې وویل: زه په عربي دارالعلوم کې وم چې په شعرویلومې لاس پورې کړ، اول شعر مې د اصلاح په ورځپاڼه کې په (۱۳۱۲) ش کال کې خپور شو، او همدا راز مې نورې ادبي مقالې د هیواد په ټولو خپرونو کې په تیره دکابل په مجله کې ډیرې خپرې شوي دي.

محترم رښتین صاحب دخپلو ادبي کارونو په باب داسې رڼا واچوله: زما اثار د ژبپوهنې، ادبپوهنې او تاریخ پوهنې په ساحو کې دي. چې د ټولو کتابونو شمیر او یا و ته (۷۰) رسېږي، چې په دې کې به څلویښت (۴۰) چاپ شوي وي او دیرش (۳۰) به یې پاتې وي.

په دې موده کې مې د زرو (۱۰۰۰) په شاوخوا کې مقالې لیکلي دي، چې زیاتې یې چاپ شوي دي. ځینې کتابونه یې دادي:

د پښتو ادبیاتو تاریخ، پښتانه شعرا دوهم ټوک، پښتو ګرامر دوه ټوکه،
پښتو اشتقاقونه او ترکیبونه، نوی ژوند، نومیالی شاعران، د پښتو نثر
هنداره، نومیالی پوهان، د ژوند پلوشې دوه ټوکه.

محترم استاد پوهاند رښتین د هیواد موجوده ادبی بهیر داسې څیړي:
د هیواد موجوده ادبی بهیر د مقدار په لحاظ ښه دی مګر د څرنگوالی له پلوه
د اعتراض وړ دی، ځکه تجارتی رنگ پکې غالب دی، او هر چا په خپل
سرلیکنه کړی ده.

د هیواد ځوانو لیکوالو ته زما لازمو ونه داده چې دوی په خپل سرکار ونه
ونه کړي او په دې متل عمل وکړي: چې وکاندي سلا - نویې ورکه شي بلا.
محترم استاد پوهاند صدیق الله رښتین ته د عمر اوږد والی او لازیات
بریا لیتوبونه غواړو. (۵: ۲۸، ۳۰)

د شهادت (اردو) ورځپاڼې سره

د محترم پوهاند رشتين مرکه:

مرکه کوونکي: عبدالله جان عابد:

پوښتنه: کوم وخت چې تاسو پښتو ژبې او ادب ته کار شروع کولو، په هغه وخت کې د پښتو ژبې په سرکاري او ولسي سطحه څه صورت حال و؟
ځواب: کوم وخت چې مونږ پښتو ژبې ته کار شروع کولو په هغه وخت کې پښتو رسمي نه وه يونيم سړی وبله، ليکن عمومي نه وه، په کوڅو کې نه وه په دکان کې نه وه، په کورونو کې نه وه، بيا مونږ شروع وکړه، محمد گل خان مومند په هغه وخت کې وزير داخله و، سياسي پښتو هغه راوستی ده، د پښتو ټولنې اولنی عمومي مدير عبدالحی حبيبي و، هغه د کندهار و او د وزير محمد گل خان له خوا مقرر شوی و، اوزه په هغه وخت کې د پښتو ټولنې غړی وم، بيا وروسته مدير د قواعد و شوم.
په هر صورت زه هغه وخت کابل ته لاړم چې په عربي دارالعلوم کې داخل شوم، کله چې بازار ته ووتمه، هيچا پښتو خبرې نه کولی، نو د ځان سره مې سوچ وکړ، چې دا څنگه بڼارته راغلی يې چې څوک پښتونه وايي، د پښتو ذکر نشته، نو اول داسې حال و.

د وزير محمد گل خان د هڅو پواسطه پښتو دفترې شوه، په کابل کې د پښتو علمي او ادبي خدمت عبدالحی حبيبي، گل پاچا الفت، قیام الدین خادم او عبدالروف بينوا شروع کړی دی، حبيبي او بينوا د کندهار وو، او نور د ننگرهار وو، زه هم دوی سره په دې خدمت کې شریک وم په شروع کې همدا پنځه کسان و چې ادبي او علمي خدمت يې کړی دی، مونږ په پښتو ژبه کتابونه وليکل، په پښتو ژبه موگرامر وليکه، په

ادبیاتوپوهنځي کې مو محصلینوته درس شروع کړ، نو په کابل کې پښتو په ادبیاتو کې دې حد ته ورسیده، چې پښتو کتابونه د کابل د پارسی کتابونو څخه زیات شول، البته په ایران کې د پارسی کتابونه زیات وو، ددې څخه وروسته د کابل د کوڅو، بازارونو، دکانونو نومونه ورو ورو پښتو کیدل، اخږدې حد ته ورسیده، مونږ پښتوله پاره کورسونه جوړ کړل، هغه په ټول افغانستان کې خپاره شول او پښتورسمیت وموند.

پوښتنه: دغه کوم دورو چې تاسو یې یادونه وکړه؟

ځواب: دغه څلویښت پنځوس کاله پخوا دورو، په دغه دور کې مکتبونه هم پښتو شول، کتابونه هم په پښتو ولیکل شول، کورسونه هم په پښتو شول. پوښتنه: تاسو د گرامر په هکله خبره وکړه چې وروسته موبیا گرامر ولیکل ستا په نظر داسې بشپړه او مکمل گرامر شته چې څوک ترې استفاده وکړي او که نه وي څه قسم گرامر پکار دی؟

ځواب: زه خپله په کابل کې مدیر د شعبه قواعد وم، ماته په دغه وخت کې د پښتو ټولنې عمومي مدیر چې عبدالرحمن پژواک نومیده وویل چې ته گرامر ولیکه، ما گرامر شروع کړ، او د هغه د لیکلو له پاره مې ډیر زیات زیار وویست، او په دې شعبه قواعد کې ما اول جلد ولیکلو او دغه اول جلد په ۱۹۴۸ م کال کې چاپ شو.

دغه گرامر اوس هم شته، ددې گرامر دویم جلد ډیر وځنډید، کله چې زه درسمي کار څخه وزگار شوم، نو دویم جلد مې هم ولیکلو، دغه گرامر په کابل کې چاپ شوی دی، په دې دواړو جلدونو کې پښتو ژبه تکمیل ده، خلاصه دا چې ددې گرامر څخه مکمل کتاب زما په نظر نه راځي.

ځکه دغه گرامر سره دنو و اصلاحاتو لهجی هم پکې خپرل شوی غربي لهجه، شرقي لهجه، منځنی لهجه دا ټول بحث پکې راغلی دی، او په دې دویم جلد کې بیا تکمیل شوي دي.

پوښتنه: تیر کال په باره گلۍ کې د پښتولیک لار په نامه یو سمپوزیم جوړ شوی و، چې په دغه سمپوزیم کې دکوزې او برې پښتونخوا پوهانو گډون کړی و، په دغه سمپوزیم کې د پښتو د لیک دیووالی په باب فیصلی وشوې څه فکر کوئ چې په افغانستان کې به د دغه فیصلو سره څوک اتفاق وکړی؟

ځواب: دا سمپوزیم چې اوس جوړ شوی و، زه پکې نه وم، مونږ په اول کې دیولیک دود مجلس په کابل کې کړی و، په ۱۹۴۲ م کال کې، بیا بل مجلس هم په کابل کې شوی و چې د پېښور مشهورو پښتنو لیکوالو پکې گډون هم کړی و، لکه مولانا عبدالقادر صیب، امیر حمزه شینواری، عبدالخالق خلیق او داسې نورو، بیا بل مجلس په ۱۹۵۷ م کال په پېښور کې شوی و، په دغه ټولو مجلسونو کې، مونږ دغه فیصلې کړې وې، او پښتو ټولنه کابل او پښتو اکاډیمۍ پېښور، د دې فیصلو په عملی کولو مکلف وو.

اوس نور خلک راغلل، دهرچا خپل خپل خیال دی، ځکه په پېښور کې مرکزیت نشته، زه د دغه فیصلو څخه خبر نه یم او نه مې دغه فیصلې لوستي دي.

پوښتنه: تاسو څه فکر کوئ چې دغه فیصلې ولی عملی نه شولې؟

ځواب: په هغه فیصلو کې خوډیرې عملی شوی دي او که یو څو پکې نه وی شوي نو هغه دخلکو شخصي خیال دی، ځکه دلته خو مرکزیت نشته.

پوښتنه: اوس څه ضرورت و چې دا سمپوزیم وشو؟

ځواب: دا پوښتنه دهغه چانه پکار ده چې د دې سمپوزیم اهتمام یې کړی و.

پوښتنه: هغو وايي چې د افغانستان او جنوبي او شمالي پښتونخوا په رسم الخط کې ډير فرق دی، د دغه فرق د ختمولو له پاره دا سمپوزيم شوی و.
 ځواب: دغه فرق خو مونږ ډير پخوا ايستلی و، اوس زه خبرنه يم چې هغه فرق په کوم خيز کې دی، دامې په يادي چې پخوانۍ فيصله کې چې (ڼ) ثقيله مونږ قبول کړی و، په دې باندې چې دا (ڼ) په مفرد باندی وليکل شى اولاندې يوه حلقه ورکړی شى، په پيښور کې به خلکو مرکب ليکلو، مونږ دغه ختم کړو.

پوښتنه: د افغانستان، د سويلي او قطبي پښتونخوا په لهجو کې ډير فرق دی، د افريق څنگه پيدا شو، او څنگه به ختم شي؟
 ځواب: مونږ په پښتو ټولنې کابل کې دا کار کولو چې مونږ بين الافغان ژبه جوړوله، په هغه کې مونږ هر لغت چې هر چيرته و، په کندهار کې په پکتيا کې، په ننگرهار کې او صحيح به و مونږ به اخيست، مونږ د کندهار ډير لغتونه اخيستی دی، زموږ په وخت کې د افريق ورک شوی و، مونږ غوښتل چې داسې کلمې استعمال شى چې هلته هم پرې خلک وپوهيږي او دلته هم، اوس چې پښتو ټولنه له مينځه لاړه، نو د افريق پيدا شو ځکه چې مرکزيت نشته، لارښوونکى نشته.

پوښتنه: د دې فرق دلېرى کولو له پاره څه پکار دی؟
 د دې له پاره مرکزيت په کار دی، چې دلته هم يو مرکزوی چې لارښوونه وکړي او کابل کې هم يو مرکزوي چې لارښوونه وکړي.
 پوښتنه: کله چې د پښتو ادب د افسانو د ارتقاء په هکله څه ليکل کيږي نو د افغانستان خلک زموږ د ليکوالو ذکر نه کوي، لکه په افسانه، ناول... او د دې ځای ليکوال د هغه ځای د ليکوالو ذکر نه کوی او همداسې د بلوچستان والا هم؟

ځواب: اول تاريخ ادبيات ماليکلی دی په ۱۹۴۴ م کال چې تقريباً (۴۷) کاله کيږي. په هغه تاريخ ادبيات کې د پېښور د ليکوالو حتی ژوندي خلک هم پکې راغلي وو، ترپاچا خان پورې يو سړی هم پاتې نه دی نه ددې ځای نه دهغی ځای بيا وروسته چې خلکو څه کړی دي، هغه دخلکو شخصي خيال دی، هغه پښتني خيال نه دی، ټوله يوه پښتونخوا ده، مونږ ته پکې هيڅ فرق نشته، پښتويوه ده، ادب يودی، شاعران يودی، مونږ په پخوا نيو کتابونو کې، پښتانه شعراء اول جلد، دويم جلد په هغه کې هم مونږ ددې وطن يعنی د پېښور د شاعرانو ذکر کړی دی. دا نظريه جعلی ده، دا هيڅ اعتبار نه لری، يو څو کسو پيدا کړی ده.

پوښتنه: د پټې خزانې په اهميت باندې که څه رڼا واچوئ چې په پښتو ادب کې ددې څه مقام او اهميت دی؟

ځواب: د پټې خزانې په برکت باندې د پښتو ادب تاريخ دويمی هجري پيړۍ ته رسيدلی دی، امير کروړ سوری شعريه پټه خزانه کې راغلی دی، هغه په ۱۳۷ هجري کې ويل شوی، په دې حساب باندې د پښتو ادب تاريخ دويمی هجري پيړۍ ته رسيږي دا د پټې خزانې برکت دی.

پخوا دومره اسناد مونږ سره نه وو، په دې کې قصيدې راغلي دي. د غوريانو او د غوريانو د پاچاهانو ژبه هم هغه وخت پښتو وه.

ښکارندوی په هغه وخت کې تير شوی دی، د شهاب الدين غوري په وخت کې اسعد سوري له هغه څخه مخکې تير شوی دی، دوی قصيدی ويلي دی او هغه قصيدی ټولی په پټه خزانه کې راغلی دي، په دی اسنادو سره د غوريانو ژبه پښتو وه، شهاب الدين غوري او غياث الدين غوری ژبه هم پښتو وه او تايمني هم د غياث الدين غوری صفت کړی دی.

پټه خزانه کې چې کوم پنځوس شاعران راغلي دي، په دې کې ښځې شاعرانې او معاصر شاعران هم راغلي دي.

د بهلول لودی رباعی پکې هم شته، د شیخ رضی لودی شعر هم پکې شته. دا ټول د پټې خزانې برکت دي چې هغه مونږ ته د اپخواني شعرونه ساتلي دي د پټې خزانې یوه نسخه حبیبی صاحب په کویټه کې پیدا کړې وه، دغه د حاجی محمد اکبر خان له پاره لیکل شوی وه، او بله نسخه د سردار مهر دل خان له پاره لیکل شوی وه. په هر صورت په دې وخت کې یو نسخه ده چې د حبیبی صاحب سره وه، حبیبی صاحب نه شاعرو اونه یې د شعر د عوه کول، نو دا دهغې دوسې خبره نه وه چې هغه دی دیو پنځو شاعرانو شعرونه د ځانه جوړ کړي وي.

پوښتنه: ځینی خلک د پټې خزانې سني مشکو کې گڼي، دی باره کې تاسو څه وایې؟

ځواب: ځینی سني به پکې صحیح او درستی نه وي، احتمال لری چې هغه غلطی شوی وي، لیکن اصل کتاب پټه خزانه صحیح کتاب دی ځکه په دې (۴۷) کالو کې چاپرې اعتراض نه دی کړی.

پوښتنه: په افغانستان کې د دې څوک مخالفین شته؟
ځواب: بیخي نه.

پوښتنه: قلندر صیب چې د پښتو ژبې یو وتلی لیکوال او محقق دی هغوی په دې باب یو کتاب لیکلی دی. (پټه خزانه فی المیزان) په دغه کتاب کې هغوی د نورو خبرونه پرته د اهم لیکلی دي، چې په افغانستان کې ځینی مشرانو د پټې خزانې په باب ماسره شکونه څرگند کړي دي، دی باره کې تاسو څه وایې؟

ځواب: په دې باب مونږ ورسره هیڅ نه دی ویلی او نه مو ورسره بحث کړی دی اونه مو کوم شک ښکاره کړي دی. زه د پښتو ټولنې رئیس وم، ماسره

قلندر مومند په دې باب هډه وهیڅ ویلی نه دی. زه د پښتو ټولنې په دوو دورو کې رئیس وم په اوله دوره کې د (۱۹۵۲-۱۹۵۶) کال پورې، او په دویمه دوره کې د (۱۹۶۳-۱۹۷۳) م کال پورې.

پوښتنه: تاسو راته د خپلو اثارو لندې شان تذکرو کړې چې څومره چاپ شوی او څومره چاپ ته انتظار باسي؟

ځواب: اثار چې څومره مالیکلی دي هغه ټول (۷۰) ټوکه دي په دې وخت کې زما عمر هم اويا (۷۰) ته رسیدلی دی.

په دې کتابونو کې اکثره چاپ شوی دی، تقریباً شل به یې پاتې وی دلته پیښور کې هم ډیر چاپ شوی دی، یوه زما شعری مجموعه ده (خوږې وړمې) په نامه، ادبي لیکونه، د ادب تاریخ، د نثر تاریخ-نومیالی شاعران، ژب ښودنه، پښتو سندرې او داسې نور ډیر کتابونه دي چې دلته یې تذکرگران دی.

پوښتنه: د ځوانو لیکوالو او محققینو له پاره څه پیغام ورکول غواړی؟
ځواب: د ځوانو لیکوالو له پاره زما رایه داده چې ځوان لیکوال دی کونښن وکړي چې هغوی څه لیکي، د کوم پوهاند یا استاد سره دی مشوره وکړي. ځکه چې دا وړدو بحثونو څخه څه نه جوړیږي، خبره لنډه ښه وي خو د مطلب، په عربی کې دامشهوره خبره ده، بهتر خبره هغه ده چې لږه وی او دلالت وکړي په مطلب باندې، لږې خبرې کول دا صفت دی.

پوهاند صدیق الله ربښتین صیب تاسو نه ډیره ډیره مننه چې مونږ د پاره مو دخپل قیمتي وخت څخه وخت وایستلو چې مونږ سره مو دکاراوگټورې خبرې وکړي. خدای دی نور تاسې ته ډیر عمر درکړي چې د پښتو ژبې نور خدمت هم وکړئ. (۱۲: ۳)

سپیدی مجلې سره مرکه

مرکه کوونکی: محمد اصف صمیم

پوهاند رښتین د پښتو په علمي او ادبي دنیا کې پیژندگلوی ته اړ نه دی. د افغانستان د ژبې او ادب په مخکښو څېړنوالو کې شمیردی. د نیمې پېړۍ راهیسې د زړه په مینه د ژبې او ادب په خدمت لگیا دی. دا وخت له یو اویا کالو اوښتی دی، خواوس یې هم په خپل کړي ادبي خدمت تنده ماته نه ده، مونږ ورسره د سپیدې د درنولو ستونګوله پاره مرکه کړی ده، چې دادي ستاسو په خدمت کې ده. (اداره)

پوښتنه: محترم پوهاند رښتین صاحب تاسې د نیمې پېړۍ راهیسې د پښتو ژبې او ادب په خدمت بوخت یې، په خپل دغه کړي خدمت او دهغه په نتایجو څومره قانع، یې ایا څه موچې کول او غوښتل هغه موکړي دي او که نه ځینې نور ارامانونه هم داسې شته چې ځوان نسل ته یې د ترسره کولو توصیه کوی؟

پوهاند رښتین: خبره داده چې دیوې ژبې تاریخ او څېړنه ډیر لوی کاردی مونږ چې کوم کار کړی دی په هغه باندې قانع یوچې په کابل ښار او افغانستان کې مو پښتو ته وده ورکړی ده، او په ټولو خواوو کې لکه ادب، ګرامر، ادب تاریخ او نورو برخو کې مو کتابونه لیکلي دي، البته د ژبې د ترقۍ دوره په دی نه درېږي او نوره څېړنه هم غواړي، دا څېړنه د ژوند سره ملګرې ده، ژوند په ټولو خواوو کې پراختیا لري، او په نورو خواوو کې هم چې کومې نیمګړتیاوې موجودې وي باید پوره شی ترمرګه پورې دا

سلسله جاري ده، خلاصيرې نه، اوس دنوري دنيا، امريکي، روس، حتی ايران او نورو هيوادونو راډيوگاني په پښتو نشرات کوي، پښتو ديوي رسمي ژبې په حيث معرفي شوی ده او دالوی مقصدو چې ترسره شو، نورچې دپښتو خدمت سلسله ده، نو دا خو ترگه پورې جاري ده.

پوښتنه: تاسې دپښتو وليکني اړخ په تقريباً هرډگر کې د قلم نیلی ځغلولی دی خود ادب تاريخ په باب مو چې کومې څيړنې کړي دي، هغې تاسې په مخکښانو کې درولی يې په خپله ادب تاريخ په باره کې که راته څه معلومات را کړئ چې کوم راز څيړنې ته د ادب تاريخ وايې؟

پوهاند رښتين: په ابتدا کې چې مونږ دپښتو ادب په تاريخ لاس پورې کاوه په هغه وخت کې هر څه نوی وو، د شاعرانو، ادبياتو او ليکوالو او مختلفو دورو په څيړنه کې لومړني معلومات وو، چې مونږ دپښتو ادب تاريخ کې څيړلی دي، او دورې موندلې دي، لومړي، دويمه، دريمه او څلورمه دوره ترهغې وروسته بيا پښتانه شعرا وليکل شو، په هغه کې هم دغه شاعران زيات معرفي شوی دی چې تر پنځم جلد پورې چاپ شوی دی، البته غلطۍ په ټولو کتابو کې وی، په دويم، دريم او څلورم کې به غلطۍ وی، چې اصلاح، سمون او ډير کار غواړی، اوس هم په ادب تاريخ کې کار ډير پاتې دی، بايد چې وشي، چې کومې تذکرې ليکل شوی، هغه دی ديو انجمن او علمي مرکز له خوا چې پوه خلک پکې وی، او دا ټولې تذکرې چې په کابل، پيښور او يا د بلوچستان په کويته کې او يا د پښتونخوا په نورو ځايونو کې ليکل شوی دي، هغه راغونډې شي او يو خلص مطلب ترې راولاړ شي.

پاتې شوي پښتو ادب تاريخ په باب څه ويل په پښتو ادب تاريخ کې مختلفې دورې، د دورو امتيازات، د دورو علامې او نښانې چې په دې دوره کې دا قسم نثريا د انظم رواج و، يا دامضمون رواج درلود، او دا هر څه

تریو حده پورې مونږ په پښتو ادب تاریخ کې ښودلی دي، لیکن په لنډ ډول او مفصل ډول یې پاتې دی.

اوسني شاعران او ادیبان، د پښتو ادب تاریخ د پښتو د دورو تحول ته وایي چې په دې کې څومره تحول راغلی دی، پخوا ادب څنگه و، اوس څنگه دی، بیا به څنگه وي، او څنگه پکار دی.

البته د هر چا په نظر د ادب تاریخ مختلف توجیهات لري او یا مختلفې لارې، خو دیوې ټولنې او پوهانو کاردی چې ویي گوري او درست یې کړي، او کومه لار چې چاغوره کړي ده هغه ومني او بیله یې کړي، چې دا درست ده او دا غلطه ده، او نورد ادب په باره کې مختلفې نظریې دی چې د مختلفو لیکوالو له خوا خپرل کیږي.

پوښتنه: تر اوسه پورې چې د پښتو ادب تاریخ باندې کوم کار شوی دی هغه ایله تر روښان یا روښانیانو پورې رارسیدلی دی، تردې راوروسته ادب تاریخ د بشپړونې له پاره څه مشورې او وړاندیزونه کوي؟

پوهاند رښتین: زما په مخکې خبرو کې هم څه اشاره غوندې وه چې مونږ د پښتو ادب په تاریخ کې ټولې دورې ښودلی دي، او په هره دوره باندې مجمل نظرونه دي شوي دي.

پاتې شوی په تفصیل سره چې حبیبي صاحب شروع کړی و او دروښانیانو تر دورې یې رارسولی و، نو د احم باید تکمیل شی، یو څوک یې ولیکي، یوانجمن یا پښتو ټولنه یې ولیکي یا پښتو اکاډمي چې په پېښور کې ده، دوی یې ولیکي، او د اکاردی چې لا پاتې دی.

ددې کوښښ په کاردی، چې تکمیل شی، په مجمل صورت باندې په پښتو ادب تاریخ کې شوی دی.

پوښتنه: ستاسې د ادبي ژوند د مطالعې څخه سپړي وياړلای شې چې تاسې هميشه تر نظم زيات په نثر زور اچولی دی، پوښتنه داده چې تاسې د يوې ژبې په پرمختگ کې کوم ډول نثر ليکل او رامنځ ته کيدل لازم گڼئ؟
پوهاند رښتين: د يوې ژبې د پرمختگ له پاره نثر زيات مهم دی، نظم هم د پخو شاعرانو لکه خوشال خان خټک، رحمان بابا او نورو ضروري دی.
په کومه ژبه کې چې هر سپړی شعروايي، نو هغه څه فايده نه لري، لکه اوس په پيښور کې شاعران ډير دي شاعري د پښتو د پرمختگ له پاره کومه لار نه ده خلاصه کړې، نو د نثر کتابونه ډير مهم دي.
راغلو دې ته چې د پښتو د پرمختگ له پاره کوم نثر مهم دی، نو د نثر ډير قسمونه دي، ادبي نثر دی، علمي نثر دی، د خبرو اترو نثر دی، د افسانو نثر او داسې نور ډير قسمونه لری، دا ټول د يوې ژبې له پاره ضروري دي.

ادبي نثرونه هم ضروري دي، چې يولوی ليکوال پيداشي او ويې ليکي.
او عادي نثر لکه په موجوده وخت کې چې رواج لری.
عادي نثرونه په مجلو، اخبارونو او صحافت کې چليږي.
علمي نثرونه هم ضروري دي چې د دې له پاره کاروشی، د نثرونو د ټولو موجوده قسمو تکميل ضروري دی، د نثر پواسطه درسي کتابونه هم جوړيږي، قرائتونه هم جوړيږي، نو بهتره چې اسانه محاورې ته نيردي نثر باندې وليکل شي، داسې نثري داسې لغات چې ټول پښتانه پرې پوهيږي البته لوی لوی ادیبان او پاڅه خلک چې ادبي نثر هم ليکلای شي، بايد ويې ليکي، ليکن اوس اکثره هغه خلک مړه شوی دی، خو چې پس له دې يې هم څوک ليکي نو ادبي نثر دی وليکي، فايده يې زياته ده خو د نثر ټول اقسام بايد تکميل شي.

پوښتنه: ستاسې چاپي اثار او تاليفات شکر دې ستاسې په ژوند په ټولو پښتنوکې خپاره دي، خود ناچاپو اثارو په باب موله مونږ سره څه معلومات نشته که په دې باب څه ووايې چې څومره ناچاپه دي؟

پوهاند رښتين: زما ټول چاپ او ناچاپ اثار اويا و ته رسېږي، په دې کې اته څلوېښتو پورې چاپ شوي دي، او دنورو د چاپ په لټه کې يم.

ځينې مو په پيښور کې چاپ کړي يعنې پنځه شپږ اثره، څه مياوس هم ورکړي دي چې يونيورسټي بک ايجنسي يې چاپ کړي، څو کونښن کوو چې چاپ شوي او خلک ترې فايده واخلي، قلمي نسخې هم داسې يوشل د يرش پاتې دي چې کونښن کوو چاپ شي.

پوښتنه: پښتو ژبې ته چې په افغانستان کې څه شوي دهغې تر څنگ دلته په کوزه پښتونخوا کې هم دا بهير وروسته نه دی پاتې، دلته د شوي کار د کيفيت په باب تا سوڅه نظر لري، څومره ترې مطمئن ياست؟

پوهاند رښتين: دلته هم له کومه وخته چې پښتو اکاډمي جوړه شوي ده، دهغې لومړي مشر مولانا عبدالقادر و، هغوی د پښتوله پاره ډير کار کړي دي، بعضي کتابونه يې چاپ کړي دي، ديو انونه يې چاپ کړي دي، ترجمې يې کړي دي، ډيري د اردو ترجمې خو د پښتوله پاره دومره مفيدې نه دي.

ليکن منظم کار او په رسمي ډول کار په کابل کې ډير شوي دي، د ژبې او ادب په باب په افغانستان کې نظري او عملي دواړه کار شوي دي، په دفتر و نومکتبونو کې پښتورواج شوې چې دلته شايد دغه کار نه وي شوي، نو په دې لحاظ دوی په دغه کار کې وروسته دي.

د شعريه برخه کې دلته ډير کار شوي، د شعر ديو انونه دلته ډيري او ډير چاپ شوي هم دي، خو ما دمخه وويل چې د شعر څخه زيات نثر ته ضرورت دی نو بايد په دې باره کې هم توجه وشي.

دافسانو او کيسوپه باره کې هم دلته ډير کار شوی دی، په دې برخه کې دوی مخکې دي، خوبيا هم کابل او پېښور د اوږو ته يو شريک کار په غاړه دی، او هغه شريک کار د ژبې خدمت او د ژبې تکميل دی، نو په دې باره کې لانور هم کونښن کيږي، او ځوانان هم کونښن کوی، لگيا دی، خو مرکزيت پکار دی يوه لارښوونه پکار ده، داسې لارښوونه چې ټول ليکوالان يو مرکز ته رجوع وکړي، دا خبره ده چې دلته لږه کمزورتيا ليدل کيږي او بايد رفع شی.

پوښتنه: تاسو ځوانان ياد کړل، زما وروستی پوښتنه هم لکه چې دهمدې ځوانانو په باب شی او هغه دا چې تاسو کوم ادبي بهير، تردې وخته پورې رارسولی دی، له موږ ځوانانو سره هم داهيله ده چې په دې برخه کې خپله ژمنه ترسره کړو زموږ قلموالو ته په دې باب او ددې هيلې د ترسره کيدو له پاره کومې توصيې او مشورې کوئ؟

پوهاند رښتين: توصيه خو داده چې دوی دی هميشه له پاره له يو علمي مرکز سره تړلی او پييلی وي، او د ژبې له پوهانو سره دی په تماس کې وي او د هغوی په مشوره او مصلحت دی يو کار وکړي په خپل سريو کتاب ليکل او شاعري کول يا ترجمه کول درست کار نه دی، مشوره په کار ده، چې وکاندي سلا نو يې ورکه شی بلا، يعنی سلا او مشوره (وامر هم شوری بينهم) ډيره ښه ده.

په خپل سر باندې چې څوک څه ليکي نو هغی ته تجارتي ادب وايي تجارتي ادب کمزوری وي، او اصل ادب د تجارتي ادب او سوداگري له پاره نه وي، او نه ددې له پاره چې يوسړی پرې گټه وکړي (۳۸، ۳۲:۱۵)

لیکوال مجلې سره مرکه

ځای: دهما کوربغداده

ملاقات: محمد همايون هما، نورالبشر نوید، عظمت هما مجاز.

پوهاند صديق الله رښتين چې په (۱۲۹۸) ل کال زيږيدلى د پښتو ادب يو ژوندی تاريخ دی، دهغه نوموړی پلار مولوی تاج محمد - مهمتم صيب (۱۸۷۰-۱۹۲۵ م) د انگريزۍ اعلى تعليم يافته او د ديني علوم مومنتهی و، هغه د حاجی صيب ترنگزو (۱۸۴۸-۱۹۳۷ م) سره اوږه په اوږه د ازادی د ستر مقصد له پاره د پيرنگی خلاف د جهاد او غزالارغوره کړه. او دهغوی نامتو زوی دادب په محاذ د پښتو او پښتون سرلوړی ته خپل ژوند وسپاره. د پښتو ټولنې پخوانی مدير، ستر پوهاند رښتين دخپلو پياوړو ملگرو، حبيبي، بينوا، الفت، او خادم په ملگرتيا او همکارۍ پښتوپه افغانتسان کې د يو دروند مقام جوگه او د دنيا د ژبو سياله کړه.

پوهاند رښتين د پښتو په قواعدو د اساسی کار په پوښو معمارانو کې دی، د تحقيق د لارې روښانه مشال او دادب يو منلی شوی استاد، نقاد او مؤرخ دی. هغه دا ويا کتابونو مصنف دی، او په بې شميره ادبي موضوعاتو بې کم اوزيات يوزر مقالې ليکلې دي، دا ستر پوهاند اوروښان فکره ليکوال چې سينه يې د گڼو تجربو خزينه او قلم يې د پښتو د ناموس ضمانت دی.

پکار داوه چې نن په خپل کلی کور کې ناست وی، او دهغه نه په ډیر درناوی د خپل وطن دنوی نسل د ذهني تربیت او د فکري روښانتیا کار اخیستی شوی وی، خوله بده مرغه دهغه په خاوره د تیرو پنځلسو کلونو نه د انساني ویني ارزاني روانه ده او د عالمي سیاست دروايانو سترگې اخیستی قام يې کله دبې دينۍ په تېرو هلی شې، او کله د دين په نوم قرباني پرې. دا هغه حالات وو چې پوهاند رښتین دیوایا کالو ضعیفی په عمر کې د خپل وطن نه په کډه مجبوره شو او نن دخپلې خاورې نه ډیر لږې د پښتونخوا په یو گوټ کې ناست دخپل قام دروښانه مستقبل او په خپله سیمه د آمن او سوکالۍ خوبونه ویني، لوی څښتن دې دهغوی دا خوبونه رښتیا کړي. مونږ د پوهاند رښتین همت، میراني او د پښتو ژبې او ادب له پاره دهغه درنو خدماتو ته په دواړو لاسو سلام کوو.

هما: رښتین صیب! چې پښتو او پښتون سره مینه لری، هغوی سره ستاسو پیژندګلو بیخي یوه رسمي خبره ده. په افغانستان کې د پښتو ادب پنځه ستوري یادېږي، پوهاند عبدالحی حبیبي، قیام الدین خادم، گل پاچا الفت، عبدالروف بینوا او پنځم ستوری تاسویې، د ستورو په دی جونیک کې تاسو په خپله رڼا او ادبی هلو ځلو پښتو ته یو مقام ورکړ، مونږ غواړو چې تاسو دخپل ژوند د حالاتو او دخپلې کورنۍ په هکله مونږ سره څه خبرې وکړئ.

رښتین: زما د پلار نوم تاج محمد دی، چې په مهتم صیب مشهورو دی دمیر احمد خان زوی، د محمد اکبر خان لمسی او د شاجهان کړوسی دی. زمونږ مشران وایي: چې مونږ په قام سلیمان خیل یو، زمانیکه میر احمد خان د شیرعلی خان یا امیر دوست محمد خان چې بیخي په اعتبار سره نه شم ویلای خو کیدای شې چې شیرعلی خان زمانه وه، په دغه

ورځو کې پېښور ته د افغانستان د لوگر نه په کډه راغی او هلته د وزیر باغ په شاوخوا کې یې استوگنه غوره کړه. بیا زما نیکه میر احمد خان د روزی گټلو او گذاري په نیت په گډایډ پلټن کې نوکر شو او مردان په بغداده کې د اوسیدو ځای وموند. د غلته یې ځای ځایګی پیدا کړ او په دایمي توګه ورکې میشته شو. زما پلار تاج محمد خان د کال (۱۸۷۰م) کال په شاوخوا کې زیږیدلی دی، په لاهور کې یې تر (بی ای) انگریزی تعلیم حاصل کړی و، او بیا یې د اسلامي علومو دوره پوره کړه.

هما: ستاسو پیدایش کوم ځای کې شوی دی؟

رښتین: زه د مومندو په غازي آباد کې په (۱۲۹۸) ش کال کې پیداشوی يم. زما پلار مهمتم صیب تاج محمد د ترنگزو د حاجی صیب سره ملګری شوی و مونږ هلته په کډه تللی وو، هغه څه موده (زما پلار) د پېښور د حمایت الاسلام په هابی سکول کې د استادۍ وظيفه غوره کړه، هلته یې د سیاسي تحریک د عالمانو سره اشنایي پیدا کړه. زما پلار د مردان په علاقه کې د گذر په مقام دیو اسلامي مرکز لومړی مشر او مهمتم غوره کړی شو.

په کال (۱۹۱۴) م کې چې دنړۍ لومړی جنګ وښت، او انګریزانو د اسلامي خلافت په خاوره یرغل شروع کړ- نو د هند ازادۍ غوښتونکو د شیخ الهند مولانا محمود الحسن په فتوی د هجرت بند وېست شروع کړ او دغه شان زما پلار هم ازادۍ علاقې ته واوړیدو- زما پلار مهمتم صیب د انګریزانو خلاف د غزا او جهاد په لاره کې په ټولو سرحدونو یعنی د بونیر څخه نیولې د مومندو تر سره کمږ پوری خپله تبلیغی سلسله په پوره قوت او همت ټینګه ساتلې وه. هغه د بونیر په پوښو- غزا کې په خپله عملي برخه اخستې وه.

هما: ستاسو نور وروڼه شته؟

رښتین: مونږ درې وروڼه یو، یو حبیب الله نومېږي او بل عبد الله، حبیب الله نن سبا په پېښور کې استوگنه لري. او عبد الله په جرمني کې دی.

هما: بیا تاسو افغانستان ته کله لاړئ؟

رښتین: ما پرمه یی درس په غازي آباد مومندو کې واخست د طور و مولوی محمد ایوب صیب نه، بیا جلال آباد ته لاړم او نجم المدارس کې شامل شوم، داد مولانا نجم الدین چې د همدې صاحب په نوم یادېږي دهغه مدرسه وه - د غلته مې څه درې څلور کاله سبق وویل - دغه د کال (۱۳۱۱) ش زما نه وه.

بیا په (۱۳۱۵) ش کال کابل ته لاړم او هلته مې په دارالعلوم عربي کې داخله واخسته.

هما: تاسو پښتو ټولنې ته کله راغلئ؟

رښتین: د (۱۳۱۸) ش کال په اخر کې پښتو ټولنې ته راغلم.

هما: د پښتو ټولنې کابل تاریخ که موبیان کې ښه به وي؟

رښتین: په افغانستان کې د پښتو ټولنې تاریخ داسې دی، چې پښتو ادبي انجمن په (۱۳۱۱) ل کال په کندهار کې د وزیر محمد گل خان په امر جوړ شو - د اپښتوانجمن د کندهار نه کابل ته راغی - د کابل د پښتوانجمن سره په کال ۱۳۱۲ ل کال کې یوځای شو او پښتو ټولنه منځ ته راغله - د دې ورومېی عمومي مدیر عبدالحی حبیبی و. محمد گل خان مومند حبیبی سردار محمد نعیم خان ته معرفی کړی و چې هغه وخت د معارف وزیر و - دی د سردار محمد داود خان ورور و - سردار محمد نعیم خان د محمد گل خان مومند نه تپوس وکړ - چې څوک د پښتو ټولنې مدیر کړو نو محمد گل خان مومند ورته د حبیبی نوم واخیست چې په هغه زمانه کې د کندهار د طلوع افغان مدیر و. بیا له هغه وروسته عبد الرحمن پښواک مدیر شو - د هغه

وروسته بیا عبدالروف بینوا راغی، زه په هغه وخت کې مدیرد شعبه قواعد وم-زه بیا بینوا سره د پښتو ټولنې معاون شوم په هغه زمانه کې گل پاچا الفت او خادم صاحب زما څخه دمخه راغلی وو، زه او بینوا په یو تاریخ پښتو ټولنې ته راغلو-دومره وه چې دا نور خلک ښکته پورته شول او زه تراخه پورې په پښتو ټولنه کې پاتې وم. ما (۳۵) کاله د پښتو ټولنې مسلسل خدمت کړی دی، زه بل خوا ته نه یم تللی.

هما: دا پښتو ټولنه هغلته په سرکاري سرپرستی کې وه؟
رښتین: هو! دا رومبی دمطوعاتو د وزارت سره تړلی وه او بیا د وزارت معارف سره وتړل شوه.

هما: د کابل حکومت د پښتو په خورونه کې او دهغې په معارفی کولو کې څه کار کړی دی؟

رښتین: د کابل حکومت پښتو ټولنه جوړه کړه او هغوی ته د پښتو خدمت و سپاره نور کار بیا ټولنې کولو، حکومت دهغوی په کار کې مانع نه و.
نوید: دا د چا دورو؟
رښتین: دا د محمد ظاهر شاه دورو.

هما: که چیرې پښتو ټولنې ته د حکومت سرپرستي حاصله نه وی، نو دومره کار د پښتو د خدمت له پاره خوممکن نه و؟

رښتین: څېر حکومت خو ټولنه جوړه کړه، خونور کار خو هغوی نه کاوه، تنخواه خو حکومت ورکوله دغه یو کارو-بل ځای به یې هم ورکوله، خودغه پنځه ستوری کوم چې ما یاد کړه، دهغوی خپله هم د پښتو د خدمت سره یو شوق و، اوډیر په مینه یې خپله وظیفه ترسره کوله، او دا پنځه کسان چې وو، دا حکومت نه وو تربیه کړی، دوی خپله تربیه شوی وو حکومت ورباندې یوه پیسه هم نه وه لگولی، نه یې په حبیبی لگولی وه نه یې په

بینوا، اونه یې په الفت. نه په خادم زه لا په دارالعلوم عربی کې وم، دوی خونه وو.

هما: پښتو ټولنې څومره کار کړی دی؟

رښتین: پښتو ټولنې ډیر زیات کار کړی دی پنځلس کاله مخکې یې تقریباً درې سوه عنوانه کتابونه چاپ کړي وو. پومبی اهم کار خويې داوچې په ټولو دفترونو کې یې د پښتو کورسونه جوړ کړل مونږ د پښتوله پاره سل معلمان درلودل.

پر مبی د پښتو کلی په نامه دولس درسي کتابونه لیکل شوي وو ددې په لیک کې امین الله زمريالی، قیام الدین خادم، گل پاچا الفت او بینوا برخه اخیستې وه. د شپږم سمستر چې گرامر وهغه مالیکلی و.

په دویمه دوره کې ما دا کتابونه صحیح کړل او د دولسو په ځای مې شپږ کړل، دیو سمستر له پاره یو کتاب.

هما: دا کتابونه وروستو د طب او دانجنیرنگ د تعلیم د پاره څنگه پکاریدی شو؟

رښتین: وروستو بیا په وزارت معارف کې د پښتوریا ست جوړ شو دهغوی د سیوری لاندې درسي کتابونه ولیکل شو، د سکولونوله پاره د ښوونځیوله پاره، د ادبیاتوله پاره پوهنځی جوړ شو، چې دهغه لپاره د پښتو ادبیاتو تاریخ او بعضی نور کتابونه ولیکل شو.

هما: دا څو هغه کار چې د درس او تدریس سره یې تعلق لرلو، پښتو ټولنې څه ادبي کار کړی دی؟

رښتین: پښتو ټولنې دیوانونه چاپ کړي دي، د ادبیاتو تاریخ یې چاپ کړی دی، اولنی د ادبیاتو تاریخ مالیکلی دی چې په (۱۳۲۳) هـ ش کال چاپ شوی دی.

هما: تاسو خپل څومره کتابونه لیکلي دي؟
رښتین: ما اويا کتابونه لیکلي دي، يو زرمقالی مې لیکلی دی،
دمخونو شمیرېې له لس زرو څخه زیاتیرې.

هما: په دی اويا کتابونو کې څومره چاپ او څومره ناچاپ دی؟
رښتین: شل پنځه ویشته به ناچاپه وی، نور ټول چاپ شوی دي.
پښتو ټولنې چې کوم غټ کار کړی دی. هغه د شبلي نعمانی او سید سلیمان
ندوی د سیرت النبی پښتو ترجمه ده، په شپږو جلدونو کې چاپ شوی ده.
هما: - دا کله چاپ شوی و؟

رښتین: داپه (۱۳۲۳) هـ ش کال کې، بل غټ کار د دایرة المعارف چاپول
دي. داپه اووه جلدونو کې چاپ شوی دی. وروستی دوه جلدونه په (۱۳۵۴)
او (۱۳۵۵) هـ ش کال کې چاپ شوی دی.

هما: د شبلي نعمانی سیرت النبی خو زموږ د پښتو اکاډمۍ هم چاپ کړی
و؟

رښتین: دوی خو ډیر وروسته چاپ کړی دی، موږ ډیر پخوا چاپ کړی دی.
هما: هسی موږ چې گورو، نو ستاسو دکار او پښتو اکاډمۍ په کار کې څه
یوشان والی نه دی پیدا شوی- کوم کار چې دوی کړی هغه تاسو هم کړی
دی؟

رښتین: پښتو اکاډمۍ خو ډیره وروستو جوړه شوه. دا ټول کارونه موږ
مخکې کړي دي، پښتنی سندرې په نوم پښتولنډۍ، موږ په ۱۳۳۴ هـ ش
کال کې چاپ کړی دی. په دی کې خالصې اته زره د پښتولنډۍ دي. ددی
دویم جلد د پښتو چاربيتی دی.

پښتو اکاډمۍ درو هی سندرې ټپې په نوم دا کار ډیر وروستو کړی دي،
خوپه هغه کې يې زموږ دکار هڅو څه ذکر نه دی کړی، بل کتاب ملی هنداره

محمد گل نوری لیکلی و، چې پخوانی نقلونه پکې دی، پښتو قاموسونه مونږ پخوا لیکلی دی اول او دویم جلد، د پښتو ګرامر مالیکلی دی، ژبښودنه، دمصدر ونولارښودنه، د اټول کتابونه مالیکلی دي په پښتو کې د ګرامر ټول کارما کړي دي، زما څخه مخکې محمد اعظم ایازي د پښتو ګرامر لیکلی و خو هغه په پارسی کې و، اول جلد او دویم جلد زما د ګرامر ژبه هم پارسی ده.

هما: پښتو کې یو کتاب دی (پټه خزانه)؟
رښتین: (پټه خزانه) دهغې قلمي نسخه عبدالحی حبیبی پیدا کړی وه او په ۱۳۲۳ هـ ش کال کې چاپ شوه.

هما: په دی هکله ما دا خبره کوله چې نن سبا دهغې په برخه کې کوم بحثونه روان دي، نو هغې دنوولیکوالو په ذهن کې شکوک شبهات پیدا کړي دي تاسو.....

رښتین: داشکوک او شبهات دلته پیدا شوی دی، مونږ په دی لړ کې هیڅ شبهه نه لرو، ځکه چې پخوانی کتابونه همداسې یوه یادوه نسخې پیدا کړي، ډیرې نه پیدا کړي، زموږ په نظر پټه خزانه د شاه حسین هوتک په زمانه کې محمد هوتک لیکلی ده، په ۱۱۴۲ قمری کال کې. دابیخی صحیح ده، دهغې په برکت باندې د پښتو ادب تاریخ دویمې هجری پیرې ته رسیدلی دی. ددی کتاب په حواله امیر کروړ پومبی شعر د پښتو ویلی دی - چې هغه یوه ویارنه ده.

په پټه خزانه کې چې کومې قصیدې راغلي دي، لکه د اسعد سوري او ښکارندوی وغیره، داسې قصیدې اوس څوک نه شی لیکلي.

هما: زموږ یو محقق دی، قلندر مومند صیب، هغوی په دی کتاب څه علمي بحثونه کړي دي، او ددې کتاب د ځینو ټکولکه: هیواد،

استوگنه، اوگرو هیدل په هکله وایي چې په پټه خزانه کې د اټکې په کومه معنی کې استعمال شوی دي - دغه معنی بیخي اوسنۍ او جدید د اوزمونږ پخوانیو شاعرانو دغه ټکی په دغه معنو کې نه دي استعمال کړي. دویمه خبره هغوی د کتاب دنوم او د ترتیب په حواله کوی او وایي چې په دی کې د شلمۍ صدۍ نفسیات کار کوي - قلندر خودی کتاب ته بالکل جعلی ویلی دی، خود ادب د طالب علمانو درهنمایی له پاره ستاسو رایه اوریدل غواړو؟

رښتین: داسې اعتراضونه خو چې څوک غواړي په هر کتاب کیدای شی، اعتراض خو بیل شی دی. مونږ د قلندر مومند سره موافق نه یو - پټه خزانه پخوانی کتاب دی او په دی کې هیڅ اشتباه نشته او محمد هوتک په دې پوره پوره حوالې ورکړي دی لکه د شیخ کټه لرغونی پښتانه، تاریخ سوري او داسې نور ټول کتابونه چې د ا کتاب یې ترې لیکلی دی بنودلی دي. هما: د لرغونی پښتانه او تاریخ سوري خو هم نشته او نه پیدا کیږي؟ رښتین: پټه خزانه کې د دې حوالی شته.

هما: د کتاب د استناد له پاره یو داخلي شهادت وی او بل خارجي شهادت وي. داخلي شهادتونه خو په خپل ځای، خود پټې خزانی د استناد لکه چې هغوی وایي څه خارجي شهادت مخی ته نه دی راغلی یعنی دنورو کتابونو په حواله د دې ذکر نشته؟

رښتین: په هغه وخت کې د مغلو حکومت و، مغل د پښتنو ازلي د پښمنان وو، هغوی د پښتنو د تاریخ په هکله چې څه اثار بیا موندی دي هغه یې سوزولی دي.

هما: ستاسو دا دلیل په دی سلسه کې واقعی دروند دی چې په هغه زمانه کې پارسی درباری ژبه وه، نو د پښتو اهمیت نه و، او یوه مقابله د دواړو ژبو

روانه وه. نو دهغه وخت مغلي پاچاهانو ښه په اراده او ښه په منصوبه بندي د پښتو د تاريخ او ادب ټولې حوالې گډې وډې کړې دي. رښتین: د مغلو دوره درې سوه کاله وه، پښتانه دغې دورې ته په خپلو ادبياتو کې مغلواله وايي، او مغلواله وايي ظلم ته لکه چې حميد بابا وايي:

يو به نه سم مغلواله درقيب ستا په رښتيا که زيږولی پښتنی يم
مغلواله ظلم ته وايي او دا ظلم دوی په پښتنو کړی دی.
هما: رښتین صيب: که پټه خزانه جعلی ثابت شی، نو په پښتو ادب به څه اثرات مرتب شی؟

رښتین: پښتو ادب ته به پرې زیان ورسى ځکه چې د پټې خزانې په حواله د پښتو ادبياتو تاريخ دريمې هجرى پيړۍ ته رسيدلى دی.
خبره داسې ده چې ما دوه مکتوبه هميش گل هميش (هميش خليل) او حبيب الله رفيع ته ورکړی دی، او پکې مې ويلی دي چې قلندر صيب!
حبيبى خونه د عوې کړې د شاعرۍ او نه شاعرو، نو دا پنځوس شعرونه ده له ځانه څنگه جوړ کړی دي؟ او هغه کې ډير لغات داسې دي چې هغه اوس نشته لکه: نرم - نرم او برم او دا ټول لغات د اسعد سوري په شعر کې راغلی دي، او اوس نشته چې ده له ځان نه جوړ کړی دي.

هما: حبيبى صيب شاعرنه و؟
رښتین: نه - هغه د عوې نه وه کړی شعر نيم يې ويلی خو شاعرنه و.
هما: قلندر مومند چې کوم کتاب ليکلى دی (پټه خزانه فى الميزان) هغه تا سولوستی دی؟

رښتین: ماله يې را کولو قلندر مومند دغه کتاب - خو ما وويل ماله يې مه را کوه، زه ددې دکتو توان نه لرم.

هما: هغه چې ستاسو د کتاب د کتو توان نه لری او تاسو د هغوی د کتاب د کتو توان نه لری- نو دا خوڅه ښه رویه نه ده، بیا به دا خبره منطقي نتیجې ته څنگه رسي، مونږ دا مسئله نه گڼو؟

رښتین: ما ورته وویل چې دا بی ځایه کاردی، تا چې دا خپل عمر په دې تحقیق تیرو لو، نوبل څه غوره کار به دی کړی و، اووه څلو یښت کاله کیږي چې دا کتاب چاپ شوی دی، تراوسه پورې پرې چا اعتراض نه دی کړی، نو ته یې پرې اوس ولی کوي، حبیبی چې کله ژوندی و، نو هغه وخت دی پرې ولی اعتراض نه کولو، کړی به دي و.

هما: تاسو یقیناً په دې کتاب خپل ښه پاڅه او کوټلي دلایل ورکړه - او خپل نکته نظر مونږ ته په وضاحت سره بیان کړو، زما په خیال دا بحث کافی و.

اوس به نورې خبرې کوو، تاسو په کابل کې د پښتو د پاره ډیر کار کړی دی او هغه مویو مقام ته ورسوله، دا زما په خیال په کابل کې ستاسو د کړي کار نتیجه ده چې پښتون دومره اهم مقام حاصل کړی دی، اوس دلته په دی پښتونخوا کې د پښتو د عام کولو له پاره چې ستاسو په ذهن کې څه تجویزونه وي نو هغه وړاندې کړئ.

رښتین: مانه به پاچا خان (خدای دی وبخښی) تپوس وکړو چې د پښتو د ترقۍ د پاره څه کول پکار دي نو ما به هغه ته دا خبره کوله چې دیو مقام د ترقۍ څلور اهم توکي دی- علم، اقتصاد، کلتور او سیاست، تاسو په یوه پایه گاهې چلوی یعنی تش سیاست ته مولا س اچولی دی - په دی پښتون قام ترقی نه شی کولای، دی لپاره د هغوی پرمخې علمي ترقی ضرور ده بیا د هغوی معاش پلوت ته توجه پکار ده، بیا یې ژبه او کلتور وده ومومي دهغې پس به سیاسي او چتوالی حاصلوی، تاسو چې په اورگادې د خوشحال ایکسپرس نوم کښیردئ نو دهغی نه پښتون قام ته څه فایده

رسي يا که چوکونوته دپاچا خان چوک ووايي نوپه دی څه کيږي، پومبي علم او اقتصاد پکاردی، ستاسو پښتواکيډمۍ چې کتابونه چاپوي، نوپکارده چې پوهانو سره پرې مشوره وکړي - دوی به فايدي کتابونه چاپ کوي - بل مونږ داکار په کابل کې کړي وچې لارې کوڅې، دکانونه موټول پښتو کړي وو، دلته هم داکار وکړي، ولې چې ددې ځای نوم پښتونخوا دی، دوی دپښتولغات چې پيدا کوي په هغه کې غورنه کوي، عربي او پارسي هرڅه پکې راولي داصحيح نه دی.

هما: نن سبا په پښتو کې شاعري ډيره په غرب کې روانه ده، ستاسو څه خيال دی چې دپښتود ترقی له پاره شاعري اهمه ده که نشر.

رښتین: دا خبره ما څو ځله کړې ده چې ډيره شاعري پښتو ژبې ته څه فايده نه رسوي د شعر نه نثر زيات مهم دی، ژبه په نثر ترقی کوي - ډيره شاعري ښه نه ده یونیم شاعر پکاردی، لیکن ښه شاعر لکه حمزه صیب او نور.....

هما: دپښتولیک لارډیو کولوله پاره څه متفقه فیصلی شوی دې په دی باره کې ستاسو څه خيال دی؟

رښتین: دلیک لار خبره داسې ده چې اول مجلس پښتو ټولنې په کابل کې په ۱۳۲۱ هـ ش کال کې کړی و د پښتوراد بیان هم کابل ته راغلی و، او بیا بل مجلس شاید (۱۳۲۷) هـ ش کال کې وشو، بیا بل مجلس پښتور کې شوی و دا دری مجلسه مونږ کړي دی او دا ټولې خبرې په هغه کې فیصله شوی دی چې څه پاتې دی هغه ډیرې لږې پاتې وې. یو کتاب دی ادبي جرگه ورته وایي داپښتو ټولنې کابل چاپ کړی دی، دا ټولې خبرې او فیصلې په هغی کې شوی وې.

هما: د پښتواکيدېمی د سيوری لاندې په باره ګلۍ کې د ليک لار کوم سمپوزيم شوی و، او په هغه کې کومې فيصلې شوی، هغه تاسو لوستی دی په دی فيصلو او په هغو کې کومې تاسو کړی وی څه فرق شته؟ رښتین: فرق شته پکې د ليک لار او سنی. بعضی فيصلې صحيح دی، بعضی نه دی.

هما: تاسو څه وایې چې په هغه کې څه صحيح نه و؟ رښتین: دی فيصلو کې زور کې له پاره همزه ليکل صحيح نه دی لکه زړه (دل) په دې کې همزه نه وي. مونږ حقیفه (ه) ورته وایو هغه ليکو او زړه (پړانا) په (ه) ليکو.

هما: حقیفه به څنگه ليکو؟ رښتین: داسې به ليکو (رښتین صیب په خپله په کتاب وښودله)، (ه) او ظاهره به (ه) داسې ليکو. هما: دخفی (ه) له پاره قلندر صیب چرګۍ (ه) یعنی دا (ه) سیوا کړی ده لکه او به.

رښتین: نه نه چرګه (ه) نشته داسې نه ليکل کيږي، مثال يې دادی (رښتین صیب پخپله وليکل) لکه د زور کې د اواز (ه) د پاره به داسې ليکول که مارغه او ښکاره ده (ه) له پاره به داسې ليکول که غرمه. هما: ښه چې د ښکاره او زور کې اواز له پاره دخفی (ه) خبره خو واضحه شوه اوس د امر له پاره (ی) د پاسه همزه اچول کيږي لکه وکړئ. رښتین: داسې مونږ هم لگوو، داصحيح ده د تانيث له پاره کش (ی) هم صحيح ده لکه جينکی، چوکۍ وغيره.

هما: اوس چې په دی نوی املا کې پنځه (ی) ګانې شاملی دی چې طالب علمانوله پاره ډیر لوی مصیبت جوړ کړی دی، ليک دود صرف

دلیکوال مسئله نه ده، دی کې ماشوم طالبعلم هم شامل دی، دا تدریسي معامله ده.

نوید: استاد (معلم) هم پرې نه پوهیږي.
هما: هو! استاد (معلم) هم پرې نه پوهیږي په دې معامله نور غور هم پکار دی، او چې داټکې خصوصاً (ی) گانې چې رالنډې شی نوښه به وي.
رښتین: پکار دی چې په دی معامله غور جاری وساتلی شي.
نوید: په کابل کې کوم یو دور پښتو ته ډیره توجه ورکړی ده؟
رښتین: د ظاهر شاه په دور کې ډیره توجه ورکړې شوې ده، هغه د پښتو د ترقۍ مانع نه و نور محمد تره کی پښتو ټولنه وړانده کړه، اکاډمي علوم نوم یې ورته کېښود، پارسی یې پکې داخله کړه پښتو ټکي یې ترې لرې کړل، پارسیان تکره وو، پوهاندان پکې وو، هغوی پښتو ګډه وډه کړه او پښتانه یې وروسته کړل پخوانی پوه خلک چې وو هغه مړه شول، څوک پاتې نه شو، هلکان وو، هغوی کار نه کولو.

نوید: اوس په موجوده دور کې په افغانستان کې د پښتو څه حیثیت دی.
رښتین: موجوده وخت کې خو پښتو هیڅ حیثیت نه لري پارسی مخکې ده، حکومت هم د تاجکو دی،
رېباني هم تاجک دی مسعود هم تاجک دی، پښتانه نشته.

نوید: دا خبره کیږي چې د مجدي په وخت کې د پښتو کتابونه سیزل شوی دي؟

رښتین: زه خپله معلومات نه لرم خو احتمال لري چې داسې شوی وي ازبکو به کړی وي، هزاره گانوبه کړی وی، نور محمد تره کی پښتو ویله خو پښتو سره یې مینه نه وه، په وزارت معارف کې ماته یو سړی وویل چې نور محمد تره کی د پښتو کورسونه لرې کړل، ته په دې کې څه وایې، ما ورته

په ځواب کې وویل چې کورس خویو شى وى چې دلرې مودې له پاره وى خلکو خو پښتو زده کړى ده اوس پښتو کورسونو ته ضرورت نشته.

هما: کتابونه که اوس لرې هم کړى نو ضرورت نشته خلکو پښتو خپله کړى ده، پښتانه شوى دي.

نوید: خلک پښتانه شوي خودي، خو هغه موجوده دي، راتلونکى نسل به څه کوي؟

رښتین: هو کنه، پروگرام خويې خراب کړو.

نوید: بهر حال نقصان خودى د پښتنو له پاره.

رښتین: په دي هر څوک پوهیږي، په زرو کالو کې د تاجکو حکومت نه دی راغلى، اوس تاجک دي په کابل ښار کې د پښتنو اختیار نشته.

نوید: دلته ادب او سیاست یو دبل سره جوړه راروان دي، په افغانستان کې د ادب او سیاست څه بیلتون و، دیو بل څه اثر خويې نه قبلولو؟

رښتین: هغلته ژبې ته د ژبې په حیث کتلى شول، څه سیاسى تړون یې ورسره نه کولو.

نوید: د کابل ریډیو او تلی ویژن چې دخپل انقلاب کومه پروپیګنده کوله هغې کې خوهم ادب شامل و؟

رښتین: دخپل تبلیغ له پاره خويې استعمالوله.

نوید: په کابل کې چې کوم انقلاب راغى، دهغې څه اثرات دي، ستاسو څه خیال دی؟

رښتین: افغانستان خويې خراب کړ، آبادى یې خرابی کړى، وړاندې خود روس پوځ و، هغوى هر څه خراب کړه، او اوس چې دا مجاهدین ځان ته وایي، دوى په خپل منځ کې جنگیږي، د باقى پاتې به اوس دوى خراب کړى، دوى د چوکۍ دپاره جنگیږي، د خداى له پاره نه جنگیږي.

نوید: تاسو خو په دې ټول دور کې هلته پاتې شوی وی؟

رښتین: د نجیب الله په دور کې هلته وم، خود حکومت سره مو همکاري نه کوله. رسول امین راته وویل چې تا عدم تعاون کولو لکه ښاغلی چې عدم تعاون له کولو، رسول امین د لیکوالو ټولنې مشر دی ما ورته وویل، چې هو ما تعاون کولو، ماته خو ځله سلیمان لایق ویلی وو چې راشه مونږ سره کار وکړه، د باچا خان په مخکې یې راته ویلی وو، چې دوه درې ځلې یې راته وویل چې مونږ سره په اکاډیمي علوم کې کار وکړه. خو ما ورته په ځواب کې وویل: چې لایق صیب خلک چې نوکري کوی، نودری څیزونو له پاره یې کوي، شهرت له پاره یې کوی، د موټر له پاره یې کوی، د پیسو له پاره یې کوی. زه شهرت په افغانستان کې د دومره لرم چې نور نه ځای پرې د موټر سورلی مې ډیره کړې ده، نوره یې نه کوم، او پیسې ما سره دومره شته چې زما کار پرې کېږي، نورې نه غواړم.

پس له هغې سلیمان لایق له مانه لاس واخیست، ما ورته وویل چې که علمي کار غواړی، نو زه به درته لار وښایم. هغه شان وکړه، کتاب ماته راوړه. کورته، قاموس وي، گرامري، زه به یې صحیح کوم، خودغه کار هغه نه کولو، ده مانه په تنظیم کې همکاري غوښته، هغه مانه کوله. کله چې زه ناجوړه شوم نو نجیب ماته په اول کال کې پاسپورت نه را کولو چې زه هندوستان ته لاړ شم.

هما: د انقلاب په دور کې تاسو هلته ډیره وي سره لدې چې تاسو همکاري نه ورسره کوله او هلته وی، او دلته رانغلی او نور ملگري راغلل دا ولې؟

رښتین: زه ناجوړه وم کنه، د ناجوړتیا دلیل و، سپین ږیری وم بهر ته نه وتلم. نوید: په دې دویم دور کې چې څوک راغله دا څوک وو؟

رښتین: دا خلقيان وویا پرچميان وو، دوی ویریدل چې دا ملایان به مونږ په غذا بوی، نو دوی د ملایانو نه راوښتیدل.

نوید: تاسو ته په دې دور کې تکالیف نه وو؟

رښتین: ماڅه برخه هم نه اخسته او مریض هم وم.

هما: اوزما په خیال یوه وجه داهم وه، چې تاسو ټول عمر علمي کار کړی دی او سیاست کې مو برخه نه ده اخیستی؟

رښتین: په یو دور کې زه سیاست کې وم، په وینښ زلمیانو کې وم خولږه موده وه.

هما: دا کوم دور و؟

رښتین: دا د شاه محمود خان د صدارت دور و.

هما: دا وینښ زلمیان څوک وو د حکومت په طرف وو که مخالف وو.

رښتین: دوی اصلاحات غوښتل، نه د حکومت په طرف وو نه مخالف وو.

هما: د حکومت له طرفه په دوی څه پابندی نه وې؟

رښتین: د شاه محمود خان په دور کې نه وې، وروسته ورباندې ولگیدی

ټول، بیل بیل شو، غلام احمد صافی او بینوا استعفی ورکړه یوزه اوبل

نیک محمد پکتیانی پکې پاتې شو.

نوید: د پاچا خان د کتاب متعلق تاسو څه وایې؟

رښتین: ښه کتاب دی، خپل تاریخ یې لیکلی دی، ماکتلی دی، صحیح کړی

مودی، باچا خان ماته خط را لیرلی و، زه په جلال آباد کې وم ویل یې زه یې

ستاد کتونه بغیر نه چاپ کوم، بیاما وکتو په اخره کې هغه زما نوم هم لیکلی

دی، او اصلاحات مې هم پکې کړي دي (د کانگرس بی وفايي) دا عنوان ما

ورکړی دی.

نوید: دولي خان کتاب مو کتلی دی؟

رښتین: نه مانه دی کتلی، باچا خان د پښتون سندرې و یله او هغه په هغې باندې د پښتنو خوښ و، حتی چې د بچه سقاو په کابل کې پاچاهۍ شوه - او نادر خان پېښور ته راغی نو باچا خان او میا جعفر شاه پاڅیدل او چنده یې ورله وکړه او کومک یې ورسره وکړو، او د دوی په کومک نادر خان په کابل کې پاچا شو، اوس هم په کابل کې د بچه سقاو غوندې حال دی تاجک راغلی دي، ازبک راغلی دي، او د پېښور پښتانه هېڅ غږ نه کوي. هما: داستاسو په شاگردانو کې چې کوم لیکوال دي، دهغوی د کار متعلق ستاسو څه خیال دی؟

رښتین: دوی شاعران معرفي کوی، دا کار پخوا شوی دی، اوسه پورې پنځه ټوکه پښتانه شاعران کابل کې چاپ شوی دی. هماغه سلسله ده، البته د سنو غلطۍ پکې لا ډیرې دي، او زیار صاحب چې کوم لغات جوړوي د ځانه ترڅو پورې چې یو مجلس علمي دهغو تصویب ونه کړي، هغی پورې دا صحیح نه دي.

دا زیار زما شاگرد دی ما ورته درس ورکړی دی، ډاکټری یې زما په کتاب د پښتو (اشتقاقونه او ترکیبونه) په مدد اخیستی ده دا زما کتاب په ۱۳۲۷ هـ ش کال کې چاپ شوی دی.

نوید: ستاسو سره چې د دوی اختلاف و، نو د سیاسي و، که ادبي؟ رښتین: دا حبیبی چې و، دی زموږ د ننګرهار د ژبې مخالف و، دی هلکانوبه دهغه قدر کولو - په دې کندهاري او ننګرهاریت باندې، دې هلکانوبه ماته ویل، چې موږ څه وایو هغه صحیح دی مابه ورته ویل چې داسې نه ده، موږ بېن الافغانی ژبه جوړوو چې کومه کلمه په کندهار کې صحیح وی، هغه به د کندهار نه را اخلو او چې کومه په ننګرهار کې سمه وی هغه به ترینه اخلو، زما دوی سره دا اختلاف و - حبیبی ویل چې کندهاری صحیح

ده - دی هلكانو حبيب الله رفيع او زيار به د حبيبي صفت كولو، ده ته به يې لوى استاد ويلو، د داود خان په وخت كې د حبيبي اختيار ډيرؤ او هغه ددې هلكانو كتابونه چاپ كول، نودوى به دهغه متابعت كولو، زما به يې نه كولو، خودامخالفت سطحي و اساسي نه و.

زيار صيب به دځانه لغات جوړول (ما خذونو) ته به يې (اخذ) ويلو مابه ورته ويل چې دا (اخذ) غلط دى، زيار صيب چاته ويلی و، چې پښتو ټولنه مونږ ته په يولغت باندې پنځه روپۍ راكوي او رښتين مونږ ته لار بندوى.

هما: خدا وكره او ويي ويل ښه د پيسو معامله وه؟

رښتين: زيور دين زما زوم دى هغه ته يې ويلی وو، چې اوس په ډيلي كې په جواهر لعل نهرو يونيورسټۍ كې استاد دى.

هما: داخذ، او ماخذ لږ وضاحت وكړئ، داوولى غلط او صحيح دى؟

رښتين: اخذ ځكه صحيح نه دى چې ددې اخرته دا (ذ) ظرفى توري دى چې دفعلى مادې اخرته راځي يعنى اخستل، اخلى راځي، نو چې ته اخليز ووايي نودا صحيح ده، دى ماخذ ته (اخذ) وايي دا غلط دى.

نوښد: دافغانستان په دې اوسنى دور كې گڼ خلك راغله، هنرمندان، ليكوالان دافغانستان د موجوده حالاتو د صحيح كيدو او ددې خلكو دواپس تلوڅه امكانات شته؟

رښتين: امكانات شته خو پوهه غواړي، خلك غواړي، سرغواړي، سرنشته.

هما: حل يې څه دى؟

رښتين: حل يې دادى چې ټول خلك د اكثريت تابع شى، پښتانه اكثريت لري، اوس پښتو ته په ښه سترگه نه گوري - پخوا هم مونږ د پښتوله پاره جگړې كولې، پخوا يوسفير د ايران ماته وويل چې ته د پارسي په ځاى

پښتو غواړي، ما ورته وويل چې داسې نه ده، پارسي په خپل ځای ده، او پښتو په خپل ځای، پښتو سره چې کوم ظلم شوی دی، مونږ غواړو چې دا ظلم ونه شي، هر پښتون شاعريه خپل دیوان کې د پارسي شعرو یلي دي لیکن د پارسي شاعر پښتو شعر نه دی ویلی.

اوس همدغه حال دی، نو ما د ایران سفیر قانع کړو په دې خبره چې مونږ دواړه ژبې په خپل خپل ځای غواړو، خو پښتو د اکثریت ژبه ده.

ملا فیض محمد هزاره په سراج التواریخ کې لیکلی دي. بالنسبت کثرت وانبوهی مردم افغان کلمه ستان در آخر آن ملحق گردید بر تمام مناطق افغان نشین اطلاق گردید.

ترجمه: په دې نسبت چې افغانستان کې افغانان د پروونو کلمه (ستان) د افغانستان سره ونښلول شوه او ټولو مناطقو ته چې افغان پکې وسیري اطلاق شوه.

نوید: ستاسو زموږ د صوبې له پاره د پښتونخوا د نوم په هکله څه رایه ده. رښتین: ما دامیر محمد په خوله ولی خان ته سوال ځواب لېږلی و چې پښتونخوا که څوک نه مني، نو دې سیمې ته په روڼه ستان یا گندهارا کې کوم نوم خونښ کړی بلکې روڼه ستان دې علاقې ته د پخوانه وایي، دانوم زیات مناسب دی.

د شیدا شعرونه دي. خان اساذ د تمام روڼه دی - دی دانا په هر گروهه دی یا دا: په هندي ادا یې وکړی په ما چارې - زه شیدا په روح ساده دروه افغان یم

اشرف خان هجری وایي: قاصدان له روڼه نه راځي مدت شو - سلام باد رارسوي منت یې تم دی

هما: ښه چې ، رښتین صیب ستاسو ډیره ډیره مننه چې تاسو مونږ ته دومره
وخت راکړو او په هره موضوع راسره په دومره تفصیل او په روڼ تندی
خبرې وکړې. (۱)
راته خپل څه کلام عنایت کړی.
رښتین: زه بنیادی طور سره نثر نگاریم شاعری مې ډیره نه ده کړې خو
(خندا) یو رباعی وړاندې کوم.
هما: ارشاد.
رښتین:

له مړینې وروسته یو ځل به راشې
قبر زما له که وفاداروې
هم به نثار کړې گوهر د اوښکو
زما د خاورو که رښتین یاروې (۲۰:۱۹ ، ۱۹)

مخ په مخ رسالې سره مرکه

مرکه کوونکې: حنيف خليل

صديق الله رښتين د پښتو تاريخ، تحقيق او تنقيد دميدان يولوى نوم دى. د افغانستان په پنځو ستورو کې د دوى نوم هم شامل دى. د افغانستان د پښتو ټولنې درئيس په حيث يې د پښتو ژبې او ادب ډيرلوى خدمت کړى دى. مقالې او کتابونه يې په گڼ شمير کې ليکلى دي. بنيادي موضوعات يې د زړو او نوو شاعرانو تذکرې، پښتو گرامر، د پښتونشر، تاريخ او متفرقي تحقيقي مسئلې دي. شاعري يې هم کړې ده، ډرامه يې هم ليکلى ده، خو بنيادي ميدان يې د تحقيق دى، او په دې ميدان کې ډيرلوى نوم لري. د پښتو ادب په مستقبل کې د رښتين صاحب ديو محقق په حيث لويه برخه ده.

پوښتنه: په افغانستان کې د پنځو شپږو کسانو د تحقيق چې تاسو هم پکې شامل يې مخکې له هغې نه د تحقيق لارې مکمل نه وې خلاصې نو تاسو ته په تحقيق کې کوم مشکلات پېښ شوى وو؟

ځواب: په افغانستان کې چې پښتو ټولنه جوړه شوه نو د تحقيق لارې ترڅه حده خلاصې شوې، په پښتو ټولنه کې مونږ بل کار نه دى کړى، ټول عمر مو په تحقيق کې صرف کړى دى، د پښتو ټولنې له خوا د ژور تحقيق شروع عبدالحى حبيبي وکړه، هغه او ما پښتانه شعراء وليکلو، خادم، الفت، بينوا او ما د حبيبي سره يوځاى تحقيقي چارې جارې و ساتلې او په خپله مينه او ذوق مو کار کولو نو ځکه راته ډير مشکلات نه دي پېښ شوى.

پوښتنه: دا خبره تر کومه حده صحيح ده چې د افغانستان دغه پنځه شپږ اديبان، حبيبي صاحب، خادم صيب، الفت صيب، بينوا صيب او تاسو وزير محمد گل خان دريافت کړي وي او په تحقيقي کاريې اچولي وي؟

ځواب: دا خبره صحيح نه ده، وزير محمد گل خان چې کله ما وليدلو نو هغه وخت زما لس کاله د تحقيق او ادب سره علاقه مندي تيره شوی وه، دا خبره صحيح ده، چې وزير صاحب سپين ږيري و، مشرو، استاذ و، ولې هغه مونږ نه يو دريافت کړی، ځکه چې هغه په کال ۱۳۲۷ هـ ش کې کابل ته راغلی و، او مونږ ليدلی وو، ما يو کتاب ليکلی دی ((زما ژوند او هلې ځلې)) په نامه په دغه کتاب کې دا ټولې خبرې شته د کومو چې ته پوښتنه کوی اميد دی چې دغه کتاب ژر چاپ شى. په دې بنياد زه وایم چې زه شخصاً د وزير صاحب دريافت نه يم، تر کومه حده چې د عبدالحی حبيبي تعلق دی، نو خبره دا سې ده، چې کله پښتو ټولنه جوړه شوه، نو سردار نعيم خان وزير محمد گل خان ته وويل چې پښتو ټولنه جوړه شوه نو مديريه يې څوک وي، وزير صيب ورته وويل چې عبدالحی حبيبي، نو د وزير صيب په خواهش حبيبي صيب د کندهار نه راوغوښتی شو او د پښتو ټولنې مدير شو.

په هغه وخت کې په کندهار کې هغه د ((طلوع افغان)) مدير و، وزير صيب يو ځل د اهم ويلي وو چې ما حبيبي ته وويل چې ستا دا اخبار خو پارسي دی بايد چې پښتو شي، ځکه يې وروسته دغه اخبار پښتو کړ.

پوښتنه: ايا تاسو د تحقيق نه علاوه تخليق (لنډه کيسه، شعر، ناول وغيره) ته هم توجه کړی ده که نه؟

ځواب: شعرونه مې ډير ليکلي دي، کومه يوه کيسه به مې هم ليکلی وي، ناول مې نه دی ليکلی، البته ډرامه مې ليکلی ده، د ډرامې نوم مې

(د پښتنو تور سرې) ایښی دی. خو مونږ صرف شعر، افسانه او ناول ته تخلیق نه وایو هر لیک تخلیق گڼو.

پوښتنه: تاسو په افغانستان کې د کومې سیاسي نظریې مرسته کړې ده؟
ځواب: مونږ په کوم حزب کې شامل نه وو، البته نظریه می پښتنه نظریه وه د پښتو ژوند او بقا مو غوښتنه وه، دا خبرې ما هم په خپل کتاب (زما ژوند او هلې ځلې) کې لیکلې دي. یو ځل په کابل کې د ایران سفیر ماته وویل، چې ته غواړی چې پښتو د پارسی سره همخښک شی. ما ورته وویل چې ته چا په غلطه پوه کړې یې، پارسی خپل ځای لری، پښتو خپل ځای لری خو پښتو سره لږ غفلت شوی دی، مونږ غواړو چې د دغه غفلت ازاله وشي. خوشحال خان خټک وایي:

پارسی شعر مې هم زده

سلیقه لرم د دواړو

په پښتو کې شعرو ایم

نودا خبره چې ژبه خدای پاک پیدا کړې ده. و علم الاسماء کله.

پوښتنه: تاسو د میاشرف (پښتو عروض) نومی کتاب باندې تحقیق کړی دی تاسو دا ووايې چې کوم عروض خلیل بن احمد د عربي شعر له پاره جوړ کړی وو، ایا دغه عروض په پښتو شعر تطبیق کیدای شی؟

ځواب: خبره داده چې میاشرف د عربي څوارلس بحر ونه په پښتو شعر تطبیق کړی دی، خو شعرونه یې ورته پخپله جوړ کړي دي.

پوښتنه: که مونږ د میاشرف څخه علاوه د بل چاپه پښتو شعر دغه عروض تطبیق کړو نو کیدای شی که نه؟

ځواب: په ځینو شعرونو کیدای شی او په ځینو نه شی کیدای، خو په کامله توگه په پښتو شاعری نه تطبیق کیږي.

پوښتنه: دغه څوارلس بحرونه یا عروض زحافات دي که نه کامل عروض دی؟

ځواب: زحافات هم پکې شته او کامل هم، خومیا شرف چې په کومو شعرونو دې اطلاق کړی دی، هغه شعرونه ډیر ښکلی دي او عروض پرې پوره تطبیق شوی دي.

پوښتنه: د قلندر صیب د پټې خزانې فی المیزان او د همیش صیب د تول پارسنگ نه پس د پټې خزانې په هکله ستاسو څه رایه ده؟
ځواب: د همیش صیب (تول پارسنگ) نه خبر شوی یم، خو مطالعه کړې مې نه دی. خبره داده چې

همیش گل او حبیب الله رفیع ته ما مکتوب ورکړی وو، مالیکلی وو چې پټه خزانه صحیح کتاب دی قلندر مومند زما اشنا دی، یو ځل یې ماته وویل چې خپل کتاب پټه خزانه فی المیزان به در وړم، ما ورته وویل چې مه یې راوړه، حمزه صیب ته مې وویل چې کتاب دی نه راوړی، زه یې حوصله نه لرم، ما قلندر ته ویلی وو چې بل کوم تحقیق به دی کړی و، نواهمیت به یې زیات وو، څلویښت کاله کیږي چې دا کتاب چاپ شوی دی، ته پرې اوس اعتراض کوی، چې حبیبی ژوندی و دا کتاب به دی دهغه په ژوند لیکلی و.

په پټه خزانه کې به معلومات کمزوري وي، خوداتول ادیبان دی ماته ووايي چې د حمید بابا د پلار نوم څه دی؟ چاته هم نه دی معلوم، گنې حمید بابا څومره مشهور سړی دی، نو پټه خزانه کې غلطی کیدی شي. خبره داده چې حبیبی صاحب څونه شاعرو او نه یې د شعر د عوه کوله نو هغه به څنگه دغه ټول شعرونه له ځانه جوړ کړي وو، او بیا د ښکارندوی قصیده خو ډیره اعلی ده. دا ټک خبره هم د قلندر مومند غلطه ده، اټک یا ټک سرحد ته وایي او اباسین د پوځیانو سرحد دی اټک او ټک یوه کلمه ده، لکه څنگه چې ټال او

اټال يوه کلمه ده ، څرنگه چې اباسين د پوځيانو سرحد يا بريد دی ، نو ځکه د قلندر اعتراضونه غلط دي .

پوښتنه : تاسو خپل يو کتاب کې ليکلی دي چې حبيبي صاحب په پښتانه شعراء کې د ځينو شاعرانو معلومات زما څخه اخيستی وو ، خوبغیرد حواله يې ليکلی دي ؟

ځواب : حبيبي صيب ته د لسو شاعرانو په هکله معلومات مالا س په لاس ورکړي وو ، خو هغه زما حواله نه ده ورکړې ، صرف دومره يې ويلی دي چې ماسره يې همکاري کړې ده . يو ځل زه او حبيبي دواړه په گاډي کې ناست وو حبيبي وويل : چې د قلندر شاعر څوک دی ، ما ورته وويل چې اوريدی دی هغه وويل له څه نه يې معلومه وی ، ما وويل : د قلندر ددی شعر نه چې :

ستاد حسن په چمن کې دوه رودونه

د دوو سترگو د ماضی باره جمرود

د بارې جمرود ذکر د اښايي چې قلندر اوريدی دی .

نو خبره داده چې حبيبي صيب په څيرنه کې ما سره او ما هغه سره ډيره همکاري کړې ده ، خودا خبره يې نه وه واضح کړې چې دغه لس شاعران ما ورکړي دي . (۷: ۱۲، ۱۴)

(پای)

يادونه : دغه مرکه د ښاغلي حنيف خليل له خوا درې ځلې نشر شوې ده .

۱- وفاجريده ۱۳۷۴ل کال د غبرگولي (۲۵) نيټه .

۲- وحدت ورځپاڼه ، پوهاند رښتين سره مرکه ، د مارچ (۳۰) گڼه . ۱۹۹۸م کال (۲-۴) مخونه .

۳- (مخ په مخ) رساله د ادبي شخصيتونو سره مرکې ، ۱۹۹۵م کال د اپريل دريمه نيټه .

وفا جريدې سياسي مرکه

زما په نظر دافغانستان دروان کړکيچ دحل لار لويه جرگه ده په زور په افغانستان او په افغانانو حکومت کول ناشونی کار دی .

پوهاند صدیق الله رښتین زموږ د هیواد د وتلو لیکوالو څخه دی. موږ د افغانستان دروانې وضع په باب ورسره مرکه کړې ده چې په دې ګڼه کې یې تاسو ته وړاندې کوو.

پوښتنه: دافغانستان مسئله به په څه ډول دحل لار پیدا کړي؟
ځواب: دافغانستان مسئله باید څو کاله دمخه د روسانو د وتلو وروسته حل شوی وای، ښه دا وه چې تنظیمونو هماغه وخت یو مشرتاکلی وای چې ددغه کار له پاره یې وړتیا درلوده، لیکن دا کار ونه شو، او به له هماغه ورځې خپرې شوی دي.

ماتل دا ویلی او لیکلي دي چې دافغانستان مسئله ډیره زړه شوه، (او ګره چې سپړې بللې لګېږي).

دافغانستان دغه روان کړکيچ خود ضیاء الحق نه پیدا شو، چې اووه تنظیمونه یې جوړ کړل، چوکۍ یوه وه او ده پرې اووه کسان کښینول غوښتل اوس ددغه کړکيچ دحل یوازینی لار لویه جرگه کیدای شي چې دغه لویه جرگه په ننگرهار، کندهار یا د امن په کومه بله سیمه کې جوړه شي

او په هغه کې د افغانستان مشهور قومونه برخه واخلي. دغه لويه جرگه بايد د افغانستان پخوانی پاچا محمد ظاهر شاه او يا دده په خير کوم بل خيرخواه انتخاب کړي، نو همدغه لويه جرگه به د افغانستان مسئله د حل لارې ته وپاسي.

او دا چې اوسني واکمنان يا ددوی په شان کوم بل څوک په زوره حکومت کول غواړي، نو داسمه نه ده او د افغانستان مسئله به همداسې ناحله وي. خير! د افغانستان مسئله به اخږد حل لار مومي، خواصلي خبره داده، لکه څرنگه چې په کويټ کې د الصباح کورنۍ ته بېرته واک و سپارل شو، نو د ملگرو ملتو په ملاتړ او د افغانانو په خوښه د افغانستان واک بايد د پخوانی پاچا اعليحضرت محمد ظاهر شاه کورنۍ ته و سپارل شي. پوښتنه: د افغانستان د مسئلې په حل کې به تنظيمونه صالح رول ولوبوي او که نه؟

ځواب: د تنظيمونو په باب بايد ووايم چې دوی اوس هم کولای شي چې اتفاق وکړي، سره يوشی او د افغانستان د پخوانی پاچا اعليحضرت محمد ظاهر شاه او يا دده د کورنۍ د غړيو، يا کوم بل خيرخواه ته بلنه ورکړي چې راشي، نو د اېه دوی صالح رول ولوبولی وي.

ولی خبره داده چې دوی اوس بل چا لمسولی دي او په زرو باندې حکومت کوی، دوی نه پوهیږي چې په زور یاري نه کیږي.

او دوی باید په دې هم پوه شي، چې یوازې د کابل په ښار حکومت نه کیږي، ځکه ددې نه زیاتره ولایات جدا دی بله دا چې موجوده تش په نامه حکومت ملي مسایلو ته هم لمن ووهله، ځینو نورو احساساتي

کسانو هم ملی مسایلو ته لمن ووهله او همدارنگه ددوی بهرني دوست (روس) په افغانستان کې ملی مسایلو ته لمن ووهله، غلطې احصایي یې

رامنځ ته کړی، که تاسې د ظاهر شاه څلوینست کلنې پاچاهۍ ته
نظرو اچوئ، نو وبه گورئ چې دهغه په دوره کې د افغانستان دیوموتی پاتې
کیدو له پاره هر قوم بیله بیله برخه درلوده، ځکه دهغه هدف یوازې د افغان
د نوم خوندي ساتل او یو متحد افغانستان غوښتل و. د کابل حکومت او
ددوی ملگري که ملی مسایلو ته داسې لمن وهي، نو خدای خبر که
د افغانستان نننۍ کړکیچ د حل لارومومي.

پوښتنه: د ښاغلي مستیری د هلو ځلو په باب څه وایاست؟
ځواب: د محمود مستیری هلې ځلې ښې دي، ولی دې بې زړه دی، خو چې
دې له گاونډیو هیوادونو سره موافقه ونه کړي، نو دده هلې ځلې به کومه
نتیجه ونه لري. بهتره داده چې دی خپله خبره اول له گاونډیو سره پخه کړي
او بیا خپل کار روان کړي. (۹: ۴، ۳)

(مرکه نامه) سره مرکه

مرکه کوونکی: عارف اظهر اونسیم خان نسیم

پوښتنه: د کابل ادبي انجمن په هکله، هغه وخت چې ښه فعال و معلومات راکړئ، او د اهرم ووايې چې پښتو ټولنه څنگه فعاله او ادبي ستوري څوک وو؟

ځواب: د کابل ادبي انجمن په ۱۳۱۰ لمريز کال په پسرلي کې په کار شروع وکړه، چې په شروع کې يې د (کابل) مجلې په نوم يوه مجله درلوده او ۱۳۱۱ لمريز کال يې (د کابل کالنی) په نامه يوه کلنۍ مجله هم خپروله، ځينې ځانگړي کتابونه يې هم نشر کړي دي.

انجمن د (۱۴) مادو لرونکی پروگرام هم درلود، چې (۲) مادې يې ددې انجمن د کار د څرنگوالي په هکله وې او په (۸) مادو کې ددې انجمن تشکیل ټاکل شوی وو.

او پښتو ټولنه په (۱۳۱۲) لمريز کال کې جوړه شوه چې لومړی مدير يې عبدالحی حبيبي و. دويم يې عبدالرحمن پژواک، دريم يې بيا حبيبي صاحب، او څلورم يې عبدالروف بينوا، پنځم يې زه و، شپږم يې گل پاچا الفت او په اووم ځل زه بيا رئيس شوم، چې دا دوره لس کاله وه.

په پورته يادوشوو کسانو کې ما ډير کار کړی دی، چې (۷) کتابونه مې د پښتو د ترقۍ لپاره کښلي دي او ددې ټولنې پنځه ستوري دادی.

عبدالحي حبيبي، قيام الدين خادم، گل پاچا الفت، عبدالروف بينوا او صديق الله رشتين.

پوښتنه: څرنگه چې حبيبي صاحب په پښتانه شعراء کې د شاعرانو تذکرې کښلي دي. په دې هکله خپل نظر ورکړئ.

ځواب: د اکتاب ځينې نيمگړتياوې لري او هغه دا چې په دې کتاب کې د شاعرانو په ځای يې د عاشقانو نومونه ياد کړي دي.

لکه اسلم خان او رابعه، ظريف خان او مابې، مومن خان او شيرنې او نور، د دې لړۍ دويم ټوک ماليکلي، دريم ټوک پښتو ټولنې او عبد الشکور شاد ليکلي، څلورم او پنځم يې عبداللہ بختاني چاپ کړي دي.

پوښتنه: په پټه خزانه چې محترم مشرقلنډر مومند صاحب پټه خزانه فی الميزان ليکلي دي، په دې هکله تاسو محترم څه خيال لری؟

ځواب: زه د قلندر مومند کورته تللی وم هغوی راته خپله ليکنه پټه خزانه فی الميزان والی کوله، خو ما انکار وکړ او رد مې کړه، مطلب دا چې د دې داليک د پټې خزاني په هکله او دهغې ترديد سم نه دی ځکه په دې کتاب کې د (۵۱) شاعرانو اشعار راغلي دي.

حال دا چې حبيبي صاحب شاعر هم نه و، نو دا اشعار چې سبکونه يې بيلابيل هم دي له کومه شول.

پوښتنه: ستاسو محترم په نزد د صحيح او غلط معيار څه شی دی؟

ځواب: صحيح دوه شرطونه لری او هغه دا چې روايت صحيح وي چې مقبوليت ولري او ديو پوه شخص له خوا تائيد شی.

پوښتنه: ستاسو محترم په خيال د ادب تعريف څه دی؟

ځواب: د دې پوښتنې له پاره دی زما کتاب د ښکلا وړمې وکتل شی.

پوښتنه: وايي چې پخوا پښتو ډيره محکومه وه ، نود کومې جذبې او احساس په بنا تاسو دومره وځلوله .

ځواب: څرنگه چې پښتون قام د افغانستان يو پياوړی غيرتي لوی قام و، اودی هم ددوی په هکله وړاندینو افغاني دربارونو ډیر او بې کچه زیاتې کړې و، نود پښتون قام د حق د حصول او د پښتو د لوړتیا احساس و چې پښتو مو د علم ژبه وگرځوله او باید داهم ووايو چې پښتو د افغانستان رسمي ژبه هم ده، او سیاسي رونق ورته په دولتي چوکاټ کې وزیر محمد گل خان مومند ورکړ.

پوښتنه: د افغانستان اوسني بدلونونه په ادب څه اثر لری که نه ؟
ځواب: هو کله چې دغوايي کودتا وشوه ، نود ادب دروازې وتړل شوې او کتاب خانې تالا شوې ، خود هجرت په حال کې بیا هم ډیر کار وشو .
پوښتنه: ستاسو محترم په فکریه بره او کوزه پښتونخوا کې ادب ته څومره کار شوی دی؟

ځواب: په بره پښتونخوا کې پښتو ادب ته ډیر کار شوی دی او په کوزه پښتونخوا کې هم، خومتاسفانه چې په کوزه پښتونخوا کې یو واحد مرکز موجود نه و او حکومتی ملاتړ یې هم نه درلود.

پوښتنه: تاسو محترم ادب او سیاست سره څومره لازم ازملازم گڼئ ؟
ځواب: زه ادب سیاست سره ډیر او بې حده لازم او ملزوم گڼم. مابه پاچا خان ته همدا خبره کوله چې د سیاست له پاره علم، اقتصاد، او کلتوریوه اساسی زیربنا ده، نوحتمی پکې داتوکی شامل کړئ.

پوښتنه: تاسو محترم د زمانې د غوښتنې سره سم د نثر ضرورت زیات گڼئ که دنظم ؟

ځواب: نظم او نثر هر یو خپل مقام لري، خوزما په فکر د نثر ضرورت ډیر دی.

پوښتنه: تاسو محترم په پښتو کې د شوي کار څخه مطمئن یې؟
ځواب: پښتانه لیکوال او شاعران باید لازيات کارو کړي او خپل جد و جهد
ته د مرگ تر سر حده دوام ورکړي، ترڅو چې پښتو ژبه د نورو ژبو سره پوره
پوره سیاله شي.
پوښتنه: تاسو محترم د نوی کول یا نسل شاعرانو او لیکوالو ته څه پیغام
لری؟

ځواب: زما د نوی کول یا نسل شاعرانو څخه دا هیله ده چې پښتو د نورو ژبو
سره سیاله کړي او خپل راتلونکی نسل ته د ترقی او پرمختگ مشالونه
ورپه لاس کړي. ډیره مننه صدیق الله رشتین صیب (۳: ۸، ۱۲)

خاوري جريدې سره مرکه

مرکه کوونکی: ع، حصاري

پوهاند رښتین دشین اسمان هغه ځلانده ستوری دی چې لاتراوسه یې رڼا لکه دسهار سترګه هرې خواته خوره ده. دی د ادب په میدان کې پیژندګلوی ته اړتیا نه لري، نیرې نیمه پیرې یې د پښتو ادب د خدمت له پاره خپل ژوند وقف کړی دی او په ډیره مینه د منزل په لور لاروېي. په داسې حال کې چې د ۷۷ کالو اوښتی دی، اوس هم قلم په لاس دهیواد او هیواد والو دردونه لیکي. او د پښتو ادب د بډاینې له پاره ارزښتناک اثار رامنځته کوي. د خاوري جريدې یو غړي ورسره مرکه کړې ده چې د درنولو ستونګوله پاره خپریږي.

پوښتنه: محترم استاد پوهاند رښتین تاسو چې په پښتو ادب کې لوړ مقام ترلاسه کړی دی او په دې اړه مو د نیمې پیرې څخه زیات خدمت کړی دی، څومره دخپل کار څخه راضي یاست، او کوم ارمان مو په دې اړه په زړه کې پاتې دی چې سرته رسیدلی نه وي او ځوانانوته یې د سرته رسولو توصیه غواړی؟

ځواب: ما چې خپل ټول ژوند د پښتو ادب د خدمت له پاره وقف کړی دی اوله اويا (۷۰) څخه زیات کتابونه مې لیکلي دي، چې زیات یې چاپ شوي دي، او دنورو د چاپ لوله پاره کار روان دی. د پښتو ګرامر، ادب تاریخ، هنری نثر، شعرونه او سفرنامو..... په باب مې کار کړی دی، دا چې د ژبې تحقیق او څیړنه لوی کاردی مونږ چې کوم

کارکړی دی، پرې قانع یو، پښتو ته مو وده ورکړی ده له پاره ددې چې دغه کار دوام ومومي د ژبې او ادب پرمختګ نورو څېړنو او کارته ضرورت لري، او ترمرګه پورې دالې جاري ده. پښتوپه نړیواله سطحه خلکو پیژندلې ده، انگلستان، امریکا، ایران، چین، المان، روس، هندوستان، پاکستان، افغانستان رادیوګانې په پښتو ژبه خپرونې لري، پښتو مو د افغانستان په اداري چارو او دولتي ادارو کې وکاروله، او د ازموڼې لوی مقصد و چې پوره شو.

پوښتنه: ترکومه ځایه چې تاسو اثار موږ مطالعه کړی نسبت نظم ته مو دنشر خوا درنه ده، ددې کار علت راته روښانه کړئ؟

ځواب: دیوې ژبې د پرمختګ له پاره چې څومره نظم اهمیت لري، له هغه څخه زیات نشر د اهمیت لرونکی دی. د نظم ویل ښه دي خو په اندازه لکه چې ما یو ځای کې ویلی دي، څنگه شعر څومره شعر، یوازې شعر ژبې ته پراختیا نه شي ورکولای، دنشر وخته هم توجه وشي. ددې له پاره چې د پښتو دنشر خوا پراختیا ومومي ما دنشر وخته ډیره توجه وکړه، او په دې اړخ کې مې ډیر څه ولیکل.

پوښتنه: د پښتو خدمت له پاره په لره او بره پښتونخوا کې کار شوی دی تاسو کوم یو ښه ارزیابی کوئ؟

ځواب: پښتو ادب ته کوزه او بره کارونه شوی دی، خو پښتو ټولنې زیات کارکړی دی، او دلته پښتو اکاډیمي زیات زیار ایستلی دی. دلته دیوانونه چاپ شوی ترجمې هم چاپ شوی دي، په نورو برخو کې هم څه کتابونه لیکل شوی دي، خو زیات او منظم کار په افغانستان کې شوی هلته په نظر او عمل دواړو کې کار شوی دی، په دفرونو کې پښتورواج شوی، مکتبونه

پښتو شوی، چې دلته دا کار نه دی شوی، دلته د شعر په برخه کې زیات کار شوی. نثر ته دومره توجه نه ده شوی. چې باید دې خواته هم توجه وشي. د افسانو او کیسوپه برخه کې دلته ډیر کار شوی. دلرو او برولیکو الوله پاره یو مرکزیت پکاردی، چې په مشترک ډول د پښتو ژبې خدمت وکړي.

پوښتنه: په خپلو اثارو کې مو کوم اثر خوښ دی؟
ځواب: زما خپل ټول اثار خوښیږي، د هریو په لیکلو کې مې زخمت گاللی دی، خو د پښتو ژبې گرامر تر ټولو مهم ځکه دی، چې د ژبې د څیړنوپه باب اساسي رول لري، خو بیا هم وایم چې د پښتو ادب تاریخ او گرامر... هریو مې خوښیږي.

پوښتنه: دا چې تاسو په افغانستان کې د نثر په ټوټو لومړۍ درجه جایزې هم ترلاسه کړي دي، که ووايې چې دغه استعداد مو څنگه پیدا او وروزلو، په دی معنا چې زده کړه مو په منظم ډول تر کومه ځایه پورې کړې ده؟
ځواب: خپلې لومړۍ زده کړې مې د ننگرهار په نجم المدارس کې سرته رسولې، او بیا دلور و زده کړه له پاره کابل ته لاړم، او د کابل په عربي دارالعلوم کې مې زده کړه تر سره کړه، او په ۱۳۱۸ کال مې لومړۍ رسمي دنده پیل کړه، خو تر دې دمخه مو په ۱۳۱۲ لمريز کال لومړۍ شعر په مطبوعاتو کې خپور شو، او په ۱۳۲۷ لمريز کال مې یوې نثري ټوټې (نوی کال نوی زیری) ممتاززه جایزه وگټله. د دې مسابقې په هیئت کې، محمد هاشم میوندوال، سید شمس الدین مجروح او عبدالرحمن پژواک هم شامل وو.
پوښتنه: ستا په نظر بهترين شعر کوم دی؟

خواب: بهترین شعرهغه دی چې مقصدیت ولري، یو سپیڅلی هدف او مقصد ولري، شعرونه مخکې له چا په باید اصلاح شی، چې په تول برابر وي، بیادۍ چاپ شی، د شعر چاپیدل په هر صورت باید په اندازه وي. پوښتنه: تاسو چې د پښتو ژبې او ادب له پاره دومره خدمت کړی دی په دی لار کې زموږ ځوانو لیکوالانو او شاعرانو ته څه توصیه او لارښوونه کوئ، چې ستاسو غوندې مشرانو په نقش قدم لاړشی؟

خواب: زما توصیه ددوی له پاره داده چې د ژبې کمبود پوره کړي یعنې دنوی عصر په تناسب نوي لغات جوړ کړي، ددې له پاره چې پښتو ژبه پرمختګ وکړي د پښتو بنیادي کتابونه باید ولوستل شي، لغات راټول شی، داسې لغات اوس هم په ولسونو کې ویل کېږي چې راغونډ شوی نه دی او پاتې دي همدا ډول د پښتو ژبې تدریس ته باید زیاته پاملرنه وشي. دانسان فطرت هیڅکله هم نه مریزي، خو بیا هم د پښتو تاریخ مکمل نه دی لیکل شوی، دی ته باید په پوره ډول کار وشي، که زما په وخت کې دا کمال پورې ته ونه رسید، هیله لرم چې په راتلونکي کې دا کار ترسره شي، ځوانان دی په یوه مرکزیت سره راغونډ شي، او د ژبې او ادب له پوهانو سره دی تماسونه ټینګ کړي او مشورې دی ترې واخلي، په هر کار کې دی د مشرانو سره مشوره کوی، او بیا دی کارونه سرته رسوي.^۷

(۳)

پوهاند رښتين د بهرنيو پوهانو په نظر

دارواښاد پوهاند رښتين په علمي ادبي، فرهنگي، سياسي او ملي هراړخيز شخصيت باندې ډيرو بهرنيو او کورنيو پوهانو او نامتو شخصيتونو په مختلفو وختونو کې په خپلو ليکنو، ويناوو، اشعارو او پيغامونو کې څرگندونې کړې، چې دا څپرکي هم دې موضوع ته ځانگړی شوی او په دوو لويو برخو ویشل شوی.

لومړۍ برخه يې پوهاند رښتين د بهرنيو پوهانو په نظر: په دې برخه کې اکثره دهغه بهرنيو پوهانو نظريات راغلي چې د پوهاند صاحب په ژوند يې په خپلو ليکونو او پيغامونو کې څرگند کړي دي.

فاضله رښتینه رب دې مه کموه !

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

ستاسې له خوا د وې شماری ۳۴۱-۳۴۲ را ورسیدی. زه ډیر ممنون او شاکریم. زه به ستا اوستا د ټولنې دکوم کوم احسان شکر ادا کړم. شم رب دې ستا مساعي د ټولنې په حق کې مشکوری کړي. پښتومړه وه تا ژوند ئ کړه، رب دې تا ژوندی لريښه.

د پښتو ځلانده لمره

رب دې تا کړي بهر وره

درست پښتون دی منت باردی
ای زما دزړگي سره
په وجود باندې دې ویاړي
پښتون ټول له لرو بهر
وفا خواست کوي له بهر
چې رښتین کې منوره
بريالي په دواړو کونو
بريالي او نیک ثمره

پرون دې مکتوب مبارک راوړسید چې موجب د ډیر فرحت وگرځید.
والسلام ابوالوفا (۱۳۳۱ش)
ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، ۳۴ مخ

د. ا. س گراسیمو !

پوهاند رښتین هغه شخصیت و چې د افغانستان د معاصر فرهنگ په وده
او پرمختګ کې یې ارزښتناک او اوچت رول لوبولی دی، پوهاند رښتین
د افغانستان د فرهنگ له پاره نه هیږیدونکی خدمتونه کړي دي.
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۱۲ مخ.

د پښتو ټولنې مشر ښاغلی رښتینه !

زه غواړم چې تاسو ته د مجله کابل او د دوکتا بودپاره چې ماته لیږل شوی وو
ډیر تشکرو وایم. تاسې خبرې چې زه د پښتو د خوږې ژبې په بابت کې
ډیر شوق او ډیره مینه لرم هروخت چې مجله پس له لوی سفر له افغانستان
خه زما کورته راوړسېږي، زه ډیر خوشحالیږم زه امید کوم چې هم په

مستقبل کي په ښه شان زما وکورته ورسپړي. سره ددې چې اوس دان آربرپه
ښارکي په بل سړک کي اوسم.

ستاسي د پښتو د ښه گرامر دوهم جزء به کله چاپ شي؟

سلامت اوسئ صاحبه اوبيا ډير تشکر.

هربرت پنزل - سپرلگ ستريټ - ان آريرميشيگن - امريکا. (۱۳۳۴ش)

ادبي ليکونه ، پوهاند صديق الله رښتين. ۱۳۲۱ ل ، ۴۱ مخ

پوهاند رښتين د پښتو ټولنې مشر !

ډير شکر کوم چې ستاسې په ليک سر لورې شوم ، ستاسې پښتو گرامر
را ورسيد ، زه پوره يقين لرم ، چې دغه کتاب به زما د پاره د پښتو په مطالعه
کي ډير سودمن واقع شي. ماته اجازه راکړئ چې تاسې ته په يوه بله مسئله
کي رجوع وکړم. تاسې به خبريا ست ، چې ستاسې په باره کي (د دنيا د
ادبياتو په انسايکلوپيډيا) کي چې دلته خپره شوې ده څو کلمې ويلې
شوی دي.

اوس په سودا کي يم چې دغه مقاله کي خطايي نه وي راغلی نوله تاسې نه
خو پوښتنې کوم.

۱- ستاسې د زيريدنې نيټه کومه ده ؟

۲- ستاسې اوسنی شغل څه دی ؟

۳- ستاسې مهم آثرونه کوم کوم دي ؟

۴- زه به ډير خوشحاله شم که په دې صورت کي له ماسره کومک وکړئ.

داکتر مومن لورنتس - برلين. (۱۳۴۳ش)

ادبي ليکونه ، پوهاند صديق الله رښتين. ۱۳۲۱ ل ، ۴۳ مخ.

ښاغلی ډاکټر رښتین !

ستاسې د نفیس کتاب پښتو گرامریو ه نسخه چې زما د پاره مورالیرلی ده ،
ما وکتله اوزه پرې ډیر خوشحاله شوم. تاسې دغه کتاب زما د پاره رالیرلې و
خو هغه د برتش موزیم مامورینو د ځان د پاره واخیست. ما دهغه کتاب
رسید تاسې ته درواست او ه .

گ. مردیت اونس د ختیځ پیژندنې څانگه ، برتش موزیم ، لندن (۱۳۴۳ش)
ادبي لیکونه ، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل ، ۴۳ مخ.

ښاغلی پروفیسر رښتین !

کله چې مونږ په نوي ډیلي کې سره ولیدل نو ما تاسره وعده وکړه چې زه به
تاته هغه مقاله چې په نوي ډیلي کې مولوستې ده ، په کابل کې به یې
درکړم څنگه چې ما په کابل کې وخت پیدانه کړ ، چې تاوگورم. زه به په منی
کې کابل ته درځم او کوبښن به وکړم چې تاوگورم. اوس مې په خپله مقاله
دوهم وار نظر اچولی دی. زه امید لرم چې ستاسې مینه ورسره ډیره ده ،
غواړئ چې ترجمه یې کړئ او د اکاډمی په مجله کې یې خپره کړئ.
ستاسې ملگری پروفیسر هلمت هو مباح - غربی المان (۱۳۴۳ش)
ادبي لیکونه ، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل ، ۴۳ مخ.

استاد پوهاند رښتین د پښتو اکاډمی مشر !

ستاسې ښه تحفه د پښتو گرامر راوړسید. زه د پښتو ژبې له زده کړي سره
ډیره مینه لرم. ستاسې د کتاب رالیرلو څخه ډیر تشکر کوم.
زه بیا په دې خبره ډیره خوشحالی ښکاره کوم ، چې تاسې
د پښتو ژبې گرامر چې په پارسي لیکل شوی دی ، ماته رالیرلی دی. دغه

کتاب ماته پس له ډیر انتظار نه راوړسید. ماهم تاسې ته دخپلو کتابونو مجموعه دراستولی ده. امید کوم چې فايده به ورنه واخلي. دکتوریوسف عزیزالدین د عراق د المجمع العلمی سکرتر- بعداد (۱۳۴۳ش)

ادبي ليکونه ، پوهاند صديق الله رشتين. ۱۳۲۱ل ، ۴۴ مخ.
بناغلی پوهاند رشتين !

ستا سونبه کتاب د پښتو مصدرونو لارښود راوړسید او راته به دفعل د زده کولو د پاره بیشکه ډیر مفید او گټور وي. زه به دا بخش او ستاسود ډیرو کلونو په دوام لرونکې مهربانۍ او سخاوت باندې د زړه متشکریم. امید کوم چې تاسو او زما په کابل کې نورو دوستان ټول تکړه یئ. په درناوی

جارج مارگن سترن - اوسلو - ناروی (۱۳۴۴ش)
ادبي ليکونه ، پوهاند صديق الله رشتين. ۱۳۲۱ل ، ۴۴ مخ.

بناغلی پوهاند صديق الله رشتين !
د روړونکي د دې خط ميرمن سامو کرو تکینا زما پخواني شاگرد ده او س د قامو سونو په نشراتي مؤسسه کې د شرقي ژبو د شعبي مشر ده.

درته به معلومه وي ، چې پښتو روسي لومړی لوي قاموس چې ماليکلی دی. اوس تر چاپ لاندې دی. که ستاسو اجازه وي نو ميرمن سامو کرو تکینا به په پښتو ټولنه کې يو کنفرانس ورکړي ، چې تاسې ته د دغه قاموس محتويات او خصوصيات دروښي هغه کتابونه او مجلې چې پښتو ټولنې په دې شلو کلونو کې راليرلي دي ، د قاموس په تدوين کې راسره ډیره مرسته کړې ده ، نو ستاسې د دې مهرباني څخه ډیر ممنون یم

خپل صمیمانه سلامونه تاسې ته او د پښتو ټولنې محرمو غړو ته وړاندې
کوم.

م اسلانونف، مسکو ۲ نومبر (۱۹۶۵ع-۱۳۴۴ش)
ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، ۴۴ مخ.

گران پروفیسر رښتین !

خو ورځې پخوا ستاسې دوه کتابه یعنی ژبښودنه او پښتو کلی مې
واخیستل، د دې کتاب د پاره ډیر تشکر کوم. زه تراوسه لږ پښتو کتابونه لرم
او تاسې ښه پیژنی، چې بې کتابونو کار نه کیږي. زه ستاسو کتاب ژب ښودنه
په چکي ژبه ترجمه کوم او غواړم چې په انگریزي ژبه یې په پراگ کې
خپور کړم. مایو کوچنی کتاب د افغانستان په باب کې ولیکه او دغه کتاب
اوس چاپ کیږي. زه به بیا تاسو ته یو کتاب هم لیږم. زه جورنال کابل ته
ډیر اړتیا لرم که ممکن وي ماته یې راو لیږئ. ستاسو نیک مرغي او بری
غواړم.

دا کترېچکا - پراگ، چکوسلواکیه. (۱۳۴۴ش)
ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، ۴۵ مخ.

گیرس روسي پوهاند په خپل کتاب (پښتو ادبیاتو تاریخ) کې لیکي:
(رښتین یو ښه نشر لیکونکی او په نثر کې د بدیعې اثارو خاند دی، د ژبې
او تاریخ په برخه کې زیاته څېړنه لري، دده د هند سفر یو په زړه پورې منلی
اثر دی، چې په نثر کې یو غوره او تازه اثر باله شی.)
جرگه مجله، پوهاند رښتین د پښتو ژبې او ادب ځلانده څیره، ۱۳۷۰ل
د سنبلې میاشت، ۲۹ مخ.

گرانہ استادہ صدیق اللہ ربنتین صاحب !

ستاسی لیک دپنستو کلی د لومری، دویم او دریم ټوک سره راوړسید او ستاسی څخه یو ځل بیاتشکر کوم. په دې برخه کې ستاسی مرسته زموږ دزیات تشویق سبب کیږی. زموږ دپنستو انجمن کلاسونه په ابتدایي مراحلو کې دي زیاته هیله لرو چې په راتلونکو کلونو کې د ژب پیژندنې او ژپوهنې د اصولو سره سم د پښتو ژبې په تدریس پیل وکړو، اوس زه دستی په پارسی ژبه د دستور زبان پښتوپه لیکلو او تالیف بوخت یم. او دا کار د هغو گرامرونو چې تاسی او پوهاند میر حسین شاه لطف کړی دی او د ځینو نورو کتابونو په کومک ترسره کوم.

دا کتاب به په عین حال کې مختصر او د ژب ښودنې په اندازه وي، د ژب پیژندنې برخې به ولری او کوښښ به وکړم، چې داسې کلمې پکې راشي، چې پارسی ژبې ته ورته اصلي پښتو وي. او په ضمن کې به شریک کلمات هم ولري. په آخر کې به د پښتو پخواني او نوي ادبیات خصوصاً د خوشحال خټک برخه پکې هم زیاته کړم، ترڅو چې لوستونکي د دې مهمې ژبې سره په ښه توگه اشنا شي.

له تاسې او نورو دوستانو څخه هیله کوم چې په دې کار کې راته د بریالۍ توب دعا وکړي.

په ډیر احترام

علی اکبر جعفری، تهران - ایران (۱۳۴۵ ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق اللہ ربنتین. ۱۳۲۱ ال، ۴۲ مخ

گران پروفیسر ربنتین !

ما عزم درلود چې د عشق آباد او کابل دراستنیدو سره سم درته لیک ولیکم، مایه عشق آباد کې ستا له وینا او دوستۍ څخه معنوي او علمي استفاده وکړه، د پښتو ژبې او ادب سوال تراوسه پورې زما په مغزو او فکر کې دی او هیڅکله مې له خیاله نه دی وتلی. د دې لیک په ملتیا دهغه لیک یوه کاپی درلیرم، چې مایه همدې مناسبت د اکترن، بامیت ته لیکلی دی او ستاسو مطالعې ته یې وړاندې کوم. زه په کلکه سره د تاسو نه هم هیله کوم چې ده ته شخصاً په دې موضوع کې یو لیک واستوئ.

زه یقین لرم چې دې به د پښتو ژبې او ادب د رعایت په برخه کې زموږ عزم او ټینګار ته پوره توجه وکړي. داسې امکان شته چې زه به د پسرلي په میاشت کې اروپا ته د تګ په لاره کې له کابل څخه تیر شم. که ممکنه شوه نوزه بیا ستا د لیدلو شوق لرم.

داکتر ارام راهول - د جواهر لال نهرو پوهنتون دنړیوالو څیړنو ښوونځی
ډیلی - (۱۳۵۱ ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله ربنتین. ۱۳۲۱ ل، ۵۱ مخ.

استاد محترم ربنتین !

دنوی کال په نسبت تاسې او ستاسې ملګرو ته د مینې ډک سلامونه او تبریکونه وایم او ستاسې روغتیا او بری غواړم. ډیر شکر کوم، چې د کابل مجله په پرله پسې ډول ماته استوی دغه مجله او هغه نور کتابونه چې ماته مورالیرلې دي، زما د کار د پاره ډیر ارزښت لري. د افغان پیژندنې د محصلانو سره یوځای یې لولم او ښه فایده او ګټه ورځنې اخلم. هیله لرم چې دغه دوستانه روابط به همیشه د پاره ټینګ وي. د عشق آباد سفر په باره کې

مې ستاسې مقاله په ډيره خوشحالي ولوستله. په عشق آباد کې ستا په
ليدو ډير خوشحاله شوم آرزو لرم چې بيا سره ژر تر ژره وگورو. ددې ليک سره
يوځای دوه عکسونه چې په دوشنبه کې مواخيستی وو، دراستوم.
په ډير احترام
ډاکتر مانفريد لورنتس - برلين (۱۳۵۱ ش)
ادبي ليکونه، پوهاند صديق الله رښتين. ۱۳۲۱ ل، ۵۲ مخ.

پوهاند رښتين د افغانستان او کوزې پښتونخوا د پوهانو په نظر

په دې برخه کې د افغانستان او کوزې پښتونخوا د نومياليو ليکوالو څرگندونې، خاطرې او د عقدیت پيرزوينې د پوهاند صاحب په ژوند اوله وفات وروسته ټولې په مختصر اولنډه توگه بيان شوی دي.

زما گرانه ورور رشتينه !

نن په پوسته کې ستا کتاب د پښتو ادب تاريخ را ورسيدئ، سترگې مې روښانه شوی زه تا ته تبریک وایم، چې داسې یو مفید اثر دی لیکلی دی. خدای زده چې ډیر خوښ شوم رب دی عمر اوږد کا، چې پښتانه ستاله زحمته گټه یوسی.

وروره ! له پښتو ټولنې څخه ستا په انفکاک ډیر خپه شوم. ته به وایی چې ته نوولی لاری؟ وروره ! دا د پښتو ټولنې بد بختی ده، چې یاران ټول سره متفرق شول، خیر:

خدای به تللی یاران بیا سره راټول کا

تورې خاورې به په سردرنتبول کا

زما عزیزه ! هر چیرې چې یی، تمنا لرم چې ته به د پښتو خدمت وکړی، پښتو غریبه څوک نه لری. خدای دی تاغوندي زلمی ژوندی لری. نه

پوهېږم چې اوس دی صحت څنگه دی، زه له خدایه غواړم، چې تاته کامل صحت عطا کړي، ځکه چې ته د پښتانه دکھول یو څراغ یی!

وروره د پښتو ټولنی په تشت غمجن شوم او بیا خوښ شوم، چې ته دمطبو عاتوپه شق کې پاتې شوی او دباندې ونه وتی! د دنیا سیر او تحولات کله په زړه پورې مینان هم بیلوی، زه که څه هم له تاسې څخه لیری یم، خو زړه مې ستاسی سره دی ستا کتاب مې وکوت ډیرښه دی، د پای فهرستونه یی ډیر غنیمت دي. زه خواوس له مطالعې او کتابه لیری یم، امید لرم چې ته به دغه لار نه پریردی، زه خواوس تش لا ډوشوم.

وروره! دا څو کړنې مې تاته ددې دپاره وکښلې، چې د پښتو سترگور خلق ستا قدر کوی، مه مایوس کیږه. د دنیا ډگړدونی پراخ دی چې هیڅ عمل بهی نتیجې نه پاتې کیږي! ستا کار او زحمت قدر لری، زما نه هیرېږی، د خدای هیرمه سی!

ستا ورور عبدالحی حبیبی

اول قوس ۱۳۲۵ ش قندهار

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ل، (۵-۶) مخونه

ښاغلی فاضل رشیتن صاحب خدای دې روغ جوړلره!

مونږ له ډیروخت نه په دعاگانو اموخته شوی یو او په مکتبونو کې هم راته اول ځل دعا خولې ته راځي. دا زموږ زوړ عادت دی، مگر دومره ښه ده چې زه دغه شان دعاگانې هغه چاته کوم، چې دهغوی صحت او حیات د پښتنو دپاره مفید وي او یو کار پرې جوړوي.

له دې خوا خیریت دی او تراوسه ژوندي پاتې یو، مگر ډیر غاښونه راته چیچل کیږي. کومه اجتماعي فایده چې زموږ په نظر کې ده، هغه لاس ته نه راځي او خلق ویده دي، مگر هغه کسان چې زموږ خبرې د ځان دپاره ښې نه

گڼي، وينډي او په زړه کې يې راته اچوي. کاشکې ددغه نفرت او حسادت په عوض کې دڅه اجتماعي مفاد اميد هم وای.

په هر صورت مونږ اوس خپلې مالي خوليا مجبور کړي يو، چې څه په زړه کې لرو، هغه ښکاره کړو او خپل هغه مسئلې چې دنن ورځې تفتيشونه يې پوښتنه نه کوي او زموږ په ژوند يې څوک پاته نه اړوي تر يوه حده رفع کړو، مگر گورو چې دا کار تر کله کولای شو. هغه څه چې يورياست يې مقابله نه شي کولې، يو مديريت به يې څنگه وکړي. زه اوس له ډيرو مشکلاتو سره مواجه يم او که رشتيا ووايم نو د نورو مطبوعاتو په تناسب لږ غونډې افراطي شوی يو. خير دا قصه به پرېږدو او تاته به عرض وکړو، چې اتحاد مشرقي خوستاسي ملگرو په قلمي مرسته يوڅه قدر ژوندی شوی و. يوزه خوهيڅ نه شم کولی او نه زما له لاسه څه کيږي. په دې وختو کې که د ښاغلي خادم صاحب مرسته له مونږ سره نه وای. نو اخبار خوبه د پخواو مهموليکو الوله آثارو بيخي محروم شوی و. ځکه چې ستاله خواهيڅ رانغله. د تيرو ورځو د پاره خوته قوي ځواب لری چې يو ډير مهم کار درپه غاړه و. اوس چې په خير کابل ته راغلی، ولی دی اتحاد مشرقي هيرکړې دی؟

رشتين صاحب! په مشرقي کې د ډيرو خلقو مينه او محبت ستاسې په نسبت وينم او ستا غوره مضامينو او آثارو ته دلته تلوسه او تنده موجوده ده. اتحاد مشرقي ستاله قلمي ملگرتيا ډيره استفاده کړې ده او هميشه مو ستاسې لورته انتظار او سترگې وي. نومونږ به هيروه او د دې ځای علاقه مندان خوشحاله ساته!

په احترام

ادبي ليکونه ، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ل ، (۷-۸) مخونه

گل پاچا الفت - جلال آباد (۱۳۲۲ ش)

په مونږ گرانه رښتینه روکيه !

خط دې په داسې حال کې چې زه دناروغتيا په کټ پروت وم راوړسید ستا لیک د مشرقي دخلکو په شان لوڅ لغړو ، په مایې تاثیر و اچاوه ، لیکلې دي وو ((د کابل مجله او پښتو ټولنه به نه هیروئۍ - اوریدلي مو وو چې د غلته د کلوب سره کومه مجله هم ملگري ده ، مگر په پته یې پوه نه شو . چې خوتا سو خو څیرې نو په هرات کې خوادبي پارسۍ مجله راووته او مزار کې به هم راووځي ، هغه بله ورځ خبرنه شوې چې تجار و غونډه و کړه او د مجلې د نشر د پاره یې یولک افغانۍ غونډې کړې . په کابل کې لطيفي له مرستون څخه د برگ سبز په نامه یوه فارسي مجله په گستتیز چاپ راوویسته . مونږ ویده یو ، چیغې و هو ، نورو بینو او په خپله حرکت هم نه کوو . خدای دی زموږ عاقبت ته خیر پیښ کړي !!)

روکيه ! د کابل مجله او پښتو ټولنه که څوک پوهیږي ، د گرد و پښتنواو پښتونخوا مشترک دولت دی . دې دولت ته ترقي ورکول یا ورسره کومک کول په کوم رښتین یا کوم بینوا یا کوم یوبل باندې احسان بارول ، د دغه شخص په بې ذوقۍ او کوتاه بینی محمولیږي !

ددې ځای د کلوب او مجلې په باب خوتر اوسه څه نه دي شوي . ددې ځای ژمی لخوا خوتیر شو . په شور کې ټول خلک تالترغۍ کیږي ، نو که ژوندي وو ، بیا بل ژمي کې ددغو شیونو پوښتنه کوه ، هیله ده چې دا خبره به په

اسانی ترستوني تیره کړی، ځکه چې ته پښتون یې او پښتنوته نن دصبر او سکون تربیت او د سبا وعدی ورکولی شي. مقنع ځواب دادی، چې ته خو ښه ټینگ مسلمان یې نو چې مساجد شته. نو کلوب ته څه حاجت دی؟ دمجلې په باب خبره داده چې دغه موجوده اخبارونه او مجلې چاسم کړل، چې لانورهم غواړي! که ته وایې چې اتحاد مشرقي د کلوب او مجلې په باب لیکلي وو، نو خبره داده چې اتحاد مشرقي خوهم آخراخبار دي او بیا دهمدغو خلک چې ته تري شا کي یې! دلطيفي په برگ سبزو دمزار او هرات په ادبی او مطبوعاتي پیشرفت مې شکروویست.

خدای دی توفیق ورکړي. مگردسیستان هدیه او دمیمنی تحفه چې اوله راوتلی ده او دویمه راوځي تاسونه دي یاد کړي!

اوریدلي مې دي چې په طلوع افغان او بیدار کې هم حرکت پیدا شوی دی. په هر صورت تا غوښتی دي، چې مشرقي دهرات او او مزار سره مقایسه کړی، مگرستا هیر شوی دي، چې هرات یومدني مرکز لري، چې په عصري اصولو توسعه او تعمیر شو! مگر جلال آباد په لوی لاس خلکووران کړ! په دې لس دولس کاله کې روسیه، اروپا، جاپان وړان شوی وو، بیرته آباد شول. ستاسو جلال آباد لاهماغسی کندوالی دی او دورانی. ودانی. نقشه یې لاهم نه ده معلومه او نه پکې څوک کنار اب قدری جوړولی شي. په هرات کې داتفاق اسلام روزنامه او دبلدیې مجله څومره په ښه درنه بودجه منل شوې دي، اولته یو اتحاد مشرقي دی، چې نه لویږي او نه ورکوټی کیږي. هلته دمعارف ریاست اولته یې مدیریت دی، مزار لاهم دغسی درواخله!

په عقب کې ماسره چا تېلفوني خبرې کولی، ویل یې چې په مشرقي کې هرشي ډیروي راویې لیرې! ما ورته ویل دلته تې ډیرې دي، ده پناه و غوښته، ویل یې دخدای دپاره نه یې غواړم، زما توبه شه!

د سرکانو کلی خوبه تالیدلي وي، د درې سوو کورونو څخه به زیات نه وي لکه چې ما اوریدلې دي سر کال منی پکښې پنځه سوه مړي شوي دي. داسې د مشرقي هرکلی درواخله، که څوک زموږ په چیغو و هلو او ژړلو هم قهریږي، نوښه ده چیغې به هم نه و هو.

قیام الدین خادم

جلال اباد (۲۷ جدی ۱۳۲۷ ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ل، (۱۳-۱۴) مخونه

عبدالروف بینوا:

... درښتین صاحب د ژوند زیاته برخه د پښتو ژبې په ادبي څیړنو او علمي پلټنو کې تیره شوې او د پښتو او پښتونولۍ رښتین مین او صادق خدمتگار دی په تیره بیا د پښتو ژبې په گرامر او فقه اللغة (فلالوجی) کې ښه لوی لاس لري او د استادۍ مرحلې ته رسیدلی دی.

ښاغلي رښتین سره چې څوک پوره اشنانه وي او زړه یې نه پیژني نود ظاهري کره وړه څخه به رښتین صاحب یو سخت طبیعت او مهره انسان ورته ښکاره شي، خو تر کومه ځایه چې زه څیړشوی یم ښاغلی رښتین لکه څومره چې نا اشنا خلکو ته په ظاهره بې مینې او سخت زړې غوندې سړی ښکاري په هماغه اندازه اشنايانو ته د پاک زړه خاوند دی او زړه یې ملگرو ته د مینې ځاله ده دا بیله خبره ده که څوک دده د مینې سره مینه ونه لري او دده سپیڅلې مینه په مینه استقبال نه کړي، البته دا خبره رښتیا ده چې ښاغلی رښتین د تظاهر طرفدار نه دی بلکې غواړي لکه څنگه چې دی هغسې ځان وښي. (۴: ۴۷۳)

اکادیميسن پوهاند عبدالشکور رشاد :

ارواښاد پوهاند رښتین د پښتو ژبې د تحقیقي ادب یو تکړه سپورو، ده د پښتو ژبې د غناله پاره ډیر ترخه او اوږده مزلونه وهلي او پښتو ته یې ستر فرهنگي سوغاتونه راوړي دي. زه د پوهاند رشتین مړینه د پښتو ژبې او ادب ستره ضایعه بولم. ارواډې ښاده وي - دارواښاد پوهاند رښتین د ادبي زیار او کار ستاینه او لمانځه دده حق دی. د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۲۰۵ مخ.

ګرانه وروره رشتین صاحبه !

بختوریم چې پس له ډیرې مودې نه مې ستایو تپو ته لیک واخیست، رښتیا ده چې هغه لیک داسې نه ولکه د انور عادي او معمولي لیکونه، هغه د پښتنو په غم ژړا او پښتنو ته د وینښیدو چیغې وی، زه یې تل د ځان سره ساتم او خواخوږو پښتنو ته یې لولم، ښه ده چې د کابل غونډې ځای کښې هم د خوارو پښتنو غم خوری.

ورور ګله ! رښتیا ده پښتانه خدمت او خادم ته اړ دي، خو ډیره خوشالی خبره ده چې دیوې ډلې ځوانانو په ککړۍ کې د پښتنو دیوالي او وینښیدو فکر او اراده لیدل کیږي. زه اطمینان او تسلي درکوم چې پښتانه به د زمانې رفتار یو او راوینښ کړي او د اباسیند د غاړې نه واخله ترامو پورې به یو پښتون شی.

ځکه چې دا د اوسني عصر ورومېنۍ تقاضا ده.

خوبه و وروره ! نورخوسکون او چوپتيا چوره گناه ده. ديو مکمل او پوخ پروگرام ضرورت دی. بايد ټول پښتانه امير او فقير د پښتونوالي په پاکه نامه سره يوشي او کار او همت وکړي.

ويښه ځلميه ! زه هيڅ بدل شوی نه يم. سپين مسلمان او بيا پښتون يم. په دې نامه به ژوندی او مرم به.

زما کتابونه خو قرض درته پاتې دي. دا دوه کاله دې راله هيڅ کتاب نه دی رالېږلی. خدای دی درته ياد کړي، چې زما قرض خورا کړي. په هر صورت له خدای څخه دې روغتيا، بری او برم غواړم. کله کله مويادوه.

دځواني مرگ محمد عوض خان په مرگ چې تا کومه همدردی ښکاره کړې وه زه او زما کورنۍ ډير تشکر کوو.

نور دی په خدای سپارم.

ميراجان سيال کوډاخيل - مومند (۱۳۳۷ش)

ادبي ليکونه، پوهاند صديق الله رښتين. ۱۳۲۱ل، ۱۰مخ

د پښتو ټولنی فاضل اولوی مدیر صاحبه !

له پخوا څخه دکابل مجلې سره شوق او ذوق لرم، ټول مضامين يې د سر نه تر پايه پورې لولم، او تل دمحرتموليکو والد ځلاند و افکار و ځنې چې په دې مجله کې يې ښکاره کوي، ډير خوند او فايده اخلم، په نتيجه کې داراته ښکاره او معلومه شوه، چې ددې مجلې لويه برخه او اصلی هدف هغه شی دی، کوم چې د پښتنو غايه او مقصد دی. رښتيا او سپيڅلی خبره ده او شايد هر چاته به معلومه هم وي، چې پښتو ټولنی په دې موضوع کې، چې ویده پښتانه يې راوښی او خپل مرام ته يې ملتفت کړل، پوره او کافي خدمتونه کړي دي، چې دا قدر وړ خدمتونه به يې پښتانه هيڅکله هیرنه کړي، اونه

هیریدونکی دی نوکه مونږ ووايو، چې پښتو ټولنه د پښتونود پاره يو علمي او اجتماعي مرکز دی، او په خپله (رښتین) د دې وگړو محور او ستر غمخوردی، البته دا خبره به د حقیقته ځنې لیرې نه وي بلکه عین حقیقت او واقعیه وي.

محمد اکبر شینواری له عربي دارالعلوم خټه (۱۳۳۱ ش)
ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ل، ۲۰ مخ

ښاغلی محترم رښتین صاحب !

گران پاکت دی چې د سپی په شان له ښکلو مرغلرو ډک و د پښتو معلم په لاس راوړسید. شکر دی چې روغ یاست نه پوهیږم چې د کندز د سیند اوبه او د چاردرې شنی ونی مو څنگه تریام ښی شوی دي، ځکه هلته مو چې کندز ته تشریف راوړی و خو سترگې مو ترې پټولې، که باور وکړئ د سړ کال پسرلی چې بهترین پسرلی و درست ستاسې په سودا را باندې تیر شو. په هر گل می یادولی. خوارمان چې تاسوله انبار انبار غمونو يو ځل هم نه وزگار یږئ چې د قعغن د طبیعي ښکلا ننداره وکړئ.

محترمه ! ستاسی خدمتونه که څه هم د پښتو ژبې په لار کې دهیریدانه دی، خوبیا هم تاسې ته لایرې هیلې لرو، مثلاً د اتحاد جریدې ته هم وگورئ یعنی د اتحاد پښتو برخې ته هم کله کله توجه وفرمایئ، بده به نه وي، ځکه چې د اتحاد پښتو برخه ډیره ضعیفه ده ځکه چې مدیر یې غیر پښتون دی. او د پښتو برخې ترتیبوونکی یې دادیبا تو دنړۍ نه لیری پروت دی، نو په دې صورت د پښتو ترقي په اتحاد کې یوه ناشدني آرزوده که فرصت وشو ننګر هاري ته می سلامونه وواياست.

خوبه گورمه ستا لارته شرمنده شوم انتظار ته

خميازی شوی داسې ستړی اميد ناست دی ستا دیدار ته
ساه می غوټه شوه مری کې غم مې نه پرېږدي گفتار ته
ارمانونه دې ټول شوي کړې عرضونه ستا دربار ته
لکه سوی شمه ناست یم ستا دمړې شمعي مزار ته
ته نوکاشکی دیدن راوړی دخپل وصل امیدوار ته
پسرلی، کندز (۷-۲-۱۳۳۱ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، ۲۱ مخ
راته گرانه رښتین صاحبه !

السلام علیکم: زموږ په دې کتاب کې ډیر کټ کوټ شوی دی ستاسو
موجودگي خوډیره ضروري وه، ولې هغه ونه شوه، مهربانی وکړه ددې خط
په لیدو راشه زه یې ستاد کتونه بغیر نه شایع کوم.
فقط ستا پاچا خان، ۱۳۲۱ل کال

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ل، ۵۴ مخ
خوږه وروره رشتینه قلم دې نور هم تیز شه !

ستالیک راورسید، دیو سنجیده او په کار ستړي ادیب خیالات پکې
خلیدونکي ښکاریدل.

وروره ! موږ بهي لاسو پښویو، ستاسو د ترقی او کامیابی دعا کوو، زموږ
په ځلمو کې هم ستاسو له برکته د ژوند آثار ښکاره شوي دي. اوس په
خوبولو خپرو کې دنوي غزونی آثار ښکاری. دم حکومتو پښتنو ځلمي
ستاسو سره همدردی لري. د پښتون په وحدت او مرکزیت کې در سره ملگري
دی. کاروان تگ ته تیار دی، خومشر غواړي. زما اشعار به څه وي، چې ته یې
دا وریدو خواهش کوی، زما یوه دکابل سفرنامه وه، هغه هم سی آی پی دی

چاپ کیدلوته پرې نه بنوده. زما په منظومه سفرنامه کې ستا په حقله هم څه شته غرض کوم:

بحث چې په (ی) و، لراو برته یې ما خیال وکړ
یو محمد نوراو بل رشتین پکې کمال وکړ
کله به خادم په دغه خپله استدلال وکړ
کله پکتیا نې به په بل اړخ کې جنجال وکړ
کله به الفت په اختلاف کې منځگړی شو
ولونه به یې دواړه سره یو کړه جوړه پرې شو
هسی خونږدې دهرې ورځې په رویداد کې ستا ذکر دی، خو په یو شعریکې
دادی:

ما چې د خادم او درشتین علم ته پام وکړ
زړه مې د پښتون ویاکې خاورې ته سلام وکړ
کوم وخت چې مونږ د کابل نه راوتو:
مونږ سره تردې لکه د سوري لگیدلی و
کوز شوبگرامي کې چې رښتین زمونږ ملگری و
خدا یې وپه پالنه کې زمونږه ستړی شوی و
دی په حوصله کې د فولادو لکه پرې و
ده په ډیر اخلاص درخصتی معانقه وکړه
مونږ یې د کړاو او د پالنې شکریه وکړه
په آخر کې به دا وایم چې زه ستاسو د کامیابي دپاره دعا کوم.
امیر حمزه شینواري (۱۳۲۷ش)

ادبي لیکونه، پوهاند صدیق الله رښتین. ۱۳۲۱ ل، (۳۱-۳۲) مخونه
جناب حضرت صبغت الله مجددی:

درشتين صاحب تخلص دهغه دنوم ترجمه ده. څنگه چې يې نوم رشتين و، هغسې په خپله هم صادق و، پوهاند رشتين دسمندر مثال لري دهغه دخدمتونو خپرل دا معنی ورکوي لکه سمندر چې څوک په کوزه کې بندوي، دهغه خدمتونه دلرپه شان روښانه او ښکاره دي، هغه په دې لاره کې خپل ژوند دژبې ادب او فرهنگ خدمت ته وقف کړی و او رشتين صاحب دپښتو ژبې او ادب د پاره ستر خدمت کړی دی او دافغانستان معارف ددوي له کتابونو څخه پوره استفاده کوي دهغه خدمت دافغانستان دخلکو لپاره لويه سرمايه ده او دهغه خدمات به هيرنه شي !

دعلامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۱۰مخ

سيد شمس الدين مجروح:

پوهاند رشتين يوملي انسان و، په خپله ژبه باندې عاشق و، يعنې دپښتو ژبې ، پښتني کلتور، خپل وطن او ملت سره يی عشق درلود او ښه مبارز و. پوهاند رشتين دپښتود اديب ، نويسنده او عالم په حيث د پښتنو لپاره ستر خدمتونه کړي دي.

دعلامه پوهاند رښتين بابا ياد ۱۰۹مخ.

استاد قتيل خوريانی :

دپښتود ادب دهسک ځلانده ستوری ارواښاد پوهاند رشتين د پښتني فرهنگ او ثقافت په نړۍ کې هغه ستره علمي او فرهنگي ضايعه ده چې وختونه به تير شي خوداتشه به ډکه نه شي.

پوهاند رشتين په هغه وخت کې دپښتود تعميم او ترويج لپاره خدمت کړی دی چې چا په زړه وره توگه دپښتو او پښتون نوم نه شواخيستلای.

له الفت او بينوا خادمه خلاص شو

لوی استاد راځنی واخسته ورزگار

دهغو تختې لانه وي و چې شوې
چې يې بيل کړلور شتین په خپله لار

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۱۰
ښاغلی قدرت الله حداد :

پښتو ژبې ته درشتین صاحب لوی خدمت دده گرامردی.
ده په پښتو گرامر ډیر کار وکړ او هغه یی تکمیل کړ او وروسته بیا ډیر و
ژبپوهانو درشتین صاحب له گرامر څخه استفاده کړی ده. او که چاییا
ډاکټری اخیستی ده نو درشتین صاحب د گرامر څخه یې ځینی برخې اقتباس
کړې دي او خپل کتاب او اثر یې پرې تکمیل کړی دی.
د مرحوم رشتین یو عالي صفت او خصوصیت دا و چې لکه څنگه چې یی نوم
رشتین ؤ دی خپله هم یو رشتینی شخصیت ؤ. ده هیڅکله د مسامحی څخه
کار وانخیست. خپله عقیده یې په هروخت کې په ډیره میرانه بیان کړې ده
درشتین صاحب دا خاطره به د افغانستان ملت هیڅکله هیره نه کړي او هغه
دا چې ده د کمونیستی نظام په دوران کې د حکومت او دولت سره هیڅ ډول
همکاری ونکړه.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۱۱ مخ.
ښاغلی خالد پښتون:

د مرحوم رشتین صاحب یو منل شوی ملي شخصیت ؤ او د خپل ملي فرهنگ
بله او روښانه ډیوه وه. هغه ژب ښودنه او گرامر چې رشتین صاحب په
پښتو ژبه لیکلی دی او د پښتو ژبې د زده کړې لپاره په پوهنتونونو او
کورسونو کې ورڅخه استفاده کیږي هغه تر اوسه پوری په خپل قوت سره
پاتې دی او زموږ د ژبې او فرهنگ لپاره ډیر غنیمت دي.

دارو انباد پوهاند رشتین دکاربله ساحه دپخواني پاچا د دورې داساسي قانون دمسودې مطالعه وه. دی دهغه ۲۸ نفری کمیسیون غړی ؤ چې خپل کاري په ډیره ښه توگه ترسره کړي.

ارو انباد پوهاند رشتین صاحب په خپله عقیده کې راسخ او رښتین انسان ؤ او لکه څرنگه چې نوم یی رشتین ؤ. په واقعي معنی دخپل گران وطن دملي منافعو په ساتلو کې دفرهنگي بریاء په خوندي ساتلو او خوندي کولو کې د واقعي تنویر او درو شنفکرۍ غورځنگ د ادامې لپاره یې ډیر خدمت کړی دی.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۱۳ مخ.

محترم مینا پاسنی. کرباسي:

باید با تاسف گفتم: ما که درین سن و سال هستیم. زمانی که سربلند کردیم تاچهره و شخصیت های بسیار بسیار مهم خود را بشناسیم، تباهی آمد ، روس ها آمدند و بعد آ پناگزين گردیدیم.

متأسفانه به نسبت کمبود وسایل. کتاب. معلومات از شناخت چهره های برجسته وطن خودت تا حدی محروم ماندیم. من وقتی که درباره پوهاند رشتین معلومات حاصل کردم دانستم که در وطن ما چه رنگ شخصیت های بزرگ مثل پوهاند رشتین زندگی داشتند که ارمانهای خود و ملت را چه در قالب شعر. چه در سطور نثر و چه هم در گفتار و بیانیه ها بدون نظر داشت این و آن بیان داشته اند که واقعاً برای ما نسل بعد از ایشان اندر زو آموزش است:

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۱۴ مخ.

پروفييسور شاه جهان - پيښور يونيورسټي:

پوهاند رشتين د ادب په دنيا کې د پيژندگلوی محتاج نه دی. د پوهاند رشتين په شان عالمان د يو ډير اوږد تاريخي عمل په نتيجه کې پيدا کيږي او دومره اوږد مزل به کول وي، هله به درشتين د پاڼی عالم زيږيږي د پروفيسر رشتين کارنامې به تر هغه وخت پورې ژوندې وي ترڅو چې پښتو ژبه او پښتون قام ژوندی وي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ١١٥مخ.

ښاغلی محمد صابر خویشکی :

پوهاند رشتين د ادبياتو د پوهنځي د لومړنيو او منلو استادانو څخه و. د نوموړي تدريسې ژبپوهنه، د پښتو ادب تاريخ او ادبياتو تاريخ د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د زده کړو لپاره خورا درانه آثار وو. چې دادی تردې دمه دده ژبني ، تاريخي او ادبي آثار د هيواد په پوهنتونونو کې تدريسېږي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ١١٧مخ.

ښاغلی بدیع الزمان داودزی :

پوهاند رشتين يو داسې ځلانده ادبي ستوری و چې دهغه ادبي کارنامې به نه صرف په افغانستان بلکه دلته زموږ په دې سيمه کې او دنړۍ په نورو ځايونو کې هم د تل د پاره ژوندی وي.

هغه چې په عملي توگه د پښتو ادب کوم خدمت کړی دی هغه زموږ د پښتو ادبياتو د تاريخ يوه درنه برخه ده چې دراتلونکو نسلونو او د پښتو ادب سره د ذوق لرونکو خلکو رهنمايي به کوي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ١١٨مخ.

ارواښاد پوهاند ډاکټر محمد طاهر بورگی :

پوهاند رشتين صاحب خپله ځواني ، خپل عمر او د ژوند سرمايه ټوله د وطن د اولاد د علم او پوهې د زده کړې په لاره کې صرف کړې وه ده د افغانستان

د نظره لويديلي ژبې پښتولاس نيولی ؤ. او غوښتل يې چې دا ژبه دنورو ژبو سره سياله او په يو صف کې يې ودری. ده دخپلو هلو ځلو په مرسته بری ترلاسه کړ. دده بری په دې کې ؤ چې دده په خپله وينا، ده هغه وخت د پښتو ژبې لاس ونيو چې نورو په پښتو ملنډې وهلې او خپله پښتانه په خپله ژبه پښتو شرميدل. دا ځکه چې پښتو د خوارانو، کوچيانو، زيارو، يستونکوبی سوادو له ښارونو وتلو او د غرو او رغود خلکو ژبه وه او کوم پښتانه چې په ښارونو کې اوسيدل او په ماموريت او يا تجارت بوخت وو. هغوی هم له پښتولري تنبیدل، خود پوهاند رشتين او د خونورو خدای بخښلو د پښتو ژبې مينه والو په زيار او هڅو پښتوله دې حالت ته راووتله. د پښتو په ويلو نور نو پښتانه نه شرميدل. د سواد خاوندانو به هم په پښتو خبرې کولې او يوبل ته به يې په پښتو ژبه ليکونه ليرل. پښتو دنورو خویندو ژبو په شان يوه ژبه شوه.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد، ۱۱۹ مخ.

پوهنوال غلام دستگير ږنگ:

چې طبيب دخپلی ژبې وي حبيب شي

خوله مرگه وروسته هر چاته قریب شي

پوهاند رشتين پښتو ژبې ته يو علمي رنگ ورکړ، دا ددې لپاره چې دا ژبه

نوره هم دفصاحت او بلاغت اړخ پيدا کړي.

پوهاند رشتين لومړنی شخص و چې په کابل پوهنتون کې يې د پښتو ژبې

مسئوليت په غاړه واخيست او ددې ژبې د غنا او بډاينې سبب وگرځيد.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد، ۱۱۹ مخ.

پروفیسور پریشان خټک :

پوهاند رشتین صاحب لکه دکاني دروند په خپل ځای په خپله ځمکه او په خپل مقام ټنگ ولاړو او دکابل په پښتو ټولنه کې یې سره دنورو درنو عالمانو ډیر بنیادي کارونه کول چې دهغونه به مونږ دلته د پېښور پوهنتون په پښتو اکاډیمۍ کې استفاده کوله.

پوهاند رشتین یو ډیر بارعه او ځلند شخصیت درلود. خبرې به یې په دمه او سوچ کولې، څه چې به یې وې هغه به دکاني کرښه وه. په اول ملاقات کې به یې دخپل علمي تبحر او شخصي دروندوالي نقشونه په ذهن راکښل، دنوروملگرونه په ډیرو خویونو کې یو بیل شخصیت ؤ، بنده به یې په لږ ساعت کې په خپل احترام کولو آماده کړو او دیورښتینی مدبر په حیث ددې جوگه و چې له هغه څخه پر قول او عمل کې ډیر څه زده کړي.

ما چې په افغانستان کې درشتین صاحب کوم علمي شخصي او سیاسي حکمتونه ولیدل نو دهغه د ستر شخصیت ټول اړخونه راته معلوم شول.

زه په دعوي سره ویلی شم چې ما ډیر اوچت شخصیتونه د دنیا دیو سره تربل سرپورې لیدلي دي خو د پښتو ادب کوم بنیادونه چې رشتین صاحب لگولي دي او دیو عالم په حیثیت چې دکوم شخصي درښت مثالونه هغه پیش کړي دي هغه بیخي بې بدله دي او زه رشتین صاحب هیڅکله هیرولی نه شم.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۲۰مخ.

الحاج عبدالغفور ویاند :

پوهاند رشتین هیڅکله دخپلو شخصي او ذاتي گټو دپاره د پښتو څخه نه دی تیر شوی. خپله خوښي او خپل عزت یې د پښتو ژبې په ژوندي کولو او علمي کولو کې لیده، هماغه و چې د پښتو ژبې د خدمت په لار کې د

ډیر اوچت مقام خاوند شو. ترڅو چې پښتو وي پوهاند رشتین او پښتو ژبې ته دده خدمتونه به ژوندي او تل به دهغو کسانو په دماغ کې چې رښتیني پښتانه او د پښتو ویونکي وي پاتې وي.

پوهاند رشتین د پښتو ژبې او ادب لوی استاد ؤ. یوه ورځ پوهاند رشتین او دده څو ملګري چې زه هم پکې وم د لوی پښتون تاریخي شخصیت او د پښتو ژبې د تعمیم علم بردار خدای بخښلی وزیر صاحب محمد گل مومند لیدو ته دهغه کور ته لاړو. د معمول سره سم هلته د پښتو ژبې په حقله خبرې پیل شوې، یو ملګري د مرحوم وزیر صاحب نه دیوه شي په اړه داسې پوښتنه وکړه:

((بابا فلاني شي ته په پښتو کې څه وايي؟)) هغه په ډیر اخلاص مخ مرحوم رشتین صاحب خواته واپراوه او ویي ويل: هلکو: ما دا کار هغه وخت کاوه چې صدیق الله خان نه و، اوس چې صدیق الله خان شته تاسې د پښتو په حقله د هر مشکل د حل د پاره د صدیق الله خان نه پوښتنه وکړئ.

زما ددې تذکره مقصد دا ؤ چې د پښتو ژبې پوه او د پښتو د تعمیم علم بردار هم استاد رشتین ته د لوی استاد په نظر کتل او په پښتو کې یې دده پوهه منلې وه نو ځکه یې دخپل مکلفیت بار دده په اوږو واچاوه. د علامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۲مخ.

ډاکټر خورشید عالم:

د ډیر غورځېره ده چې پښتورشتین صیب و او که رشتین صیب پښتو وه. ارواښاد پوهاند رشتین د پښتني تاریخ یو نوموړی بچي ؤ په خپله هم یو تاریخ ؤ. هغه یو محقق، عالم، مفکر، سیاستدان او یو داسې نوميالي ادیب ؤ چې زه نشم کولای دهغه په باره کې هغه څه ووايم چې هغه یې مستحق دی هغه د عظمت یو مینار ؤ، زه چې دغه مینار ته گورم نو ټوپۍ مې

د سر نه وغورځيږي، د عظمت د دې مينار ستاينه زما کار نه دی ځکه چې زما د قلم توان دومره نه دی خو چې پښتونخوا کې گورم نومونږ په حيثيت د قام دخپل تاريخ خاورې او ژبې قرض داريو، خو پښتو، پښتونولي، پښتون قام او پښتون تاريخ او خاوره د ارواښاد پوهاند رشتين قرض داري ده زه نه يم پوه چې مونږ به حيث د قام خپل تاريخ ته څنگه مخامخ کيږو د قرض داري خو جنازه هم نه کيږي مونږ به د ارواښاد پوهاند رشتين قرض څنگه خلاصوو دابه د پښتنې ايمان سربې ايماني وي چې د دې تاريخ تسلسل ختم شي. زما په تش سلام به ارواښاد ته څه خوشحالي ورسې!

که زموږ زور سره همت مل نه شي. نو ژوند به راته يو پيغور شي او پښتون سره هغه دی چې په توره نه پريوځي. خوپه پيغورارو مرو پريوځي دا اوس دنوی کول کار دی چې فيصله وکړي. د علامه پوهاند رښتين بابا ياد، ۱۲۲ مخ.

ښاغلی محمد نواز:

ښاغلی رښتين صاحب صرف يو شخصيت نه و بلکې يوه اداره وه چې مونږ پکې خپله پښتو پښتونولي موندلې شوه او پښتون قام ته د دې ادارې نه داستفادي حاصلولو دپاره د قام د قلمکارانو پوهانو د پير محنت ضرورت و. د علامه پوهاند رښتين بابا ياد، ۱۲۲ مخ.

ښاغلی پرويش شاهين:

ماته به چې کله هم چيرته په پټه دکابل چاپ رساله او کتاب په لاس راتللو. د دغې په رڼا کې مې خپل ادبي سباوون شتمن کولو.

خو چې کومه رساله به مې هم لوستله، رشتين به هلته ضرور حاضر و، کوم کتاب له به مې چې پانې اړولې، رشتين به هلته موجود و، اول سرکې پری زه تيروتي وم. زما خيال و چې دا رشتين کوم انجمن دی. اداره ده. پراجيکت

دی. ډیر خلک ددوی په اداره کې کار کوي او دی یې د (رشتین) پراجیکټ د سیوري لاندې چاپوي خو چې وروستو مطالعې په سبب پوه شوم چې (نا) د ابل څوک نه لیکي، داخوپکې یو سړی دی چې لیکي یې او چاپوي یې. او دغه وخت کې یې زما په زړه او ما ز غورشتین صیب ډیر لوی او ژور اثر وغورځولو.

کومه رساله ده. کومه موضوع ده. کوم کتاب دی. څه عجیبه نابغه دی. هر څه لیکي او ډیر ښه یې لیکي. ادب دی، که تاریخ دي. که نقد یې لیکلی دی که گرامر یې لیکلی دی. که سمونه کوي. که سفرنامه لیکي. که موسیقی ته لاس اچوي. که ژبپوهنه راپرځوي. که دکلیو او سیمو په جغرافیه نظراچوي. که زاړه ټکي او لفظونه راگیروي او جاج یې اخلي. که سنسکریټ ته ځي او که زند. او ستا که پهلوي څیړي. که د پښتنو په شجره او خیلونو نظراچوي او که د عربي او اردو ژبو په ملغلرو بحثونه کوي. که د فکلور په ښاریه ننوځي او که د شعر په ښکلا کې غوپه کیږي. هر ځای کې گړندی هم دی او بريالی هم. او سم نیغ په برابر گوډر څیږي.

د پوهاند رشتین هڅه او مرام د پښتو ژبې د تاریخ فرهنگ او قدامت د سره سکول وو ترڅو دادکار او دمقام ژبه او چته شي. د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۳ مخ.

ښاغلی سلیم راز:

زه دومره ویلی شم چې ارواښاد پوهاند رشتین صاحب د پښتو ژبې او ادب دخپل عصر دهغو څو بنیاد ایښودونکو کې و چې نن یې پښتو ادب دیو مضبوط عمارت په شکل درولی دی او دنوي کول لیکوال یې دنورو چتولو او ښایسته کولو په عمل کې مصروف دي.

رشتين صاحب خونه يوازې په خپله تر آخروخته علمي او ادبي مبارزه جاري وساتله بلکې په خپل کور کې يې هم د پښتو دغه مشال قايم او دايم وساتلو چې د مرگ نه پس يې هم تسلسل جاري دی. اوزما په نزد دا ډير لوی کار دی. يقين لرم چې د علم او دانش دا سلسله به نه يوازې درشتين صاحب نوم ژوندی وساتي بلکې پښتو ژبه. ادب او تاريخ به هم مخ په وړاندې بوځي چې د پښتني وطن گوت گوت په رڼا او د پښتون اولس زړه. ذهن او نظريه معتبر، معطر او منور وساتي رښتيا ده چې رشتين رشتين و. د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۲۴ مخ.

الحاج عبد الله رشتين:

په مونږ دريو وروڼو کې پوهاند رشتين د لوړ فکر او دماغ خاوند و. هغه د يو تيز ذهن لرونکې و. که زه ووايم چې هغه نابغه ونوپه دې کې به کومه مبالغه نه وی شوی.

پوهاند رشتين دخپلې لوړې پوهې او تيز ذهن په برکت د خداي پاک د پيرزوينې او د قرآن پاک په فيض او برکت د علم او پوهې په آسمان کې لکه لمر وځليد.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۲۲ مخ.

الحاج فضل الله رشتين:

پوهاند رښتين ټول عمر پښتو او پښتنو ته خدمت وکړ، هغه پرته له دې بل هيڅ کار نه دی کړې، شپه او ورځ د پښتو ژبې او خپلو خلکو په خدمت کې بوخت و... باور وکړئ چې هغه به ډير ساده خوراک کولو د هغه جامې ساده وې، د هغه ژوند ډير ساده و، هغه يو متواضع شخصيت او سپيڅلې پښتون و، سبا ستوري مجله، دويمه گڼه ۱۳۷۹ کال ۷ مخ.

پروفیسر جہانزیب نیاز :

مہر ہفہ چہ نہ بی نام نہ بی نشان وی

تل تر تلہ پہ بنہ نام پایہ بناغلی

رشتین صاحب نہ مری کہ دیو کورہ لار خوپہ زرگونو پښتنو زړونو کي خان

تہ کور جوړ کړی دی د ټول عمر لپاره زموږ د لارې مشالونه دي هغوی په

خپلو وینو مونږ ته لیکلي دي.

پښتو ټینگه که پښتونه چي هم ژبه ده هم توره

تہ هم دي بي پښتون کړی تہ هم دا کړه مشهوره

تر کومه چي د پښتون یو بجي هم ژوندی وی درښتین صاحب دنوم انگازي

به په فضا کي خوری وي.

رشتین صاحب په پښتو عاشق و، پښتو د هغه لیلی وه او هغه یې مجنون

و. داسي عشق چیري هم نه فنا کیري، دا ابدی عشق دی دا هغه غمی دی چي

ورژي خو تخم په ټوله دنیا کي خپور کړي او دیو گل په خای یې زرگونه

گلونه گلونه تازه شي او ماحول په خپله خوشبویی معطر کوي.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۲۷ مخ.

اورا بنیاد خان عبدالولی خان :

اروا بنیاد پوهاند رشتین یو رښتینی پښتون ؤ، هغه خپل ټول

عمر د پښتو ادب د ترویج او په پښتون قوم کي د شعور د پیدا کولو لپاره

تیر کړ، پښتو ادب ته د هغه خدمات به ترقیامت پورې هیږنه شي.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۳ مخ.

سناتور اجمل خټک :

رښتین صیب په اخلاص او ایماندارۍ، رښتینولۍ، پښتون ولس لپاره خدمت کړی دی. رښتین صیب دیو نغري، دیوې کورنۍ، دیوې قبیلې، دیوې سیمې نه و. بلکې دهرې کورنۍ، قبیلې او بیا په مجموع کې دټول پښتون قام دسرتاج و.

دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۳مخ.

قاضی محمد امین وقاد :

ټولو منلی ده چې پوهاند رشتین دخپل وخت هغه بادیانته ، پوه عالم ،باهمته .دقوم اوملت رښتینی خدمتگاروچې له خپل بصیرت ، ذکاوت ، علمیت او همت سره یی دې ټولنې ته ډیرڅه ورکړي دي هغه دځان سره نه دي وړي ،بلکې دې ټولنې ته یې پریښي دي .که پښتو ورکه شی نو دپوهاند رشتین صاحب په اشارو کې به یې پیدا کوو ،او که غلطی پیدا شي نو دهغه له آثارو به یې اصلاح کوو .

دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۳۳مخ.

ښاغلی نورالبشرنوید :

پوهاند صدیق الله رشتین دافغانستان د ادب داستاذانو استاذ و ،هغه د افغانستان سپین پیری زوی و.ټول عمر یې پښتون قلم دپښتو د ادب او تاریخ لپاره دټول افغانستان دشناخت په دود په رپیدلولو لاسونو کې نیولی و او مونږن رشتین صاحب درپیدلولو لاسونه حرفونه داسې وایولکه چې هغه دخپلې خاورې په مخ دسانحې حرفونه لیکلي دي .

ای دپښتنو وطنه !

دپښتنو مسکنه

دغیرتونوزانگو

چې ستا په غيږ کې زنگيدلي بچي
ستا په سينه دي روزيدلي زامن
ستا د عظمت په انكاري ولي دي
زما پښتويي ولي پريښودله
هغه پښتو چې ما ليكلي هم ده
او ما ويلې هم ده
او ما ښودلي ده
هغه پښتو چې ما دمور د پيو په شان په ځان يو قرض لاره
زه ماشوم وم ، زه ځلمی شوم زه بوډا شوم
او زه مړ شوم
خودغه قرض ما ادا نه کړو
زه د ډالرو قرضداري نه مرم
دريالو بوج مې نه ماتوي
په ما کالدارې هم راپورې نه دي
خوزه دخپلې ژبې پوروپي ومه
زما بچو !
زما افغانانو !
زما شاگردانو !
ماله زما د ژبې پور ادا کړئ
ماله زما دخاورې مور رضا کړئ
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۵ مخ.

پروفيسر رسول امين:

پوهاند رشتين د هغو شخصيتونو څخه ؤ چې هغه د چا په پښو کې ونه لويږي. د چا په پښو کې يې سرتيت نه شو، د افغانستان په سريې چا سره سودا ونکړه. د افغانستان په سرباندې د چا په خدمت کې ونه دريد کله چې په کابل کې د کمونستانو رژيم راغی نو د مادروطن او پدروطن په نامه جبهه جوړه شوه او ده ته يې دعوت ورکړ چې په دې جبهه کې شامل شي. دوي غوښتل د پوهاند صاحب د علم د فکر، د ذهن د ليک څخه په خپله گټه کار واخلي مگر پوهاند صاحب يوازینی سړی و چې هغوي ته يې وليکل چې په داسې جبهه کې چې هلته د افغانستان د افغانانو په سر سودا کيږي هلته نه کښينم.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۲مخ.

سناتور غلام نبی چنکوري:

پوهاند رشتين ټول عمر کتاب او قلم ته وقف کړی و او دا يې مسلک او شغل و.

چې پری غم غلطوم دری مې محرم دي
يو قلم دويم کتاب دريم اشعار خپل
ارواښاد پوهاند رشتين په دی نظرو، چې د قوم خدمت د هر چا وجيبه ده
خود تعليم يافته او تيز فهمو خلکو ذمه واري ډيره درنه ده.

خدمت دې څومره په ما پور دی
چې ژوند پرې ورکړم نوبه څومره باقي شمه
د پوهاند رشتين درنه وضعه په سره سينه اوريدل. په حوصله ويل په
مخصوص انداز ليدل کتل او درانه کيناستل او پاڅيدل ډير خوندور وو.
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۲مخ.

ډاکټر راج و ليشاه خټک :

کوم کار چې پوهاند رشتين صاحب کړی دی هغه دا چې د پښتو تهذيب يې ژوندی کړی دی او که دانه وي نو خداى خبر چې د پښتون به څه حال و. رشتين صاحب د قلم په واسطه علمي سفر منزل ته رسولی دی.

کاظم شيدا وايي :

چې په غرونو لار شي صافه
قافله درومى تر کافه

دغه علمي لار رشتين صاحب صافه کړی ده او ده د پښتو ژبې او ادب د پرمختيا لپاره په افغانستان کې تر هر چا زياتې هلې ځلې کړي دي دا د پنځو ستورو څخه يو ځلاند ستوری و.
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۷ مخ.

سر محقق عبدالله بختانی :

پوهاند رشتين خپل ټول ژوند د پښتو ژبې خدمت ته وقف کړی و. دا خدمت په تعصب نه ؤ. بلکې ده دخپلې ژبې خدمت کولو څوک چې خپلې ژبې ته خدمت کوي هغه تعصب نه گڼل کيږي.
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۷ مخ.

ښاغلی هميش خليل :

کوم کار چې پوهاند رشتين پښتو ژبې ته کړی دی. هغه يقيناً ډير دروند کار دی. څوک چې د ژبې لپاره دومره ډير کار وکړي هغه هيڅکله مرگ نه لري بلکې دهغه نوم د تل لپاره ژوندی وي.

د ادب په محبت کې لاثانی و

د پښتو د ښيرازۍ ارمانې و
د ادب په حواله تور و تيار و کي
د وطن په افق ستوري کارواني و
ځکه تا خپلو شعرونو کي زه ستايم
خدای گواه چې ستا د فکر همنوايم
ستا قلم و دوخت مري ژوندي کړي
ځکه ستا دغه اعجاز باندې گوايم
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۸ مخ.

ښاغلی انور الحق احدی:

پښتو ژبه چې په قانون کې ملي او رسمي وگرځيده. په دې برخه کې پوهاند
رشتين صاحب ډير زيار ايستلی دی او ډير کاريې کړی دی. پوهاند رشتين
صاحب د ملت جوړولو په کاروان کې ډير ستر او مهم رول لوبولی دی.
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۸ مخ.

سيد صابر شاه صابر:

پوهاند رشتين د افغانستان د پښتو ادب په تاريخ کې د خان بابا وزير محمد
گل خان مومند نه پس. نه ساری لري او نه ثاني. که پوهاند رشتين نه وی نو
خدای مکړه داسې نه ده چې گنې پښتوبه په افغانستان کې نه وه خودانن
چې پښتو ژبه په څومره تيزۍ سره مخ په وړاندې روانه ده په دې کې
د پوهاند رشتين لوي، قوي، او بنيادي لاس ضرور دی.
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۳۹ مخ.

ښاغلی فدا محمد فايض:

استاد رشتين په داسې وخت کې د پښتو ژبې او ادب تاريخ ليکلوته ملا وټرله چې دده دمخه څوک په دې لارنه وو تللي دا منډه مات کړه په پښتو ژبه کې لا چا ژبپوهنه، ژبښودنه سمه نه پيژندله، ددې ډگر لومړني قدمونه استاد رشتين کيښودل نورو يې پيروي وکړه، ارواښاد رشتين پر پښتون قام او افغاني ټولنه ډير حقوق لري. د استاد رشتين په خير شخصيتونه ددې وړ دي، چې پوهنتونونه يې په نومونو ونومول شي. علمي ادبي او فرهنگي ټولنې يې په نومونو جوړې کړای شي. دهغوی آثار چاپ شي. دهغوی د آثارو د لوستلو او خير نوزمينه برابره شي او دهغوی د ژوندی وساتل شي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد، ۱۴۰ مخ.

پوهاند ډاکتر محمد رحيم الهام:

زه د پوهاند رشتين صاحب شاگرد وم ماله دوی څخه ډير څه زده کړی دي. پوهاند رشتين يو ثابت قدم انسان ؤ، دروغ يې نه ويل دا خلاص او اخلاقی جرئت خاوند ؤ، چې دا دده د علميت پوره نڅښه گڼلی شي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد، ۱۴۲ مخ.

استاد محمد آصف صميم:

پوهاند رشتين د پښتو ادب هغه گلبن ترخپلې وروستۍ سلگۍ پورې په خپله مينه، وينه او ژمنه سمسور او ښيراز وساته چې (دده په خپله وينا) ددې عصر خوشال خان (محمد گل مومند بابا) دميوه يې نيا لگيو په

ایښودو جوړکې، د پنځگونو ښوالو لومړنی او پیاوړی ښوال (علامه حبیبی) د ښ د بنسټگرېل پسې واخیست، استاد خادم پکې دشعر او ادب کیاری او کوراپي جوړکړل، استاد الفت ورته دخپلو مغزوله سینده د ژورو فکري، ابتکاري او فلسفي رموزو لښتي ورتیرکړل، استاد ښوا پکې د عقل او سد د بندونو په ماتولو درندی بی سدی او متحد د مفاهیمو ښایسته او ډولي خیابانونه وایستل او پای کې زمونږ رشتین خدمتگاریې وهری گلونې او هرگلبوتي څانگه دخپل رسا پښتون سوچ له بوخڅې نه دورښمینو ټوکیو په رنگونو وگاڼله، ویې رنگوله او دهرې څانگې او شگوفې په ښکلا کې یې د زړه دوینو رنگ ورگډ کړ او دهرې څانگې په اغزی کې یې دنظم او نثرگل غونچې وټومبلې او د پښتانه کول او پښتنی ټولنې دمغزوپه خوږ بویۍ کې. د علامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۴۲مخ.

ښاغلی سرمحقق زلمی هیواد مل: پوهاند رشتین د افغانستان یونومیالی فرهنگي شخصیت ؤ او د پښتو نامتو خپرونکې او ژبپوهاندو. د علامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۴۳مخ. ښاغلی محمد جاوید خلیل:

د پوهاند رشتین عالمانه خبرو او دروند خوی به ډیرخوند کولو که د ژوند په هر ډگر به ترې څه پوښتنه وشوه نو ډیرپه زړه پورې ځوابونه او دلایل به یې ورکول. گویا په خپل ذات کې یوه ډکشوري وه، یوه انساني کلوپیدیا وه. یوانجمن و. یوه اکیدیمي وه هغه د پښتو ژبې او ادب خدمت خپل فرض گڼلی و. دامینه دافرض یې ترآخري عمرپورې برقرار وساتل.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ١٤٣ مخ.

ښاغلی میا روښان خادم:

مرحوم پوهاند رشتين په پښتو ژبه او پښتون قام مين شخصيت ؤ او دغه مينه يې حقيقي وه ځكه دخپلې دغې مينې د اثبات دپاره يې عملي کار کړی، کتابونه يې ليکلي او د پښتو ژبې د علمي پانگې په پياوړتيا کې يې پوره ستره ونډه اخيستې ده او په خپل دغه روش يې ځانته په افغان ملت کې ستر ځای جوړ کړی او د هر فرهنگپال او په خبره پوه شخص په زړه کې ځای لري.

رشتينه ستا په مرگ سره طوفان و خوځيده

ويده پښتون له کته پر آسمان و خوځيده

زمونږ په کلي کور کې ولی ویردی او ماتم دی؟

چا وويلی پنځم لمر له آسمان و خوځيده

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ١٤٣ مخ.

ډاکټر حفيظ الله خوږ لن:

د پوهاند رشتين صاحب نوم د پښتو او پښتو ټولنې سره داسې غاړه غړۍ او

پيوند شوی دی چې ديو بل څخه نه بيليدونکی ښکاري او کله چې

د پښتو او پښتو ټولنې نوم ياد شی ورسره جوخت د مرحوم پوهاند رشتين

نوم په ذهن کې را ژوندي شي. او کله چې بيا درشتين صاحب نوم واخستل

شی نو د پښتو او پښتو ټولنې نوم ورسره په ذهن کې بريښنا کوي.

دغه وياړ درشتين صاحب ته دهغه د صادقانه خدمتونو په بدل کې ورپه

برخه شوی دی چې د پښتون کهول خوږې ژبې ته يې کړي دي.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ١٤٤ مخ.

ډاکټر مير احمد اکبر:

د پښتو ژبې مشهور متل دی چې (سل دي و مړه خو د سلو سره دی مه مړه).
درشتین صاحب پوهه او زړه ورتیا به په ګوتو شمارو افغانانو کې
پیداشي. په رښتیا چې پوهاند رشتین په پښتو او افغانیت ټینګ شخصیت
و، وطن ورباندې ګران و نوځکه د وطن په ناخوالو ډیر ودرید.

په هجرت بې وطنۍ کې ډیر غمگین شوم
چې خبرزه د پوهاند صاحب رشتین شوم
چاپه غوږ کې راته وویل دا هم لار
ما ویل څوک؟ سم د غصې نه ورته شین شوم
ما ویل هراfgان زما د زړګي سردی
څوک که پورته د پامیریا د خیبردی
ای (اکبره) مات ګوډ شعردی ورنه جارو
دارشتین صاحب مومند د ننگرهارو

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۵مخ.

ښاغلی محمد معصوم هوتک:

مرحوم پوهاند رشتین د پښتو ژبې او ادبیاتو د ژوندی کولو د غورځنګ
یو ستر سالار و. دده علمي جدو جهد د و مړه دی چې نسلونه نسلونه به دده
د آثارو څخه استفاده کوي. دده علمي هلوځلو او خدمتونو ته ټول پښتانه په
درنده سترګه ګوري.

یو لوی ویرمو و کورته له ناوړینه سره ولاړ
محفل د پښتو ژبې درشتینه سره ولاړ
د پوهې او ادب پر ګدی ناست یو ستر مرشد و
له وعظو له ارشاد اوله تلقینه سره ولاړ

سالارد قافلو و دپښتو د خوځښتونو
له علم وله وقار اوله تمکینه سره ولاړ
سرونه پرې زنگیرې لارویان د ادب ژاړې
یو سترویار رانه ولاړ خوله تحسینه سره ولاړ
خاطریې لټاوه پکې اهو نه وو دروند غم و
یو قصرد ادب له شاه نشینه سره ولاړ
پیرۍ پکار دي چې درشتین خلا څه که شي.
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۵مخ.

ښاغلی سلطان جان کلیوال :
استاد رشتین د پښتو ژبې د سم لوستلو او سم لیکلو د پاره د پښتو ژبې
گرامر ترتیب کړ او په دې توگه یې وکولای شول چې د معیاري
پښتو د لیکلو په ډگر کې تربل هر چا مخکې شي او خپلې ژبې ته تلپاتې
خدمت وکړي ، سربیره پردې ارواښاد پوهاند رشتین د پښتو ژبې د زده کړې
د پاره داسې نوې لارې پیدا کړې چې د غیر پښتو ژبې کسانو د پاره هم
د پښتو ژبې زده کړه آسانه کړی.

خپې د غم دی را روانی د پښتو په کلي
چې دا ستا د مرگ خبر راغی د دوپه کلي
که ستوري نشي او دستور وځای ژرونه نیسي
بیبا به پښتو گرځي سرتوره د پردوپه کلي
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۵مخ.

ښاغلی عبد الباري جهاني :

اروانباد پوهاند رشتين خپل ټول عمر د پښتو ژبې خدمت ته وقف کړی و، هغه د پښتو ژبې د ادب، گرامر او کلتوري څېړنو او تحقیقاتو په ساحو کې برجونه درولي دي.

پوهاند رشتين د پښتو ژبې د گرامر په برخه کې خصوصاً داسې تحقیقات وکړل چې د ډیرو داخلي او خارجي پوهانو پام یې دغې په زړه پورې او په ضمن کې نیمگړې پاتې موضوع ته واړولو.

مونږ په خواشینۍ سره ویلای شو چې دا گړۍ د گوتوپه شمیر پښتانه دهغه سره سیالي کولای نه شي او ځای به یې د تل لپاره خالی وي. د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۶ مخ.

ډاکټر سلمی شاهین:

پوهاند رشتين یو همه گیر شخصیت و. د علم غر، د مینې چین، د صبر انتها، د پښتو خواخوږی، د اخلاص مجسمه. د اصولو علمبردار، نه سترې کیدونکی، خواریکښ دلفظ په حرمت پوه، ادیب، شاعر، محقق، مولف په یو ذات کې څه څه نه و.

هغه د کتاب او قلم نه پرته په دنیا کې بل هیڅ کار نه و کړی، هغه خدای پاک د پښتو په خدمت کې لگولی و، هغه دخپل قلم آخري څاڅکې سیاهي او دخپل زړه آخري څاڅکې وینه هم د قلم په خدمت کې لگولې ده. دهغه قلم وچ شوی نه دی.

د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۴۷ مخ.

ښاغلی ببرک میا خیل:

پوهاند رشتين خپل ټول ژوند د پښتو ادب د خدمت لپاره وقف کړی و. هغه پښتو ژبه په داسې سترو سترو کارنامو ویاړله چې که د پښتو ژبې او ادب

یولیکوال او خپرونکی ژوندی وي د دغه ستر انسان د استرې کارنامې به له یاده ونه باسي.

پوهاند رشتین یو داسې گنج او خزانه وه چې په زړه کې یې هر ډول ادبي ملغلرې پرتې وې هغه داسې یوه ستن وه چې په خپل ټول معنوي قوت یې زمونږ د ادب مانۍ پرېښودرولې وه. د علامه پوهاند رشتین بابا یاد ، ۱۴۹مخ.

ډاکټر زرغونه زیور رشتین:

پوهاند رشتین بابا د پښتو او پښتونولۍ یو سمبول، د پښتو ژبې ادبي اتل او قهرمان په پښتومین یو رښتني خدمتگار و.

ارواښاد پوهاند رشتین به څوک نه پیژني! پوهاند رشتین داسې یو شخصیت و، چې نه دخپل قام نه دخپل تاریخ، نه دخپلې ژبې، نه دخپلې خاورې مقروض له دې دنیا تللی دی، خوتاریخ پښتو ژبه، پښتنه خاوره او پښتون قام دده قرض داری دی او ښایي چې دهغه حقونه ادا کړي.

خدمت دی څومره په ما پور دی

چې ژوند پرې ورکړم نو به څومره باقی شمه

د علامه پوهاند رشتین بابا یاد ، ۱۵۱مخ.

الحاج حبیب الله رشتین:

لوی استاد علامه پوهاند رشتین د پوره عزم او ارادې خاوند و. ثبات دده د ټول ژوند راز و، صداقت، راستي، ایمان داری دده په وجود کې اغېز شوی وه. هغه د یو رښتیني خدمتگار په حیث د وطن دوستۍ په روحیه

او د پښتونولۍ په جذبه د پښتو ژبې ادب، د پښتون قام د آينده سمون او جوړښت لپاره بنيادي او تعميري بنسټونه کيښودل. د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۵۱ مخ.

استاد سعد الدين شپون:

د پوهاند رشتين د پښتوليکلويه طريقه منکراعتراض کولی نه شي زما هيله داده چې که رشتين صاحب د نثريه ليکنه و درومي دلري پښتونخوا په وينا (دابه ورله ښه شي).

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۵۲ مخ.

ښاغلی نورالحق علمي:

پوهاند رشتين دا ولس په ذهني، کلتوري، اقتصادي او د ژوند دنورو برخو په لوړتيا او پرمختيا کې لويه ونډه درلودله او د ټول ولس د آبادۍ، ترقي او نيکمرغۍ غم او فکر ورسره وهغه دخپل ملي لرغوني کلتور غنا، خلا او جلال غوښت او تل به يې دا سپارښتنې کولی چې هيوادوال دی نظم او ثبات وساتي چې د ټولو قومونو ژبې او کلتور خوندي پاتې شي.

دهغه آرزو دا وه چې موجوده شرايطو کې دې ټول ملي پوهان، اديبان او بادرده شخصيتونه لاس يو کړي د دې مرغه سياستونو او کرغېړنو رقابتونو خلاف دې متحد شي او دا هيواد دې دنورې وړانۍ او فرهنگي چپاول څخه وژغوري.

د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۵۳ مخ.

ښاغلی محمد عارف غروال:

د پښتو په لوی جهان کې لکه غرو

د ادب په شنه آسمان کې لکه لمرو
ولولويې ویده زړونه وینبول چې
دی زموږ له اټکلونو څومره لوړو
په قلم کې یې وزور ژبه کې شورو
ځلاند ستوری دافغان دستر تېرو
میرنی دزمانی و، تنگیالی و
دپوهانو عالمانو سرلښکرو
په رشتینه لارو لارښتین استاد و
د (غروال) دمیرني اولس زیور و
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۵۴ مخ.
استاد نصرالله حافظ :

بیا یوه رښتینې ډیوه مړه شوله
بیا مو د ماتم په کلي شپه شوله
یورشتین راته پاتې وپه مینه کې
تل به پرې دسترو زړه دمه شوله
تا باندې وه گرانه د وطن خاوره
ځکه دې د عمر بستره شوله
لاره چې یو یو ورته دمینی یار
دادنیا حافظ ته غم کده شوله
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد ، ۱۵۵ مخ.

محمد ایاز (ملنګیار) :

چې یې کړی په رشتیا خدمت د قام وي

ياد يې پاتې په دنيا کې به مدام وي
د پښتو ژبې صديق اديب رشتينه
په پښتو کې به دې ياد به خاص و عام وي
که رشتين شير خان دې مل شو په سفر کې
په دنيا کې د ژوند يو دا انجام وي
پښتون قام د ملنگياره سره وايي
دعا گانې به زمونږ د خولې کلام وي
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۵۸ مخ.
بناغلی خير محمد احمدی:

تر عمره چې روان شريک په لار و دخپل قام
بناغلی او منلی وفادار و دخپل قام
انځور يې ارمانونه دخپل قام کرل په قلم
رشتين خو (احمدی) يولوی فنکار و دخپل قام
د علامه پوهاند رښتين بابا ياد ، ۱۵۹ مخ.
ډاکټر وږمه رشيتن:

پر انستې کتاب
د خپل ځان د پيژندنې په تکل کې
ما بس لوستی يو کتاب دی
تری زده کړې مې پښتوده
هم پوه شوي په مطلب يم
ما خپل ځان په کې موندلی
پيژندلی مې پښتون دی
خپل وطن مې پيژندلی

هم له مينې يې خبر شوې
د وطن په پاڪه خاوره
قرباني مې ترې زده كړې
(حبیبی) مې دی لوستلی
بینوا مې پیژندلی
د خادم د جذبې لاره مې موندلې
د الفت په مطلبونو پوهیدلې
ماترې لیدې رڼا گانې، مثالونه
لوی پښتون مومند بابا دی نوموړی
پوهیدلی په فکرونو تکلونو
د بابا فخر افغان خپل
ما دا هرڅه دي زده کړي
له پرانستې یو کتاب نه
دا (رښتین) کتاب رښتیا دي
چې شهکاردی د تمام افغانستان
د علامه پوهاند رښتین بابا یاد، ۱۲۳ مخ.
پوهاند ډاکټر زیور

...خومره چې پوهاند رښتین د پښتو ژبې او ادب لپاره په مسلکي توگه
کار کړی او علمي، ادبي، ژبني، فرهنگي اثار یې رامنځ ته کړي دي چې هغه
له هیڅا څخه پټ نه دي هغومره بل چا نه دي کړي.
لوی استاد پوهاند رښتین د پښتو ژبې په ادب پوهنه او ژبپوهنه کې لکه
د عربي ژبې سیوییه، خلیل او اخفش غوندې بنسټ ایښودونکي او مخکښ
بلل شوی دی. چې ددوي دغه فکري مدرسه تراوسه د تطبیق وړ ده او وي به.

لوی استاد پوهاند رښتین پښتون او د پښتو ژبې او ادب ته دیوشاعر ادیب، مورخ، ژبپوهان، نقاد، خپراننده، ژورنالیست په توګه په صداقت ایمانداري، مینې، رښتینولۍ، پښتونولۍ خدمت کړی دی د ارواښاد علامه لوی استاد په علمي، ادبي، ژبني، فرهنګي او نورو خدمتونو په هکله ډیرې زیاتې لیکنې کیدلای شي خوزه دلته یوازې دده په ادبي خدمتونو او نوښتونو باندې یو څو خبرې کول غواړم. ده د پښتو ادبیاتو په دواړو برخو (نظم او نثر) کې دومره ډیر آثار او لیکنې کړي دي چې هر یو اثر باندې غږیدل او څه لیکل په دې لنډ وخت کې به اسانه کار نه وي.

دا استاد په ادبي، تخلیقي او تحقیقي آثارو کې یوازې د (خوږې وږمې) نومې اثر په نظم دی نور ټول آثار یې په خواږه نثر لیکلي دي ښه قوي شعرونه یې ډیر خوښ وو خو د کمزوري او بې مطلبه شعر طرفدار نه و ځکه په یوه لیکنه کې ارواښاد فرمایلي دي: ((ښه شاعران د قوم سترګې دي، خدای پاک دې دا قوم بې سترګونه کړي)) او دی د پښتو ژبې د نثر د برخې په کمي او ضرورت ښه پوه شوی و، نو ځکه یې په دغه میدان کې ډیر مهم او ارزښتناک کتابونه او رسالې ولیکلې.

پوهاند صاحب د لومړي ځل لپاره د پښتو ادب تاریخ په ۱۳۲۳ هـ ش کال لیکلی او ادبي تاریخ د دورې یې ډلبندي کړي دي چې له ده څخه دمخه په پښتو ادب کې چا دا کار نه دی کړی.

بله دا چې لوی استاد د ادب تاریخ د لیکلو لپاره تر هر څه دمخه د پښتو ادبي تذکرې ضروري ګڼلې، چې بیا د دې تذکرې څخه د ادب تاریخ جوړ شي. نو هماغه وو چې ارواښاد د پښتانه شعرا په لومړي ټوک کې د لسو

تنو شاعرانو معرفي او بيا د پښتانه شعرا دوهم ټوک ليکل په ادب پوهنه کې
ډير ستر کار دی.

ده د پښتون نثر دورې هم ډلبندي کړي چې د پښتو د نثر هنده يې ښه
بيلگه ده. چې دغه کارز مونږ د استادانو او محليينو لپاره ډير ارزښتمند او
په زړه پورې گڼل کيږي.

د نثر په ميدان کې دلوی استاد لوړ صلاحيت پخه تجربه دهيرولونه ده.
د پښتو په هنري او ادبي نثر کې دده قلم پياوړی، رساو او بې جوړې دی.
زموږ د پښتو په معاصرو ادبياتو کې د هنري ادبي نثر د مخکښانوله ډلې
څخه استاد رښتين ديو منلي سوچه روان سبک خاوند دی. دده نثر په
موجوده وخت کې په رښتيا سره سم بې عيبه له خارجي اغيزې نه خلاص
دی.

دده د نثر ژبه خوږه سپيڅلې، مطلبې او گټوره ده چې گڼ
شمير نثرونه يې د ادبي پارچو، تاريخي، اجتماعي انتقادي نثرونو په ښه
خپاره شوي دي.

پياوړي استاد په خپلو هنري، ادبي نثرونو کې ډيرې ښکلي په زړه
پورې پښتني تشبېه گانې، استعارې کنايې يې (د پښتو قصې) او
(د ښکلا وړمه) د (ژوند پلوشې) کې د مضامينو په رنگينولو سره خوند او
رنگ لاسيات کړي دي، ديو ليکوال په قول د ښکلا وړمه په کتاب کې
ارواښاد پوهاند صاحب په نثر کې شاعري کړې ده. په هنري ادبياتو کې
ډرامه ليکل په فني توگه دده (پښتني ميرمنې) ښه او ژوندی مثال دی.

د ځينو ليکوالو په نظر پوهاند صاحب د ژبپوهنې او ځينې نور بيا
هغه د ادب پوهنې د څانگې غښتلی ليکوال بولي خو دابه گرانه وي چې
څوک دې د اپريکړه وکړي.

هغه په بیلابیلو علمي، ادبي برخو کې خپل د قلم نیلی ځغلولی دی. د ژبې او ادب په هره برخه کې یې هراړخیز (همه جانبه) کار کړی دی او دا هغه وخت سړي ته معلومیږي چې د دوی ټول اثار ولولي او مطالعه یې کړي.

نوي ابتکارات چې پوهاند صاحب د ژبني او ادبي اصطلاحاتو په برخه کې کړي دي څرگند او ښکاره دي.

په ادبیاتو کې د ادبي سبک او ادبي مکتب موضوع ډیره مهمه مسئله ده چې استاد د دې موضوع توپیر په ښه شان ښودلی دی. او (د پښتو ادبي مکتبونو) په نامه یې په زړه پورې رساله لیکلې او چاپ شوې ده.

که ووايو چې په بره پښتونخوا کې پوهاند رښتین د سفرنامو په لیکنو کې بابا دی، نو مبالغه به مونه وي کړی، د لوی استاد رښتین په سفرنامو کې دهند سفر، د ننگرهار ننداره، د بدخشان ننداره، د قطغن سفر، د خوست لیدنه، الیشنګ او الینګار ننداره د عشق آباد سفر، د شوروي اتحاد سفر، د مصر سفر، د پېښور سفر او نورې مشهورې دي.

د ادب پوهنې په مهمې څانګې (ادبي تنقید) کې: کره کتنه، ژوره کتنه، نوې کتنه، کره کتنې ته ژوره کتنه او داسې نورې علمي اصطلاحګانې رواج کړي دي.

په مسلکي توګه د دګدرونو په روزلو کې پوهاند صاحب د ادبیاتو د پوهنځي لپاره درسي کتابونه هم لیکلي دي، او د یومنلي او پیاوړي استاد په توګه پېژندل شوی شخصیت و چې د پښتو ژبې او ادب د پرمختیا او پیاوړتیا لپاره یې ډیر شاګردان روزلي، د علم او ادب په ډګر کې خدمت ته چمتو کړي دي، چې دهغوي له ډلې څخه، خالدروښان، میرحسین شاه،

ډاکټر محمد حسن کاکړ، سليمان لایق، پوهاند حبیب الله تږی، پوهاند ډاکټر الهام، سعد الدین شپون، محمد صدیق روهي، ډاکټر سیدال شاه پولاد، ډاکټر عبدال حکیم هلالی، ډاکټر دولت محمد لودین، ډاکټر نورزی، ډاکټر زیار، ډاکټر زیور، ډاکټر زرغونه، شریفه او نور..... نومولی شو.

همدارنگه پوهاند رښتین په ډیرو سختو شرایطو کې په گردیز او فراه کې (ورانگه)، (سیستان) اخبارونه تاسیس کړل او چاپخانی یې په کاراچولي دي.

پوهاند صاحب دکابل مجله دهیواد اخبار، دزیري جریده هم چلولي ده. دورېمې مجله هم ددوي له علمي فیض څخه مستفیده وه.

څنگه چې لوی استاد پوهاند رښتین په پښتو ژبه حاکم او برلاسی و، نو کومې ترجمې چې له اردو، عربي، فارسي څخه په پښتو کړي دي په هغو کې د ترجمې رنگ نه ښکاري. په ترجمه کې هم د پوره صلاحیت او استعداد خاوند و، ددې ټولو خبرو څخه زما مطلب دادی چې د ژبپوهنې او ادب پوهنې په ډگرونو کې داسې موضوع نه ده پاتې چې هغه دې پکښې د قلم نیلی نه وي غځولې.

د تاریخي پېښو، اجتماعي مسایلو، سیاسي، ولسي، فرهنګي او نورو برخو کې کره لیکنې دده د آثارو پوره جوت مثالونه دي.

د پوهاند رښتین دهم دورې پوهاند ددوی د پوهې معیار په مختلفو ساحو کې ډیر عالي او لوړ ذکر کړی دی. د مثال په توګه، کله چې د پښتو ادب تاریخ چاپ شو او پوهاند حبیبی ته ورسید نو هغه سمدستي پوهاند رښتین ته داسې ولیکل، په قلم دې برکت شه داسې ګټور کتاب دې لیکلی، دی چې پښتو ادب کې دداسې کتاب زیات ضرورت و.

همدارنگه يووخت چا دمحمدگل خان مومند خخه ديوي کلمي د جوړښت او معنا پوښتنه وکړه، هغه په ځواب کې وويل، چې اوس صديق الله خان شته ددې خبرې مطلب دادی، چې پوهاند صاحب دلغت پوهنې په ټولبرخو کې پوره پوهه درلوده دلغاتوپه ريښې، معنا تفسيراو تشرېح کې ټاکلی مقام او پوهه درلوده.

په ۱۳۵۵ ش کال دکابل پوهنتون دژبو او ادبياتودپوهنځي دپښتوڅانگې محصلانود پوهاندرشاد خخه داسې پوښتنه کړې وه چې په افغانستان کې په ژبه او ژبپوهنه کې کوم يوليکوال پوره غښتلی دی؟ پوهاند رشاد په ځواب کې داسې ويلي وو: په ژبپوهنه کې دژبې دقواعدو، په گرامري، لغوي او نورو څيړنو کې پوهاند رښتين غښتلی نوميا لي پوه دی او په پښتوژبه کې پوره نامي دی.

دمعاصرغزل بابا اميرحمزه شنواري په خپلواشعارو کې داروانښاد خادم صاحب او پوهاند رښتين صاحب په باب داسې ويلي دي: ماچې دخادم او درښتين علم ته پام وکړ زړه مې دافغان وپاکې خاوري ته سلام وکړ

په لندن کې دبين المللي شخصيتونو دپيژندنې په کتاب کې دپوهاند رښتين سوانح، آثار او شخصيت په هکله دمعلوماتوبيان هم دده دنړيوال شهرت څرگندونه کوي.

څومره چې پوهيږم دپوهاند صاحب اړيکې په هيواد کې دننه او بهرله خلکوسره په علمي، ادبي چاپيريال کې زياتې وې. دوی به تل ادبي ټوليو، انجمنونو، دعلم او ادب دځاوندانوسره نيغ په نيغه اويادليکنوله لارې اړيکې درلودلې. څومره به چې دوی خپلوادي ملگرو، دوستانو، شاگردانو ته ليکونه استول نو هغوي به هم ددوي سره متقابلې اړيکې او

پيرزوينې جاري ساتلې وې ددوي د شاگردانو له ډلې د اوسني معاصرې دورې ادبي، انتقادي ليكوال، ژورنالست سعدالدين شپون له امريكې څخه په يوه ليك كې ددوي په اجتماعي، تاريخي شخصيت داسې ليكلي دي:

(... دنورو پښتنو قدرخو كوم، مگر ستاسې لا ډير ځكه چې په دې تيره لسيزه كې د،، او نورو همت مې وازمائيه او ستاسو هم دهغوي به بد نه و ايم مگر تاسو چې په كوم پښتنې غرور محمد گل خان مومند ميراثه محفوظه و ساتله دهغې ثاني كم وليدل شو. ماته ټول احوال معلوم دي او كه جگې شملې ته چا جايزه وركوله زما كانديد به تاسې يې. خدای مو خاله ودانه او د تاريخي شهرت څلي او جنده موجهه لره. ستاسو مخلص شپون.

په رښتيا سره پوهاند رښتين پوره ديودايرة المعارف حيثيت درلود. يوه مكمله ډكشنري وه، يونانچمن و، يوه اكاډيمي وه او په دې توگه د ۱۳۴۸ كال د افغانستان په علمي او ادبي چاپيريال كې د پنځو ادبي ستورو په ډله كې پيژندل شوی شخصيت دی او د معاصر ادب په اسمان كې يود هغو پنځو ځلانده ستورو څخه دی چې تر ډيرو پيړيو به يې پلوشې خپل قام، ولس ته دلارې مشالونه وي.

په هر صورت كه نن لوی استاد ددې غم لري نړۍ څخه سترگې پټې كړي دي، خو په معنوي توگه هغه تل ژوندی دی او وي به او ترخو چې پښتو ژبه او ادب ژوندی وي، ادبي ټولنې او پښتني نړۍ اباده او ودانه وي نو دهغه ياد به تازه وی.

اروا دې دده ښاده وي.

دلوی استاد پوهاند رښتین یاد ، فضل الله رښتین ، ۲۰۰۰م کال ، ۱۹۹ ،
۲۰۲ مخونه.

پوهاند رښتین د پښتو خدمت په لاره کې د مضراحتیاط دیوالونه ونړول
پوهنیا محمد اسماعیل یون

دهیواد دملي ژبې او ادب ستر خدمتگار پوهاند صدیق الله رښتین د ژوند
او اثارو او دهغه د ادبي خدمتونو د څرنگوالي په باب تراوسه پورې ګڼ
شمیر لیکنې خپرې شوې دي. په زیاتو لیکنو کې د استاد درغنده کلتوري
کارونو ستاینه او یادونه شوی او دی د پښتو ژبې او ادب یوه ځلنده او
ویارمنه پاڼه ګڼل شوې ده. استاد دا اتلولي او ستروالی په اسانۍ سره
ترلاسه کړې نه دی، بلکې دخپل فکري نبوغ تر څنګ یې د ځان تیریدنې او
ژوند څارنې د جرئت په زور د اوياړ ګټلې دی. زه غواړم د استاد شخصیت
د ستروالي او بريالیتوب په همدې برخې چې ظاهراً خلکو ته څنګزنې
ښکاري خو په حقیقت او واقعیت کې همدې برخې استاد په ټولنه کې
د درنښت، ګرانښت او ستروالي پورې پرتله رسولی دی. څه ووايم.

ځینې ارواپوهان چې د شخصیت د ودې بیلابیل پړاوونه یې
څیړلي، دې پایلې ته رسیدلي چې نوم د نومول شوي (اسم دمسمی) له
شخصیت سره په یوه یو ډول اړیکې لري، دوی په دې نظردی چې د نوم مانا
د شخصیت په وده او اخلاقي جوړښت کې بې اغیزې نه ده. که چیرې
دیو شخص د نوم مانا مثبته وي نو شخص کوبښن کوي چې دوخت په
تیریدو سره په خپل شخصیت کې دخپل نوم د مانا څرک څرګند کړي. په
اخلاقي شعوري او ناشعوري ډول خلکو ته دا په ډاګه کړي چې دده نوم دده له
شخصیت سره سمون لري. که چیرې دیو نوم مانا منفي او بدرنګه وي
نو دهغه نومول شوی ورور ورو دهغه له مانا سره روږدی کيږي او بیا دخپل
نوم د مانا په عمل هم لاس پورې کوي او په نتیجه کې له دې شخص څخه

یو منفي کرکټر جو پرېږي. البته دا خبره سل په سلو کې پلي کیدونکې نه ده خو ترډیره بریده واقعیت ته نږدې ده.

پوهاند صدیق الله رښتین یوله هغو شخصیتونو څخه دی چې نوم یې د مانا له مخې په مثبتو نومونو کې راځي، دهغه لومړی نوم د (صدق) یانې رښتیا له رښې څخه جوړ شوی چې پوره صدیق یې له خپل دویم نوم رښتین سره د مانا له پلوه بشپړ مساوي او مترادف دی. نویو شخص چې دنوم د مانا له مخې دوه ځله مثبت او رښتین شي، نو داروا پوهنې له مخې سړی اټکل کولای شي چې هغه به د شخصیت له مخې څومره لوړ او ستر انسان شي.

استاد له کوچنیوالي بیا تر ستروالي د همدغو دوو نومونو له مانا ورسره ولویده، لوی شو او ستر شو. ددې نومونو مانا بیا د قلم په روح او ذهن په دنیا کې شنه شوه او له ده څخه یې داسې یو شخصیت جوړ کړ چې د عمر تر پایه یې هیڅکله هم خپل شخصیت د تکلف او تصنع پر ناروغۍ اخته نه کړ، لکه څنگه چې رښتین و، همداسې رښتین پاتې شو. خدای پاک که له یوې خوا د استاد په ذهن او فکر کې دیولوی نبوغ چینه شنه کړې وه او د صداقت ځانګړی امتیاز یې ورکړی و، نوله بلې خوا یې دده په زړه کې د داسې یوې مینې زړی کرلی و چې دهغه زرغونیدلو، پاللواو لویدلودده د صداقت او فکري قوت یووالي ته اړتیا لرله. استاد وايي ((خدای پاک د هر چا په زړه کې یوه مینه اچوي او هر څوک له یو شي سره مینه لري لکه څنگه چې خوشال بابا وايي: (خدایه ته په زړه کې اچوې دامینې - چې په ښکاره یې مبتلا کړم ته مې وینې) دغسې یې زما په زړه کې هم یوه مینه اچولې ده او هغه مینه د (پښتو) مینه ده.

استاد له خپلې دې معشوقې سره خپله مینه دومره پالنه چې د ذهن ټول ځواک او د زرګې ټول قوت یې همدې ته متوجه کړی و. هغه لکه د ځینو نورو په شان یو ګام پر شا او یو ګام مخکې لاړنه شو، بلکې ګام په ګام پخپله لا پرمخ لاړ، یو وخت یې بیا دومره واټن وهلی و چې ترشایې یو لوی ادبي کاروان راټوکیدلی و. دده مینه له پښتواوهیو داسې یو حالت ته رسیدلې وه چې دهغو د خدمت لپاره یې دهیڅ ډول مضراحتیاط، سیاسي نزاکت او ځانساننې خیال نه ساته.

د خپلې ژبې د خدمت لپاره د پښتو، په ځانګړي ډول د پښتوليکوالانو د اوچلند یو له بله توپیر کوي. ځینې د یو مضراحتیاط په جیل کې داسې راګیروي چې د خدمت هر ډول نوښت او جرئت ورته یو جرم اود نورو حق تلفي ښکاري.

دا ډله کسان پر دې ذهني ویره او ناروغۍ هم اخته وي چې که چیرې په زغرده خپلې ژبې او کلتور ته کار وکړي، هسې نه چې څوک پرې دنشلیست او فاشیت ټاپه ولګوي نو دوی د مقابل لورې د همدې ذهني برید او تور له ویرې له دومره احتیاط نه کار اخلي چې خپلې ژبې ته یې تر ګټې تاوان زیات وي.

یانې ((دمضراحتیاط)) تر پړاو رسېږي. په دې شلمه پېړۍ کې تر پښتون بابا وزیر محمد گل خان مومند وروسته پوهاند صدیق الله رښتین یو د هغو ګوتو په شمار کسانو له جملې څخه دی چې د خپلې ژبې د خدمت په وړاندې یې د مضراحتیاط ټول ولاړ دیو الونه یو په بل پسې ونړول او په خپل اخلاقي، فکري او ادبي جرئت یې ځانته د خدمت لاره بیرته کړه. هغه د پښتو ژبې د کورنیو او بهرنیو د ښمنانو، توپه ګرو او مضراحتیاط کارو پښتنو په وړاندې لکه غرداسې ودرید.

یوه ذره .. هم له خپلو ژبنيو او ملي حقوقو څخه تير نه شو او نه يې دهغو په سر له چاسره معامله او ((دادو گرفت)) وکړ. دشلمې پيرې له سياسي، ادبي او ژبنيو مسايلو سره د چلند په اړه دهيواد ملي ژبې او ملي واکمنۍ له دښمنانو سره (دوه څيرې) ډيرې زياتې مطرح او د بحث وړ دي، هم پرې په ليکني او هم په گړني ډول نيوکې کوي، دا دوه څيرې يو پښتنو بابا وزير محمد گل خان مومند او بل د پښتو ستر خدمتگار پوهاند صديق الله رښتين دی. دهيواد دملي گټو او ملي ژبې دښمنانو خپل ليکني او گړني تبليغ ته په اصطلاح داسې يو (پرداز) ورکړی چې آن پر مضر او احتياط اخته دځينو پښتنو پر ذهنونو يې هم سيوری خپور کړی دی.

دمضر احتياط ناروغان نيوکه کوي چې که چيرې دوی (وزير صاحب او پوهاند رښتين) افراط نه وای کړی نو ددوی په وينا زموږ لږکي وروڼه به نه را پاريدل، خو دوی هم لکه دنورو په شان د افراط پراصلي مانا نه دي پوه شوي اول خودوی افراط ندی کړی او بيا که ددوی په وينا دا يو افراط وي نو دا خو هم بايد وويل شي چې ددی کار زيږنده او لامل څه دی؟ د پښتو ژبې يو بل خدمتگار پوهاند ډاکتر مجاور احمد زيارنه چا پوښتنه کړې وه چې تاسې په ژبه کې افراط کوئ؟ هغه ورته په ځواب کې وويل: ((چې خلک تفريط کوي نو ځکه افراط کوم)) آیا دې ته افراط او تعصب ويل کيږي چې سړی په خپله ژبه ليکل او لوستل وکړي او له هغې څخه د پوهولو او راپوهولو د يوې وسيلې په توگه کار واخلې نو که دا تعصب او افراط وي نو بيا خودنړۍ ټول ولسونه پردې افراط او تعصب اخته دي. د مرحوم استاد روهي په وينا ((که چيرې په خپله ژبه گړيدل تعصب وي، نو بيا خو په دنيا کې هيڅ څوک بې تعصبه نشته.)) دمضر احتياط ناروغان

دلړ کيود پاريدنې او دهغوی د حقوقو د مدعيانو د ناوړو مسؤوليت يوه برخه وزير صاحب او استاد رښتين ته راجع کوي.

تر کومه ځايه چې دلړ کيود حقوقو د مدعيانو او دهغوی د قناعت خبره ده په دې باب بايد وويل شي چې دهغوی مدعيان دخپل خصلت له مخې په هيڅ ډول امتياز قانع نه دي.

استاد رښتين ديو تفريط په مقابل کې بغاوت کړی و، هغه وايي ((زه چې کله کابل ته ولاړم نو په پل باغ عمومي کې چاپښتونه پيژندله نو زه کې مې يوه لمبه تاوه شوه او بيا مو کارونه پيل کړل)) هغه مجبور و چې د پښتون پاچا په کور کې وژل شوې او رټل شوې پښتو بيرته راژوندی کړي نولو مړۍ هڅه يې داوه چې له قانوني او حقوقي سرچينو څخه خپل کار پيل کړي، خو پر قانوني او حقوقي سرچينو هم داسې کسان واکمن وو چې له پښتو سره يې کينه او ج ته رسيدلې وه. د پښتو پرمختگ او رسمي کيدنه يې د بلې واکمنې ژبې د له منځه تلوپه معنی انگيرله. دی کار کې ورسره ځنې داسې پښتانه سياسي مشران او اشخاص هم ورگډ وو چې د پردۍ ژبې په ساتنې او پالنې يې ځان مکلف گناه يا يې مضراحتياط کاوه، يا يې ځان ساتنه او ورځ چاري کوله، خو بيا هم داسې يو شمير کسان وو چې دهغوی خپل ملي مسئوليت او رسالت پيژندلی و کله چې په شورا کې د پښتو ژبې او فارسي ژبې مسئله رامنځته شوه او خبرې ډير تندې او ته ورسيدلې نو د پښتو ژبې مخالفينو استدلال کاوه چې د ژبې درباري قدامت، بډاينه او د آثارو شمير دې په پام کې ونيول شي نه د اکثريت او اقليت اندول. دا په افغانستان کې د پښتو ژبې د بښرازی او شاتگ حساس پړاو و. کله چې د آثارو د شمير په اندول يونسېي توافق ته خبره ورسیده نو پوهاند رښتين يوپنډ کتابونو سره شورا ته ورننوت، هلته ښايسته ډير فارسي کتابونه هم

راوړل شوي وو کله چې د پرتلې خبره رانږدې شوه نو پوهاند رښتين دايراني فارسي او دايراني ليکوال ليکلي کتابونه يوې خواته کړل او هغه يې په قانوني توگه له محاسبې نه وکښل او وې ويل چې دا افغانستان دی ايران نه دی. کله چې هغه کتابونه له شميرنه ووتل په افغانستان کې خودري ژبو دومره کتابونه نه وو ليکلي ، که څه ليکل شوي هم وو نو هغه هم پښتنو په فارسي ژبه ليکلي وو نو په ډول د پښتو آثارو تله درنه شوه او دوخت دولت مجبور شو چې دهيواد دملي ژبې په توگه د پښتو ژبې قانوني حق او حيثيت ومني او په اساسي قانون کې له پښتو ژبې سره د (رسمي) ترڅنگ د (ملي) نومونه هم وليکي.

دادپوهاند رښتين هغه اخلاقي ، ملي ، ادبي او سياسي جرئت و چې په مناسب وخت کې يې په ځانگړي حقوقي او علمي مهارت او قانوني حق سره د پښتو ژبې حق په قانون کې تثبيت کړ. که استاد دلته له ډير کم مضراحتياط ، ځان ساتنې او ورځ چارې څخه کار اخيستی وای شايد دده لمن له سرو او سپينو ډکه شوې وای خود پښتولمن به ډيره سپيره پاتې شوې وای ، خود دده په زړه کې رښتيا هم خداى پاک د پښتومینه اچولې وه .

پوهاند رښتين او ځينې نور ملتپال چې په قانون کې دخپلو ژبنيو حقوقو پر تثبيت بريالي شول نوبيا يې دخپلې ژبې ودې ، پرمختگ او بډاينې ته ملا وتړله ، دگڼو آثارو په خپرولو ، دپښتوپه دفتري کولو ، په تعليمي نصاب کې دپښتوپه شاملولو او دملي ترمينالوژۍ (نومونې) پر جوړلو يې لاس پورې کړ.

پدې لاره کې يې دهر مهال له چارواکوسره ډغرې ووهلې ، سره له دې چې پوهاند رښتين نه له پوځي پلوه ځواکمن و ، نه له سياسي پلوه او نه هم له اقتصادي او آن له اداري پلوه ، خو يولوى حقوقي ، ملي او ژبنى حق او

ملا تړيې تر شا ولاړ او ده خپله روحي قوه او فكري سپيڅلتيا ورسره ملگري كړې وه. نو ځكه يې پر زياترو چارو اكو خپل حق منلی و. استاد پدې موده كې دنورو گڼو خدمتونو تر څنگ يوازې ملي نومونې (ترمينالوژي) ته دومره خدمتونه وكړل چې دشل كلن ناتار ډول ډول ستمي او ملي ضد ناخوالو هم د هغوپه له منځه وړلو زورونه رسيد. اوس هم د كابل په ښار كې درنښتين صاحب او نورو په لارښوونه او زيار جوړې شوې ملي نومونې اولوحي ليدل كيږي.

زموږ له يو شمير نورو پښتنو ليكوالو څخه د استاد د ځانگړي شخصيت يو امتياز د دې چې ده خپل ټول ځواك د پښتو خدمت لپاره لگولی دی. له يو ځانگړي ضرورت پرته يې نور ټول آثار په پښتو ژبه خپاره كړي دي او پدې ډول يې خپلې مينې ته خپل زړه ښه تش كړی دی.

سره له دې چې استاد پر ځينو نور ژبو هم پوهيده او كولاى يې شول كره ليكوالې هم پرې وكړي. خودی پر هغه راز او ارزښت ډير ښه پوهيده چې د پښتون ليكوال انرژي بايد د پښتو خدمت په لار كې مصرف شي. ځينې كسان چې په فرهنگي او ملي كار كې د يوگام شاته او يوگام وروسته پر ناروغۍ اخته دي هغوی درنښتين صاحب دې كار ته هم دنيو كې په سترگه گوري. او داسې وايي چې ولې يې د پښتو تر څنگ فارسي ژبې ته كار نه دی كړی. دوی د فارسي ژبې خدمت پر پښتنو فرض گڼي خود پښتو خدمت يو عادي كار.

استاد صديق الله رښتين خپلې ملي ژبې ته دراپښونارو غيوپه وړاندې ديو سپر په شان ولاړو، ترپايه يې دهېڅ ډول مضراحتياط، سياسي نزاکت، دوخت غوښتنو او نورو خبرو ترسيوري لاندې خپل شخصيت

پرينښوده دهغه شخصيت له يوې ملي مبدانه راپيل شوی و او په مستقيم ډول د حالاتوله بدلون سره سره د يو ستر ملي شخصيت تر پړاوه ورسيد.

هغه د ژوند تر وروستيو وختونو يانې هغه وخت چې د ناروغۍ پر بستر پروت و هم په پښتو ژبه خپلو ليکنو ته دوام ورکړ او يو شمير پښتو مجلو او خپرونو ته يې خپلې ليکنې او اصلاحي نظرونه ليرل (دهود ياليوخوونه) په نوم د استاد يوه وروستۍ ليکنه دهيلې په مجله کې د چاپ لپاره زما ترگوتو شوه، ما چې کله د استاد د ليکنې د تورو په لوستلو پيل وکړ نو له يو څه ستونزو سره مخ شوم. دا د استاد له وروستنيو ليکونو څخه يوه ليکنه وه چې هغه د ناروغۍ په ډيرو سختو شرايطو کې ليکلې وه، د ليکنې کرښې کرې شوې وې، کلمې يې يوله بل سره نښتې وې، داسې څرگنديدله چې د استاد په زړه کې اوس هم د مينې ولولې څپې وهي خوگوتو کې يې نور دويمره زور پاتې نه و چې هره کرښه او کلمه بيله بيله او صفا وليکي، استاد محمد آصف هم راسره د تورو په لوستلو کې مرسته وکړه، هغه ليکنه په هيله مجله کې چاپ شوه، خود کرښوله کېدلو څخه داسې ښکاريدله چې استاد نور له موږ نه خدای پاماني اخلي، اوس هم کله چې زه د استاد هغه ليک په ذهن کې انځوروم نو همغه کرښې کرښې راياديرې اودې سره جوخت مې دهغه شخصيت هم تر سترگو کيږي چې د زمانې له ناخوالو او کرليچونو څخه، بريمن راوتلی دی.

هو کې دده دلاس کرښې کرښې شوې خود سرلوړې شخصيت لوري يې هيڅکله کوږ نه شو. (۱: ۱۵۹، ۱۶۲)

د پوهاند رښتین ځانگړې هلې ځلې

راز محمد وینس

د پوهاند رښتین دکار، پوهې اخلاقو، خدماتوپه باب ډیرڅه ویل شوی ما هم په دغه برخه کې څه قلم نښورولی، او اوس یې په دې تللین کې هغو ځانگړتیاو ته دگرانو حاضرینوپام را اړوم چې په هغه باب چاڅه نه دي ویلي:

داؤد خان په ۱۳۳۲ هـ، ش کال کله چې د حکومت په کرسی له کښیناستو سره سم وغوښتل د افغانستان خوږ تاریخي نوم په (اریانا) بدل کړي. نوددې کار د عملې کولو لپاره یې په پوره مهارت د غلام حسن خان صافي په خوله د وخت ډیر یاد مشهور و او پوه لیکوال لکه سراج الدین سعید، سید شمس الدین مجروح، محمد امین خوږیانی، الفت، خادم، جلالی، بینوا، مولانا ارشاد، د وږمې مجلې مدیر، محمد موسی شفیق، ارسلان سلیمی، پکتیانی، عبدالقدوس پرهیز، محمد ظاهر صافی او نور.....

چې شمیر یې (۲۰) تنوته رسیده د میل مستیا په پلمه کورته راوبلل، سردار محمد نعیم میلنوته وویل: څه کیږي چې د آریانا ویاړموپه برخه شي او تردې وروسته د افغانستان دکلمې له تعصب نه تیر شو او دهغې په ځای د آریانا خوږه کلمه چې نننۍ بلخ یا بخدي یې مرکز غوره کړو؟ !
ټول رابلل شوي کسان چوپه خوله ناست وویوازي رښتین، خادم او چت شول او ویې ویل:

دابه سمه وي، خوکه دادغرو پښتانه چې د افغانستان نوم ورته ډیر خوږ او د اسلام مرادف ایسی پدې خبره خبرشي، خدای خبر چې هغوی په دی نزاکت پوه شی، ډیره ویره ده چې له دې خبرې به هیوادوالو او دولت

ته لوی غم او فساد جوړ شي. داؤد خان چې پوه شو چې خبره رسوایي او بحث ته وځي، ژرېې د سردار نعیم خان په خوله لاس کښیښود ویې ویل: دادلوی احمد شاه ستر میراث دی. دابه پریرېدو، که څه هم خلک ناست وو خو مجلس ډیر سوړ شو او په پای کې میلمانه پټه خوله او چوپ ووتل دملگرو له جملې یوازی جلالی، رښتین او خادم ته یې شاباسی ووايه او نور تر وروستو.

ددې پیړۍ ددریمې لسیزې په پای کې د داؤد خان له حکومت نه لږ واندې ملي جريدې لکه: ولس، ندای خلق، وطن، انگار بند شول. داؤد خان په ۱۳۳۲ هـ کال کله چې دصدارت واگې تر لاسه کړې د سردار محمد نعیم په نوبت د ایران د خوشحالولو او دزړه ساتنې په خاطر یې یوځل بیا دپښتنو په وړاندې سخت دریغ ونيو او لیکوال صلاح الدین سلجوقي یې د اطلاعاتو او کلتور وزیر وټاکه. سلجوقي لومړی خادم صاحب، داصلاح ورځپاڼې له ریاست نه لرې او په ځای یې محمد علم غواص هراتی کښیښاوه. غلام رحمن جرار یې له راه یولرې او پر ځای یې دکتور جاوید ودر او. نور محمد تره کی یې له اژانس څخه وویست پر ځای یې عبدالحق واله وټاکه. حیدر ژوبل یې د کابل دمجلې مدیر او دپښتو ټولنې مرستیال وټاکه. رښتین صاحب یوازی شخصیت و چې له سلجوقي او سردار نعیم سره یې پښتو ضد پاڅون په وړاندې ډغرې ووهلې.

رښتین صاحب ځان ټینگ کړ او خپل کار ته یې د سلجوقي د ناخوالو سره سره په شوق او مینه دوام ورکړ.

رښتین صاحب حیدر ژوبل ته هیڅ وخت ورنکړ چې ورسره وگوري او یا یې دمجلې په باب برابر کړي مطالب ولولي.

په پای کې حیدر ژوبل تنگ شو پخپل سر له مطبوعاتو څخه ووت. دپوهنې وزارت ته ولاړ. او هلته دعرفان دمجلې مدیر شو. داؤد خان خپل

ددغه پلان عملي کولو لپاره يو سخت دريځ سړی دکتور سهيل هم چې دخپلې ډلې سره له ضياء قاري زاده، يوسف آينه، مايل هروی، طالع، صديق حيا، شيدا هروی، فکري، سلجوقي اونوروسره ملگری و.

کابل ښاروال مقرر کړ. دوی دا پلان درلود چې پښتني اېښودل شوي نومونه او عناوین په بيلو بيلو جوها توناقص، باطل اولرې کړي.

لومړی يې دپامير داخبار نوم په ((ښاری پانه)) بدل کړ او دپامير کلمه يې د دنيا دپام په معنی له دغه اخبار سره مناسبه ونه بلله.

رښتين صاحب په دې نادوده کار سخت او ډيرودريده سملاسي يې يوه ملگري په وسيله چې بيمارنومیده او اصلاح دورځپاني سرمحرر ردعمل وليکه داسې چې دا کاريې داخبار مؤسس په منل شوي حق تيری او د مطبوعاتي دود او قانون څخه مخالف وگانه او په اخبار کې يې خپور کړ. دی رد عمل په داسې حال کې چې سلجوقي دمطبوعاتو وزير او غواص يې مرستيال ود جرايدو په لروبر کې غوغا جوړه کړه. دولت دی ته اړ شو چې نور دا پلان پريږدي.

د ۱۳۳۲ کال د داؤدی دولت په درشل کې چې خادم صاحب د اصلاح ورځپاڼه پښتو کړې وه دپارسي ژبو غوغا زیاته وه له هغې جملې یو عتيق الله پژواک و چې هغه وخت يې معروف تخلص کاوه. ده په یوه اوږده مطلب کې په پښتو او ددغې ژبې په کمښت او فقر داسې څرگندونې درلودې چې گڼې پښتو سل کاله هم داخبار، دفتر، درسی، پوهنتون جوگه کيدای نشي نوولې بې ځايه دپارسو علمي ژبې په مسير کې ډبرې اچول کيږي؟!

لومړی رښتين صاحب داسې مدلل ځواب ورکړ چې ليکوال يې خفاشی سره تشبه کړ.

چې بيا الفت صاحب ، خادم صاحب هغه ښه وکوته او سپک يې
کړ ، زه درښتین صاحب دغه ځانگړتيا زيات د قدر وړ بولم او هيوادوال يې
هم بايد هيڅکله هيرنه کړی روح دی ښادوي. (۲۱: ۱۷، ۲۲)

د ښاغلي راز محمد وینس دویمه وینا

درنوگرانو او محترمو عزیزانو دوستانو حاضرینو اسلام علیکم ورحمت الله
و برکاته !

زه مریض او ناروغه یم صحت مې ددې جوگه نه دی چې چیرته
لاړشم. خورشتین صاحب زما ډیر حق دار دوست مهربان عزیزو. دوه پنځوس
کاله سره یوځای وو. زه د افغانستان په مطبوعاتو کې په کار شامل شوی وم
اول د حبیبی صاحب سره منشی وم او هلته په ابتدایی کار مصروف وم او
د هغه سره کاتب وم. دغه زما د پاره یو فکري مکتب و. څوک چې به دغه
دفتر ته راتلل ما ترینه زیاته استفاده کړې ده.

رشتین صاحب هم په دغه وخت کې دلته و. پښتو ټولنه کې و. الفت
صاحب هم د غسې هریوه سره چې تاسې یې پنځه ستوري گڼی د پښتو د ادب
شملي یې گڼی. ددوی سره مې په خپل وخت کې خاص کارونه کړي دي.
پنځوس کاله د مطبوعاتو او هم د معارف له محیط څخه نه یم وتلی.
زه په ناداری او نیستی. او هر قسم شرایط چې وو ما موریت زما د پاره
افتخار و هر حالت چې و خدای تعالی راته صبر را کړدې خلکو فضل
او برکت په ما اثر کړی و او ورځ په ورځ د خپل کار څخه په دغه ځای کې
خوشحاله کیدم او خوشحاله وم.

خو زیاته موده مې درشتین صاحب سره کار کړې دی.
دده علم او فضیلت تاسو دوستانو بیان کړ. مگر زما خوله وړه ده او ژبه مې
دهغه توان نه لري. نارساده.

خو عمرې مادیو مخلص په حیث دده سره عمر تیر کړې دی او دده
محنت او منت له ماسره یوه لارښودنه وه زه دده ځینی خصوصیتونه وایم.
دی ډیر صابرو، ډیر حوصلمن، سخت پر کار او لوی پهلوان و
دلسو نفرو کار به یې کاوه. پښتو ټولنه په دغه وخت کې په درې نفرو چلیده
حتی په دوو نفرو، مولانا سفي هلمته و. ډیر پوه سړی و په اردو او عربي
ډیر ښه مسلط و، پښتو خويي خپله ژبه وه. ښې ترجمې یې کولې خو خدای
دې وبخښي خط یې نه لوستل کیده. ده ته به رشتین صاحب داسې منشي
پیدا کاوه چې دده له خط سره اول بلد شي ښه ترجمه یې کوله. خودلیکوالی
قدرت یې داسې نه و.

مگر رشتین صاحب دده اثار به نیم اصلاح کول. تاسې سیرت النبی
خو جلده وگورئ چې داپه حقیقت کې رشتین صاحب ورته لیکلي دي.
او کتلي دي او اصلاح کړی. بله خبره دا چې نه یوازې سیرة النبی بلکې ټول
مضامین چې پښتو ټولنه کې نوشته کیدل او نشریدل.

دابه ټول رشتین صاحب ټکي په ټکي کتل او اصلاح کول به یې
زما په یاد شې چې ژواک او نور ملگرو هم دخپلې کامیابی او لیکوالی راز
درشتین صاحب لارښوونه اوله برکته گڼله.

رشتین صاحب د سبا نه تربیگابه کښناست او کار به یې کاوه پنځه
دیرش کاله یې په پښتو ټولنې کې کار کړی دی یو کال دوه کاله ځینی لري
شوی څه وخت له پاره نشر اتوته هم تللی او هلمته مدیر شوی دی پوهنتون کې
هم و. مگر بیا د وخت ضرورت دې ځای ته راوستلی، ډیر کاریې وکړ، ښه ځان

یې ستړی کړی په مینه یې کارو کړ خو ډیرې نادودې یې هم ولیدلې. زه شاهد یم.

زه څومره چې دوی ته نژدې وم زامن یې نه وو. څومره چې زه رشتین صاحب پیژنم، څومره چې الفت او خادم پیژنم. څومره چې حبیبی او بینوا پیژنم. ژبه او ادب کې چې دوی څومره کار کړی ژبه خوداسې نه وه دومره کار چې رشتین صاحب کړی، نه ستړی شوی او لکه په سنگر کې چې نه یې توره اونه ډال غورځولی وي.

سره د ډیرو نادودو، مخالفونو په سنگر کې کلک ناست و یو تعداد ځوانان د پوهنتون څخه راووتل او دغه ځوانان د ایراني مشر په پلو خلکو له خوا په شاتپول کیدل دوی غوښتل چې پښتو ټولنه لغوه کړي. اوس توري ورک کړی.

رشتین صاحب بې له دې چې له چا سره جگړه وکړي په متانت او ثبات په خپل دریغ ولاړ او خپل کارونه یې سرته رسول.

خو څنگه چې د اکاډیمۍ رئیس صاحب وویل زه هم باید ووایم چې که رشتین صاحب نه وای نو نن به د افغانستان نوم اریانا و.

رشتین صاحب صدرنه و وزیرنه و خو هغه د صدر او وزیر کارونه کول یو وخت د پامیر اخبار چې د ښار والی له خوا نشریده د (پامیر) په نوم هم لاندې وه.

د رشتین صاحب د کار او کونښن په وجه فرمان راغی چې هیڅوک نه شي کولای نومونه بدل کړي.

زه رشتین صاحب صدر بولم زه یې تاجدار بولم. هغه داسې کارونه کړي چې بل چاته شو کولای، دده په اندازه ژبه، خوله، خوصله، ثبات زغم بل چاته درلود. ډوډی مار سپړی و.

شفیق صاحب، ننگر هاری صاحب، ستي صاحب چې رشتين
صاحب ورته تخلص لری کړ او صداقت يې پرې کينښود دا ټول دده دوستان
او ملگری و.

د دارالعلوم د دوران څخه يې له دوی سره ناسته پاسته وه دوطن،
او پښتويه خدمت کې هم سنگري و.

دا پښتو چې نن دې حده ته رسيدلی دادده برکت دی په دې برخه کې
هيڅوک دده جوگه سپړی نه وينم.

زه دعا کوم چې خدای تعالی دی وبخښي او جنتونه يې په نصيب
شه. (۲۱: ۳۴، ۳۲)

بناغلی محمد زرین انځور:

ارواښاد استاد پوهاند صديق الله رشتين په افغانستان کې
د پښتو د هغو مخکښو پياوړيو ليکوالو له ډلې څخه دی، چې په خپلونه
ستړی کيدونکی هڅوي د پښتو دراژوندي کولو، ودې او پرمختگ نوی
بنسټونه جوړ کړل. استاد رشتين دنوي پښتو هنري ادبي نثر له
مخکښو څيرو څخه گڼل کيږي او له همدې امله خود پښتو د معاصرو
ادبياتو، دنوي هنري او ادبي نثري وده او پرمختگ کې د يادونې اوسټاينې
وړ دريځ لري.

استاد رښتين او د پښتو د معاصرو ادبياتو څلور نور ستوري
هريو استاد عبدالحی حبيبي، استاد گل پاچا الفت، قيام الدين خادم او
استاد عبدالروف بينوا په داسې مهال کې د پښتو ژبې او ادبياتو پر هسک
راڅرگند شول چې له بده مرغه د ليک، تحقيق، پوهنې او ادب د ډگر ټول
اړخونه تش و و له همدې امله. دوی اړ وو. چې هر خواته لاس واچوي. په هر

برخه کې ليکنې وکړي، هره تشه ډکه کړي، هر ډول ناخوالې وزغمي، هم شعرو ليکي، هم ادبي نثر، هم تاريخ وليکي، هم دنوې ژبپوهنې او گرامر بنسټونه کښيږدي. هم ټولنيزې سياسي ليکنې وکړي، هم د کلاسيکو ادبياتو د متونو د تصحيح کار وکړي، هم ادبي تاريخونه وليکي او هم ادبي تذکرې او دغه ډول نورو بيلا بيلو اړخونو ته پاملرنه وکړي، هم درسي کتابونه وليکي او هم نور څير نيز ژور آثار.

د بيلو بيلو علمي، ادبي ډگرونو کې د قلم د زغل په کار کې منډې تر رې کړي دي او له همدې امله يې کارونه د لومړنيو بنسټونو په توگه خورازيات ارزښت لري.

سره له دې چې د غولومړنيو پنځو ستورو د پوهنې او ادب په نږدې ټولو برخو کې نه هيريډونکي خدمتونه کړي دي، خود ادبي عمر په اوږدو کې يې هريو په بويادوه برخو کې تر نورو ټولو زيات ځليدلی او بريالي شوي دي. زه داسې گڼم چې ارواښاد استاد حبيبي له نورو اړخونو زيات د تاريخي او علمي ژور وڅيړنو او د ادبي تاريخ د دقيق ليکوال په توگه، ارواښاد استاد الفت د ادبي هنري نثر د يو پياوړي قلموال په توگه، ارواښاد استاد خادم د تاريخي، سياسي مسايلو په کښلو کې، ارواښاد استاد بينوا تر نورو زيات د يو پياوړي او مستانه شاعري په توگه او ارواښاد استاد رشتين د پښتو گرامر او ژبپوهنې د يونوميالي متخصص په توگه د زياتي پاملرنې وړ دی. د دې خبرې مانا په هيڅ ډول دانه ده چې د دغه هريو نوموالي ليکوال د ادبي هڅونو رارځونه گوندې د پاملرنې او ستاينې وړ نه دي. زما په نظر د هريو درانده ليکوال د گڼو ارزښتمنو کارونو په لړ کې يې دغه يادې شوي برخې تر نورو ځلندې ښکاري.

استاد رښتین هم، ددې په څنګ کې چې شاعردی، ژبپوهاند دی، ادبي مورخ او نقاد او څیړونکی دی، د پښتو د هنري، ادبي نثر په تاریخي څیړنه کې دغه نومیالی لیکوال ځکه د پوره ستاینې وړ دی، چې په حقیقت کې د همدوی په پرله پسې هلو ځلویه افغانستان کې د پښتو نثر په ورشو کې د هنري، ادبي ښکلاو بهیرونه دندار و شول.

که موږ د پښتو په معاصرو ادبیاتو کې د هنري ادبي نثر د مخکښانو او نومیالیو څیړولټیون کوو، نو کله څنګه چې په کوزه پښتونخوا کې د مولوی احمد قاضی میراحمد شاه رضواني، منشي احمد جان، استاد راحت زاخيلي، ماسټر عبدالکریم، استاد حمزه شنواری، سید رسول رسا، سید میرمهدي شاه مهمدي، عبدالخالق عبدالاکبر خان اکبر، اسلم خټک، صاحبزاده محمد ادریس، رشید علي دهقان، اجمل خټک، قلندر مومند او یوشمیر نورو مخکښو څیرو نومونه په لومړي سر کې راځي، داسې هم په افغانستان کې تر هر چا دمخه د استاد حبیبی، استاد خادم، استاد الفت، استاد بینوا، استاد رښتین، برهان الدین کشککی، استاد عبدالشکور رشاد او یوشمیر نور په لومړي ګام کې دیادونې وړ دي. (۲: ۲۴۴، ۲۴۷)

پایله او لنډیز

پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ژبې او ادب ستر لیکوال، محقق، ادیب، مورخ، نقاد او له پنځو ادبي ستورو څخه یو ځلاند ستوری دی، چې شپيته کاله یې د پښتو ژبې او ادب د اسمان لمن پخپلو روښانو پلوشو باندې ځلولی ده.

پوهاند رښتین په (۱۲۹۸) ل کال د مومندو په آزاده علاقه غازي آباد کې زیږیدلی دی، د مولوی تاج محمد خان مهتم صیب زوی او په قام د لوگر سلیمان خیل دی.

کله چې دهند آزادی غوښتونکو د شیخ الهند مولانا محمود الحسن په فتوی د هجرت بند و بست شروع کړ، نو مولوی تاج محمد خان د ترنگزو حاجي صیب سره ملگری شو او د مومندو آزادي علاقه ته راغی. پوهاند صاحب لومړی زده کړه په غازي آباد کې تر سره کړه بیا په ۱۳۱۱ ل کال دهغې په نجم المدارس کې داخل او تر فراغت وروسته په ۱۳۱۵ ل کال، د کابل په عربي دارالعلوم کې داخل شو.

د کابل د عربي دارالعلوم د فراغت څخه وروسته په ۱۳۱۸ ل کال د لومړي ځل له پاره په رسمي ماموریت په پښتو ټولنه کې وگمارل شو او (۳۵) کاله په پښتو ټولنه کې پاتې شو، چې دوه دورې یې دریاست چارې هم پکې سرته رسولي، وروستی دوره یې لس کاله وه او بیا په ۱۳۵۲ ل کال تقاعد ورکړی شو.

پښتو ژبه چې اوس کوم ځای او مقام لري دا ټول د پوهاند رښتین اودهغه د ملگرو برکت دی. دارواښاد پوهاند رښتین په هلوځلو اوس پښتو دراډیوگانو، دفترونو، ښوونځیو، پوهنتون او دهیواد په اساسي قانون کې دیوې رسمي او ملي ژبې په حیث منل شوې ده. پوهاند صاحب تر (۸۰) زیات اثار لیکلي او تر (۱۰۰۰) زیاتې مقالې یې په لس زره مخونو کې خپرې شوي دي.

اوس که مرحوم په جسمي لحاظ له دې فاني نړۍ څخه تللی دی، خو په معنوی لحاظ هغه ژوندی دی ځکه دهغه افکار او نظریات ژوندي دي، علم یې د ځان سره خاورو ته نه دی وړی.

دارواښاد پوهاند رښتین د ژوند وروستي کلونه دهیواد په روان ناوړین او جنگونو کې تیر شول ددغه جنگونو پراساس هغه ته د زړه ناروغتیا پیدا شوه او په ۱۳۷۷ ل کال د لیندۍ د میاشتې په پنځمه نیټه د (۷۹) کالو په عمر په حق ورسید. (انالله وانا الیه راجعون)

ددې رسالې په بله برخه کې دارواښاد پوهاند رښتین مرکې راغلی، دامرکې اکثره مرحوم دخپل ژوند په وروستیو لسو کلونو کې چې روغتیايي حالت یې هم د ډاډ وړ نه و، د زړه تکلیف او تشویش یې دواړه درلودل، تل یې دا خواهیښ او غوښتنه وه، چې دمطبوعاتو او خپرونوله لارې خپل علمي نظریات، تجربې او د پښتو ژبې د ترقۍ او پرمختګ لارې چارې راتلونکي نسل ته ورپه گوته کړي.

کومې مرکې چې پوهاند صاحب داخبارونو، جریدو، او مجلو سره کړي او په دې رساله کې خوندي او بحث ورباندې شوی، دا دي:

۱- له جرګې مجلې سره

۲- له روزنامه شهادت (اردو) ورځپاڼې سره.

- ۳- له سپیدې مجلې سره .
- ۴- له لیکوال مجلې سره .
- ۵- له (مخ په مخ) رسالې سره .
- ۶- له وفا جريدې سره .
- ۷- له (مرکه نامې) رسالې سره .
- ۸- له خاورې جريدې سره .
- ددې ټولو مرکو نچور او مهم ټکي يې دادي:
- ۱- د پښتو ژبې دودې او پرمختګ په اړه:
- پوهاند رښتين وايي کله چې موږ پښتو ژبې ته کار شروع کړو نو هغه وخت پښتو ژبه رسمي نه وه ، پښتو ژبې ته سياسي رونق په دولتي چوکاټ کې وزير محمد گل خان مومند ورکړی و.
- په ۱۳۱۱ کال وزير محمد گل خان له خوا په کندهار کې پښتو انجمن جوړ شو ، دغه انجمن په ۱۳۱۲ کال دکابل ادبي انجمن سره يوځای شو او پښتو ټولنه مينځ ته راغله کله چې موږ د پښتو ژبې د تحقيق او څيړنې کار پيل کړ نو په لومړۍ وخت يوازې موږ پنځه تنه پوهاند عبدالحي حبيبي ، قيام الدين خادم ، گل پاچا الفت ، عبدالروف بينوا اوزه وم ، وزير صاحب محمد گل خان مومند مونږ سره په دې برخه کې مرسته کوله .
- دازمونږ هماغه هلې ځلې وې ، چې پښتو اوس په نړيواله سطحه خلکو پيژندلی ده. د امريکا ، انگليستان ، چين ، المان ، روسيه ، ايران ، هندوستان ، او نور... هيوادونه په پښتو ژبې رادوبيي خپرونې کوي .
- مونږ پښتو ژبې او ادب ته په ټولو برخو کې وده ورکړه ، لکه ، گرامر ، ادب ، تاريخ ، ادبي څيړنې او نور راز ، راز کتابونه مو وليکل .

مونږچې کوم کار کړی هغه مود کوزې او برې پښتو نخوا دواړو له پاره کړی دی. که پښتانه شعراء دي د ادب تاريخ يا نور آثار موږ فرق نه دی کړی پښتو يوه ده.

۲- د پښتو ټولنې (کابل) او پښتو اکاډيمی (پېښور) د کارونو په اړه:
پښتو ټولنه په ۱۳۱۲ ل کال مينځ ته راغله، پښتو ټولنه لومړی په مطبوعاتو پورې تړلې وه، وروسته په وزارت معارف پورې وتړل شوه، د پښتو ټولنې لومړی مدير پوهاند عبدالحی حبيبي و.
دويم عبد الرحمن پژواک و.
دریم بيا پوهاند عبدالحی حبيبي شو.
څلورم يې عبدالروف بينوا و.
پنځم يې زه و.
شپږم يې گل پاچا الفت و.
اووم بيا دويم ځل زه رئيس شوم.
اتم يې خيرندوال محمد صديق روهي و.
د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د مياشتې وروسته پښتو ټولنه له منځه لاړه او د افغانستان د علومو اکاډيمی يوه برخه شوه. پښتو ژبې ته په افغانستان او کوزه پښتونخوا دواړو کې کار شوی دی. خوزيات کار پښتو ټولنې کړی دی او تر (۳۰۰) دري سوو څخه زيات عنوانه کتابونه يې چاپ کړي دي. پښتو اکاډيمی په پېښور کې هم ډير کار کړی دی، داشعارو ديوانونه چاپ شوي، ترجمې شوي، د شعر، افسانو او کيسو په برخه کې پښتو ژبې ته ډير زيات کار شوی دی.

مگر پښتو ژبې ته په افغانستان کې په نظري او عملي دواړو برخو کې کارشوی يعنی پښتو په مکتبونو او دفترونو کې رواج وموند او د افغانستان ملي او رسمي ژبه هم وگرځيده، اودا کار دلته نه دی شوی. پوهاند رښتين ادب او سياست سره تړلی بولي وايي چې يوخت پاچا خان له ماڅخه پوښتنه وکړه چې د پښتون د ترقۍ له پاره څه کول پکار دي نو ما ورته په ځواب کې وويل چې د يو قام د ترقۍ له پاره څلور توکي پکار دي. علم، اقتصاد، کلتور او سياست تاسو په يوه پايه باندې ځاې چلوئ، يعنې يوازې سياست ته مولا س اچولی دی. په دې باندې پښتون قام ترقی نه شي کولای، د دې څخه دمخه دهغوی علمي ترقی ضرور ده، اقتصاد ژبه او کلتور ته يې وده ورکول پکار دي.

۳- د پروفیسور قلندر مومند (پټه خزانه فی المیزان) د ردولو په اړه: پوهاند رښتين په خپلو اکثره مرکو کې د پروفیسور قلندر مومند پټه خزانه فی المیزان کتاب رد کړی دی پوهاند رښتين وايي: د پټې خزاني قلمی نسخه پوهاند عبدالحی حبيبي ته په لاس ورغلي وه هغه په ۱۳۲۳ ش کال چاپ کړه، پخواني کتابونه همدغسې يو يادوه نسخې پيدا کيږي. مغل چې د پښتنوازلي د بنمنان وو هغوی چې د پښتو د تاريخ په هکله کوم آثار پيدا کړي دي هغه يې ټول سيزلی اوله منيځه وړي دي. پښتانه په خپلو ادبياتو کې دې دورې ته مغلواله وايي او مغلواله د ظلم معنا لري. پوهاند رښتين وايي اعتراض خوپه هر کتاب کيداى شي، مونږ د قلندر سره موافق نه يو، پټه خزانه يو پخوانی کتاب دی. بالکل درست دی محمد هوتک په دې کتاب کې پوره حوالی ورکړی دي. د کومو کتابونو څخه چې ليکل شوی هغه يې بنودلي دي.

زه د قلندر صيب كورته تللی وم هغه راته خپله ليكنه پټه خزانۀ في الميزان راكوله خوما انكار وكړ او رد مې كړه.

ما قلندر ته ويلي و چې بل كوم تحقيق به دي كړي واي، اهميت به يې زيات و د پټې خزانې څلويښت كاله شوي چې چاپ شوې ده، ته اوس ورباندې اعتراضونه كوي، كله چې عبدالحى حبيبي ژوندى و نو د اكتاب به دې ليكلې و. په پټه خزانۀ كې به ځينې معلومات كمزوري وي غلطې هم پكې كيداى شي، پوهاند عبدالحى حبيبي شاعر نه و اونه يې د شعر د غوه كوله، نو هغه به څنگه دغه شعرونه له ځانه جوړ كړي وي، په پټه خزانۀ كې د (۴۹) شاعرانو حال احوال بيان شوى دى.

د پټې خزانې په برکت د پښتو ادب تاريخ دويمې هجرې پيړۍ ته رسيږي، همدارنگه د غوريانو ژبه پښتو وه، شهاب الدين غوري او غياث الدين غوري پښتانه پاچاهان تير شوي، په پټه خزانۀ كې د بهلول لودي رباعي او د شيخ رضي لودي شعر هم راغلى دى دغه ټول معلومات موږ ته د پټې خزانې په برکت لاس ته راغلي دي.

۴- په افغانستان كې دروان سياسي بحران په اړه:

پوهاند رښتين ځينې سياسي مركې هم كړي دي. هغه په هيواد كې دروان سياسي بحران او جنگونو د حل يوازينى لار لويه جرگه بولي، دغه لويه جرگه بايد په داسې ځاى او ولايت كې جوړه شي چې هلته پوره امن وي، د افغانستان ټول مشهور او لوى قومونه پكې برخه واخلي او پخوانى پاچا محمد ظاهر شاه يا دده پشان بل كوم خير خواه كس د مشريه توگه وټاكي.

۵- ځوان اورتلونكى نسل ته توصيه او مشورې:

پوهاند رښتين دخپلو مركوپه پاى كې داسې وايي.....

کابل او پېښور دواړو ته یو شریک کار په غاړه دی، هغه شریک کار د ژبې خدمت او تکمیل دی ځوانان باید په دې کار کې زیات کونښن وکړي د نظم څخه زیات د نثرو خواته توجه ولري د دوی له پاره یو مرکزیت پکار دی ټول لیکوال باید یو مرکز ته رجوع وکړي، ځوانان باید ټول د دې مرکز سره تړلي وي، د ژبې له پوهانو سره په تماس کې وي او د هغوی څخه دې مشورې او مصلحت واخلي او یو کار دې په خپل سر نه کوي.

هغوی به تل د دې خبرې د ثبوت لپاره د امتل ویلو (چې وکاندي سلا، نویې ورکه شي بلا)

ددې رسالې دریمه برخه :

پوهاند رښتین دنورو پوهانو په نظریه ځانگړی شوی دا برخه لومړۍ په دوو لویو برخو ویشل شوی.

لومړۍ برخه یې پوهاند رښتین د بهرنیو پوهانو په نظر، په دې برخه کې اکثره دهغه بهرنیو پوهانو نظریات راغلي چې د پوهاند صاحب په ژوند یې په خپلو لیکونو او پیغامونو کې څرگند کړي دي.

په دویمه برخه کې یې د افغانستان او کوزې پښتونخوا د نومیالیو لیکوالو څرگندونې، خاطري او د عقیدت پیرزوینې د پوهاند صاحب په ژوند او له وفات وروسته ټولې بیان شوی دي.

په پای کې ترنتیجې او وړاندیزونو او مناقشې وروسته د ټولو هغه ماخذونو فهرست هم وړاندې شوی، چې د دې رسالې په لیکلو کې ترې استفاده شوې ده.

وړاندیزونه

- ۱- تر هرڅه لومړی ددې خبرې یادونه کوم ، چې په دې رساله کې که له ما څخه کومه تیروتنه او سهوه شوې وي نو دگرانو لوستو څخه په ډیر درناوي هیله کوم ، چې خپل اصلاحي نظردې له ما سره شریک کړي.
- ۲- ددې رسالې د هراړخیزه غني کیدنې په اړه به زما نورې هڅې دوام ولري ترڅو د پوهاند رښتین تلویزوني ، رادیويي او نورې پاتې مرکې هم ترلاسه کړم او په دې توګه دا اثر نور هم بشپړ شي.
- ۳- ددې رسالې د هرې مرکې په پای کې پوهاند صاحب د ځوانانو او راتلونکي نسل له پاره یو لارښوونې کړې دي ددغه ګټورولارښوونو د عملي کولو له پاره باید ټول لیکوالان او په خاصه توګه ځوان نسل یې د عملي کولو په هکله مکلف او اړین بولم.
- ۴- څرنگه چې پوهاند صاحب د پښتو ژبې په هره برخه کې په ځانګړي ډول د سفرنامو په برخه کې ډیر کار کړی دی ، که چیرې کوم لیکوال وتوانېږي اودا سفرنامې سره راټولې کړي نو دابه لوی او ګټور کار وي.
- ۵- د تیرو درې لسیزو جنګونو په دوران کې د پوهاند رښتین شخصي کتابتون چوراو تلاشوی که په دې برخه کې له چاسره ددې کتابتون د کتابونو په اړه معلومات وي نو د مهربانۍ له مخې دې د پوهاند صاحب له کورنۍ سره اړیکه ونیسي ترڅو دا قیمتي اثار له ورکیدو وژغورل شي.
- ۶- په دولتي لګښت باید د ټولو سترو پوهانو ، ادبي او فرهنګي شخصیتونو او په خاصه توګه د پښتو ادبي ستورو مقبرې په اساسي او پاڅه ډول ورغول شي.

۷- دمعارف په علمي نصاب کې بايد پنځه معاصر ادبي ستوري په مفصل ډول معرفي شي.

۸- دارواښاد پوهاند رښتين هغه اثار چې اوس بيخي ورک او دقلمي نسخو اهميت لري بايد داکاډميکو مؤسساتو له خوا په دويم ځل چاپ او خپاره شي.

۹- دپوهاند رښتين فرهنگي ټولنه چې دڅو کالورا هيسې فعاليت لري بايد ورسره مالي مرسته وشي، ترڅو دغه فرهنگي مرکز هڅې نورې هم پراخه او گرندۍ شي.

۱۰- دافغانستان اسلامي جمهوريت له خوا بايد دعلامه پوهاند رښتين په نوم يوه ادبي جايزه او علمي نښان تصويب او جاري شي.

۱۱- کوم کار چې پوهاند رښتين په خپل ژوند دخپلو اثارو دتدوين په اړه سرته نه دی رسولی، او په ورځپاڼو، جريدو او مجلو کې په متفرق ډول دهغه مضامين خپاره شوي، بايد هغه مضامين راټول کړای شي، ترڅو دا قيمتي اثار دورکېدو وژغورل شي.

۱۲- په کابل ښار کې دې کومه لوړه علمي او تعليمي مؤسسه دپوهاند رښتين په نوم ونومول شي.

مناقشه

پوهاند صدیق الله رښتین چې نیمه پېړۍ یې د پښتو ژبې او ادب خدمت په ډېر اخلاص سره کړی او په دې لار کې یې ډېرو ستونزو او کړواوونو سره هم مخامخ شوی دی ، ارواښاد د پښتو ژبې درسمي کولو ، د فترې کولو او په تعلیمي نصاب کې د شاملولو لپاره په عملي او نظري دواړو برخو کې په زړه پورې گامونه او چټکي ، چې د دې لوی کار د ثبوت او اعتراف په خاطر دهغوی د مرکو وړاندې کول یو اړین او گټور کار بولو زه د دې مرکو یو څه برخه د مناقشې لپاره وړاندې کوم .

که داسې پوښتنه مطرح کړو ، هغه کوم لامل وو ، چې تاسو دخپل تېزس موضوع د پوهاند رښتین نظریې دهغه د مرکو په هنداره کې وټاکله ، نو د داسې احتمالي پوښتنو په ځواب کې باید ووايو ، چې په دې کار کې زما دوه موخې وې یوه دا چې دهغوی مرکې راټولې او دوړکېدو څخه وژغورل شي ، بله دا چې په دې مرکو کې د پښتو ژبې او ادب د ترقۍ او پرمختگ ټول بهیر بیان شوی او راتلونکی نسل یې خپلو مسوولیتونو ته متوجه کړی دی او د هرې مرکې په پای کې ، ځوانان اتفاق او اتحاد ته رابللي دي .

اوس که داسې پوښتنه مطرح کړو ، چې له تاسو څخه دمخه نورو لیکوالانو هم په دې برخه کې څه کار کړی دی ، نو د داسې پوښتنې په اړه باید ووايو ، چې د پوهاند رښتین د ادبي او علمي شخصیت په باره کې گڼو لیکوالو

دهغه په ادبي خدمتونو او آثارو څېړنې کړي دي ، خو د مرکو دراتلولو کار يې په لومړي ځل ما په خپل تېزس کې وکړ.

اوس که داسې پوښتنه مطرح کړو ، چې ددې مرکو مهم موضوعاتو کوم دي نو د داسې پوښتنې په ځواب کې بايد ووايو ، چې ددې مرکو موضوعات ډېر مفصل او هراړخيز دي که هغه ټول دلته بيان شي ، نو کېدای شي ، چې دا مرکې بيا له سره تکرار شي ، زه يې يوازې د نمونې په توگه يو څو بېلگې تاسو ته وړاندې کوم:

زه به په اونۍ کې يو ځل حتمي د پوهاند صيب د ليدلو لپاره دهغوی کور ته تللم ، هغوی به زما په راتلو سره ډېر خوښ شول ، ما به کوشش کاوه ، چې له هغوی څخه زيات معلومات ترلاسه کړم ، هغوی همېشه ، حوان نسل او د پښتو ژبې او ادب څېړونکو ته د اتوصيه کوله ، چې په يو مرکز باندې راتول شئ شريک کار وکړئ ، يو له بل سره سلا او مصلحت وکړئ ، هغه به د پټې خزانې د شکوکو او شهباتو دليري کولو په اړه ډېر پاڅه نظريات وړاندې کول ، د پښتو ژبې او ادب د پرمختگ او ترقي لپاره يې مشورې وړاندې کولې او په دې لار کې چې ارواښاد او دهغه ملگرو کوم کړاونه تير کړي وو ، هغه به يې تشرېح کول ، چې تفصيل يې په دې تيزس کې راغلی دی ، اوس که داسې پوښتنه مطرح کړو ، چې په دې مرکو کې د پوهاند صيب د شخصي ژوند او دهغه د آثارو په اړه څه داسې موضوعات هم شته ، چې ذکر يې لازم بولئ ، نو د داسې پوښتنو په ځواب کې بايد ووايو ، چې هو ، د پوهاند صيب د شخصي ژوند او آثارو په اړه مفصل معلومات په دې تيزس کې شته دي ، خو ما کوشش کړی ، چې دهغوی د يو ناچاپ اثر ، چې (پوهاند رښتين ژوند پيښې) نومېږي په دې تيزس کې

ورځه پوره استفاده وکړم او هم مې دهغوی له آثارو او لیکنو د چاپ کال
په برخه کې دنورو لیکنو سره پرتلنه کړې ده .
اوس که داسې پوښتنه مطرح کړو ، چې ایا په دې تیزس کې د پوهاند
رښتین ټولې مرکې خوندي شوي او که نه ؟ نو د داسې پوښتنې په ځواب
کې باید ووايو ، چې د پوهاند رښتین یوازې اته مرکې ، چې په چاپي
رسنیو کې نشر شوي ما په خپل تیزس کې راوړي دي ، له دې پرته نورې
مرکې ، چې په راډیو او تلویزیون کې ترسره کړي ، د ځینو تخنیکي
مشکلاتو پر بنا په دې تیزس کې نه دي راغلي .

ماخذونه

۱. از مون ، پوهنيار لال پاچا ، درښتین ژوند هنداره ، دافغانستان د کلتوري ودې ټولنه ، ۱۳۷۹ ل کال.
۲. انځور ، زرین. د علامه پوهاند رښتین با یاد . پېښور. استاد رښتین او پښتو ادبي نثر. ۱۳۸۵ ل کال.
۳. اظهر ، عارف ، دمحترم پوهاند رښتین سره مرکه ، پښتو ادبي جرگه ، پېښور ، ۱۹۹۷ م کال.
۴. بینوا ، عبدالروف ، اوسنی لیکوال ، لومړی ټوک ، کابل. دولتي مطبعه ، ۱۳۴۰ ل کال.

۵. بیابانی، سارا، پوهاند رښتین د پښتو ژبې او ادب ځلانده څېره (مرکه) جرگه مجله، کابل. قومونو او قبایلو چارو وزارت، سنبله ۱۳۷۰ ل کال.
۶. حصاري، عزیزالله، د پښتو ادب ځلانده ستوری (مرکه). پېښور. خاورې جریده ۱۱-۱۲ گڼه ۱۳۷۲ ل کال.
۷. خلیل، حنیف، دادبي شخصیتونو سره مرکې، مخ په مخ (رساله) اپریل، ۱۹۹۵م کال.
۸. خلیل، حنیف، پوهاند رښتین سره مرکه، وحدت ورځپاڼه، مارچ، ۳۰ گڼه، ۱۹۹۸م کال.
۹. خلیل، حنیف، پوهاند رښتین سره مرکه، وفا جریده، لیندۍ، ۱۳۷۴ ل کال.
۱۰. رښتین، پوهاند صدیق الله، ادبي لیکونه، یونیورسټي بک ایجنسي، پېښور، ۱۳۶۱ ل کال.
۱۱. رښتین، پوهاند صدیق الله، درښتین ژوند پېښې، ناچاپ اثر، ۱۳۷۷ ل کال.
۱۲. رښتین، پوهاند صدیق الله، څوک گرم دي، سبا ستوري مجله ۴-۵ گڼه، ۱۳۸۰ ل کال.

۱۳. رښتین، فضل الله، دلوی استاد پوهاند رښتین یاد، دمقالو مجموعه، پېښور. دانش خپرندویه ټولنه، ۲۰۰۰م کال.
۱۴. رښتین، فضل الله، دعلامه پوهاند رښتین بابا یاد، مقالو مجموعه، پوهاند رښتین فرهنگي ټولنه، دساپی دپښتو خپرونو او پراختیا مرکز، ۱۳۸۵ل کال.
۱۵. صمیم، محمد اصف، دپوهاند رښتین سره مرکه، پېښور. سپېدې مجله، دویمه دوره، ۵گڼه، ۱۹۹۲م کال.
۱۶. عابد، عبدالله جان، پوهاند رښتین سره مرکه، پېښور. شهادت (اردو ورځپاڼه) ۲مه گڼه می ۱۹۹۱م کال.
۱۷. کوتوال، حسن، داروښاد پوهاند رښتین ژوند او اشار، پېښور. هیله مجله، ۳کال، ۵گڼه، ۱۳۷۰ل کال.
۱۸. ملاتړ، زکریا، ارواښاد پوهاند رښتین د نظر او عمل په هنداره کې، پېښور. سبا ستوري مجله، لومړۍ کال، دریمه گڼه، ۱۳۷۹ل کال.
۱۹. ناصر، خېرنوال نصرالله، نومیالی لیکوال، تاریخ پوه او کره کتونکی ارواښاد پوهاند رښتین، کابل مجله ۱۱-۱۲گڼه ۱۳۸۱ل کال.

۲۰. نوید نورالبشر او هما محمد همايون ، دافغانستان نوميالي
ليکوال پوهاند رښتين سره مرکه ، ليکوال مجله ، ډسمبر، ۱۹۹۲
م کال.

۲۱. وينس راز محمد . دپوهاند رښتين ځانگړې هلې ځلې . پېښور ،
لومړۍ کال . دريمه گڼه . ۱۳۷۹ ل کال .

۲۲. هاشمي ، محي الدين ، دليکوالۍ فن ، دانش کتابخانه ، پېښور .
دوهم چاپ ، ۱۳۸۳ ل کال .

۲۳. يون اسماعيل . پوهاند رښتين ژوند هنداره . جرمني . پوهاند
رښتين د خدمت په لار کې دمضر احتياط دېوالونه ونړول . ۱۳۷۹
ل کال .

مننه او کوروداني

د افغانستان ملي تحريک د هېواد پال او فرهنگپال شخصيت
د بڼاغلې (محمد داود شينواری) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د
دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې د علمي
اثارو د چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له
ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل
معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.
يو ځل بيا ددې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه
کوو چې ددې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحريک

پوهاند رښتین نظری د هغه د مرکو په هېنداره کې

پوهاند صدیق الله رښتین

ذکریا ملاتړ

۱۳۹۴ لمریز کال

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library